

PSÍ VÍNO

PSÍ VÍNO

Anna Blažíčková

Triáda

© Anna Blažíčková, 2010
Photos © Věra Koubová, 2010
ISBN 978-80-87256-18-3

Matka už měla na sobě navlečeno to, co nazývala chalát. Dva popelavé hadry na podlahu, ještě svítící novotou, v rozích sešité k sobě. Dírou prostrčila hlavu. Jako kněz ornátem.

– Tak jedem, křikl zvenku otec.

Otevřenými dveřmi se z kuchyně dívám přes předsíň do zahrady. A to je prosinec. Zavírat otec neměl čas. I skleněné dveře na schody byly dokořán. Žlutý ubrus pokrytý igelitem, zelené lino, dlaždice a hnědý běhoun s oranžovým vzorem, svah se skalkou proti vchodu. Úlevný pohled. Když se stavěl tenhle dům, chtěla jsem mít kolem cesty zídku, matka prosadila skalku, že je to levnější a snazší. Byl to dobrý nápad. Kolikrát jsem znenadání od stolu přes talíř zvedla oči a zakoukala se, překvapena její blízkostí, na zaschlý, k podzimku včas nevytrhaný plevel a metlice, vyrážející sněhem, na zelené placky mechu nebo růžové a modré trsy skalniček, jaký byl zrovna roční čas. Různé podoby skalky se navzájem překrývají, pletou se mi, ale jedna zůstává mimo ostatní – jasná, přesná, stále táž.

Bylo pozdě večer, za předsíňovými dveřmi tma hustší než obvykle, obloha zatažená, ani hvězdičky. Jen blesky občas z té temnoty vyřízly zřetelný obraz, barvy ostré a zkreslené, s odstíny do modra a fialova: uprostřed skoro odkvetlé skalky stál keřík rudých květů, rudější než ve dne, jediný, co toho roku vyrostl z celého balíčku semen; ohnivý jazyk nebo planoucí srdce, tak nějak divné měl jméno. Keř jako podpálený bleskem. Vytáhlo mě to až ke sklu předsí-

ňových dveří, stála jsem tam tiše jako myš, venku cloumal vítr větve-
mi a déšť přitloukal trávu k zemi, přes sklo se lily proudy vody,
přesto jsem dobře rozpoznávala divoké, úzkostné zmitání a svíjení
všeho, co bylo slabší než živly. Žluté klikatiny blesků zhasela tma,
rachot roztrásal zemi, ale uvnitř v domě nikoho neprobudil; pěti
ustrášenými smysly jsem vnímala předbouřkové, zdmi uchráněné
teplu domu a jeho ticho.

Spal tu otec, matka, můj muž, děti, sestra a její dvě děti.

Otec s malým valníčkem zastavil těsně u schodů. – Nasedat!

Jsme navlečené. Neohrabané jako mroži. Matka nové tepláky, prv-
ní, které si v životě pořídila. Zvláště pro tenhle účel. Otec začal jezdit
pro mléko po obědě. Léta jezdil ráno, a to ona s ním nemohla jet, po
ránu jí bylo nejhůř. Polehávala, brala prášky a krotila záchvat. Ale
po obědě si troufla, už byla zima, koupila si tepláky a pod kabát uši-
la chalát. Sedly jsme na prkno, položené přes vůz. Otec nikdy ne-
měl dost trpělivosti přibít zesponu napříč na správném místě prkyn-
ko, aby to s námi nemohlo spadnout. Když jsme jeli minule na starý
hřbitov, v zatáčce prkno sjelo a vyklopilo nás do vozu.

Polštáře nahřáté na kamnech. Teplou stranou navrch a přes no-
hy deku. Je prosinec, ale což se dřív nejezdilo na saních celou zimu?

Od školy se nám smáli kluci. Matka po betonové zídce kolem scho-
dů přešla jako provazolezec do odklopené korby. Vymyslela jsem to
já, zeď byla v jedné rovině s vozem, nenamáhalo ji to tolik. Beranice,
rukavice z kůže, prsty zabořené do měkké králičiny. Tak jsem chodi-
la dřív sama do polí. Teď už tak daleko nedojdu, žádné půldenní ces-
ty po zaváté a zmrzlé oranici, pořád rovně, jak se mi zlíbí, jako Ježíš
po vlnách, které napřed učinil nehybnými. Nebylo snadné přejít na
druhý břeh. Přede mnou celý záliv za lesy ukrytého moře, hladina bí-
lá, ledová tříšť. Ledový sníh. A zajíci, hlídkující, panáčkující, hledající
bezpečný úkryt, domorodci té pustiny. Já cizinec. Vetřelec.

Který s nimi chce žít v míru. To oni nevědí. Averte k celému lidskému rodu.

– Ty cesty jsou moje největší radost, řekla matka. Hodina tam a hodina zpátky. Jedou spolu, i když je studený vítr nebo padá sníh s deštěm. Otec musí, matka chce.

Vůz je starý, omšelý jako dna lodí. Dnes ráno v něm otec vozil hnůj, pak uhlí, vnitřek korby je černý od mouru. Vzadu za námi drkotá dvanáct konví, koš s rohlíky a chlebem. A nákup pro ženské z Lišek. Máslo, tvaroh a maso se veze na vesnici.

Přes město lidé koukají, někteří s pochopením. Stará Sedláčková, už léta stůně. Starý ji vozí ven. A dneska tu má dceru, z Prahy. Taková divná existence, něco vyštudovala, ale nedělá nic, nebo dělá? Že sem tak může jezdit.

Za městem je sídliště. Na našich bývalých polích, dědových a ba-

biččiných. Vojáci za ně zaplatili na dané poměry slušně, postavili jsme si barák. Otec na těch polích kdysi zakládal sad. Velkoryse, jak jinak. Pásky jabloní a třešní se táhly přes celé pole, pět set metrů, jeden vedle druhého. Mezi nimi na úzkých pruzích orat, sít, otáčet se s koněm. Babička otci nikdy neodpustila, že jimi zničil pole. Sadařství otec nerozuměl, řezat stromy ho nebavilo, ani hnojit, stříkat a bílit vápnem. Jablka červivěla, ale na podzim jsme jich přece sklídili dost – pro vlastní potřebu, ne na výdělek. Třešně se vedly, ještě teď sem tam nějaká stojí mezi otlučenými baráky na sídlišti, odrbaná kluky. Pole už nemáme, kůň otci zůstal. Vozí s ním smetí z města, dříví, uhlí, písek, a každý den mléko z Lišek, vesnice o šesti číslech, mlékárna se nechce zdržovat oklikou pro pár konví.

Za sídlištěm vedou k silnici tři příčné cesty. U té prostřední kůň sám od sebe přejde přes vozovku na nesprávnou stranu. Je tak zvyklý, kulhá, a tady přestává provoz, zamíří si to na měkkou krajnici. Letos jsme neměli dobrý rok. Matka na jaře dlouho ležela v nemocnici, to nebylo tak zvláštní, byla tam už dobře podvacáté, jenže tentokrát to bylo jiné. Ještě než odjela, kůň Bobík, nejlepší, jakého jsme kdy měli, mladý, stoprocentní, jak říkal otec, všemu zvyklý, čekat, stát pod transportérem, potkávat vozy s jeřábem i žrát v zimě slámu, přitom pěkný, kulatý a vzhledný, děti mu sedaly na hřbet i padaly pod kopyta, nelekal se, nikoho nezranil, stoprocentní kůň, to otec neřekl o žádném jiném, už stál v maštali se zlámanou nohou, ale otec to nevěděl, ještě mu mazal kotník černou masťou, prováděl ho po dvoře a věřil zvěrolékaři, že je to jen zaskočená krev.

Jak se u nás řeklo, že kůň kulhá, už jsem věděla, že je zle. A po každé zatím bylo. Ale otec mi telefonoval do Prahy bezstarostně, to přejde, nemysli na to, pust to z hlavy, dneska mi řekl řezník Mřenka, abych mu zkusil zvednout zdravou nohu, jestli bude stát na té bolavé, kost není zlámaná, a stál, jak pěkně! Otec nedokázal podávat špatné zprávy. Bobík kulhá, za týden budu jezdit.

Kůň přešel na nesprávnou stranu. Ne Bobík, ten nový. Rajka. Už zase kulhá.

– Tuhle tady takhle jedu, řekl otec, – a přede mnou esenbák. Pane Sedláček, jak to jedete, neznáte předpisy? Jak chce kobyla, povídám mu. Bolí ji nohy.

– A von?

– Nic. Smál se.

Z pravé strany, za sídlištěm, poslední výběžek města. Továrna. Z levé, ještě kus cesty, nový hřbitov. A pak už jen pěkná, rovná silnice, na Lišky z ní za hájkem odbočuje jílová polní pěšina. Silnice sama znenadání končí v lese. Nad řekou. V těch místech měla stát přehrada, v plánech se našly chyby, stavět se nezačalo. Ale silnice zůstala, ponejvíc pro potřeby mého otce. Stěží tu přejede něco jiného než on s koněm. Ve dvou ze šesti baráků ve vsi bydlí stařeny, které do města nechodí. Ostatní vesničané málokdy.

Z továrny vyjela proti nám motorka. Starý, rovný muž, v pohledu tupé, vyčkávavé nepřátelství, předem zahrnující všechno. Po válce u nás na silvestra popíjel a vyprávěl o Buchenwaldu. Jak jen tak tak odtud vyvázl. Šťastný a kamarádský. Ale začalo se mu příliš dobře vést. Jeho dcera chodila se mnou do školy, byla starší, propadala, až se nakonec dostala do naší třídy. Potom rychle vystudovala, rychleji než my ostatní, stala se ředitelkou školy. Její bratr kapitán, major, podplukovník. Dávno s námi nemluvili. Jen jejich maminka nebyla pyšná, taky se těšila z úspěchu dětí, to určitě. U ní to procházelo. Už dva roky je mrtvá, s tou jsem se bavívala často, potkávaly jsme se v polích, trhala vnukům léčivé byliny do školy na sušení, vytahovala z košíku mateřídoušku, abych se podívala, jak špatně se trhá, i s kořeny. Pak šla na operaci, po ní bledší než dřív stála mezi vrátky s háčkováním v ruce, ukazovala mi, jak už pokročila. Snad ta operace pomůže, říkaly jsme. To víte, ze začátku je po ní člověk slabej.

Dečky i nádor pomalu rostly. Její druhá dcera, na ni podobná, nejstarší z dětí, mi vyprávěla, že matka byla nakonec v nemocnici klidná. Říkala své dceři – nedělej si z toho nic, neplač. Do rakve mi dej ty černé krajkové šaty, chodila jsem v nich s otcem do bálu, a do bálů já chodila moc ráda.

Kývli jsme mu na pozdrav. Kývnutím odpověděl. Před půl rokem jsem ho potkala, ten je asi hodně nemocný, myslela jsem si. Vlekl nohy, oči vpadlé, jako by nic neviděl. Jen nějakou hroznou, utkvělou představu. Později jsem pochopila. To nebyl nemocný on. Stonala jeho dcera, ta pražská, ředitelka.

– Vidíš, řekl otec, – jistě mi závidí. Myslí si, ten tu má dceru, a já – Umřela před čtrnácti dny. Na rakovinu krve, té špatné po matce.

Jsem taky kantorka, bývalá. Páter vyklouz. A také jsem něco zdědila po matce – nemoc, kterou měla i její matka. Pár let vím, jak vypadá. Dřív jsem matce její potíže zazlívala, i to, že o nich mluví. To chce pevnou vůli, říkala jsem jí, mně by se to stát nemohlo.

Jednou po obědě jsem si zdřímla, probudila se a srdce se rozběhlo. První ozvání se nemoci, o které jsem pak měla příležitost dovědět se mnohem víc. Matka ji dostala v padesáti, babička v šedesáti, já v třiatřiceti.

Matka, taková chrustinka. Ještě by tu mohla být nějaký rok. S tou její šílenou láskou. Zasloužit si ji nemožné, pravé utrpení. Jenže. Něco po celý život stejného, od prvních dnů, její postel stála léta letoucí vedle mojí. Pořád tak vedle sebe spíme, když přijedu za ní. Jednou, a to je nedávno, byla její postel prázdná, ona jako obvykle v nemocnici. Věděla jsem o tom i ve spaní, cítila jsem se jako bezmocný, opuštěný pták, něco hrozného, neurčitého, ale mocného ke mně ze všech stran mohlo a už se mě také zmocňovalo, vytrhávalo z hnízda, táhlo k sobě vzhůru. Così ostrého se do mne zarývalo, a já jsem se nemohla ubránit, co mě vždycky chránilo, bylo pryč, postel vedle mne byla prázdná. Probudila jsem se a strach ze mne opadával, ale šťastné, okamžité uklidnění nepřišlo.

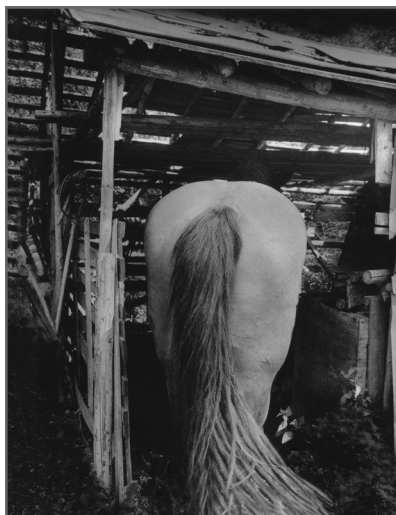
I když spím daleko od ní, při zlém snu volám Mami! Mami! Na posteli metr ode mne spí jedno, na druhé druhé dítě. Muž vedle v postojí. Ona sto dvacet kilometrů na jih. Ji volám o pomoc. Čím dál nemocnější. Neschopnou vyjít na vlastních nohách před dům. Ale co, k posledku psala vesele, těšila se. Až přijedete, nechodte tím vchodem ze zahrady, jděte rovnou z ulice. Na schodech je lešení, museli byste se vracet.

Když jsme na jaře dorazili, nemohla jsem věřit svým očím. Matka vypadala líp než pět šest let předtím. Cítila jsem z ní chuť něco ještě zachytit, stihnout. A otec jako vždycky veselý, spokojený, klidný. Ale Bobíka mi nepředváděl, jak je to s ním dobré. Počkej, až přijde zvěrolékař, pak ho vyvedu. Budu ho muset provést. Když zvěrolékař přišel, Bobíka ani z maštale nevyvedli. Šla jsem se na něj podívat. Měl ještě kulatější zadek než dřív, dva tři týdny už stojí. Uši schlíplé, není divu, asi ho to bolí. Otec mi předvedl, že skutečně stojí na nemocné noze. Ale hned ucukl a stoupl na tu zdravou. No nevím, uvidíme. – Blázne, říká otec. – Ten už je z toho venku. Mělas vidět dřív.

Nejsem milovník zvířat, psa a kočku v bytě bych nesnesla. Co už naše děti chtěly! Morče, akvárium, králíka chovat na balkóně, nebo pejska jako jiné děti, nedovolila jsem ani vodní šneky. Ale Bobík, už je u nás pár let, přivedli ho čtyřletého a teď je mu deset, Bobík byl něco jiného. Především ho měl rád otec. Otec měl rád všechny koně, co jsme měli, ale Bobíka zvlášť. Předtím jezdil s Jiskrou, pomalou kobyolkou, dobrou, klidnou, ale už dávno jí bylo dvacet. Ráda odpočívala, jak jen otec někde zastavil, s hlavou svěšenou až k oji podřimovala. – Vy potřebujete jinou kobyly, řekl otci správce statku odněkud až za Tábořem, když ho viděl s Jiskrou. – Dám vám lepší, až budem posílat koně do vagónu. A dal. Bobíka. Místo něj šla do vagónu Jiskra. Otec se s ní neloučil snadno, na nádraží ji obejmul kolem krku a dal pusku na kobyly čelo. Jistě se jí omlouval, jak mohl. Pak jsem

jednou přijela domů a před maštali u nízkých nikdy neplodících broskví stál Bobík, urostlý, hnědočerný, silný a bujný, sen milovníků koní, otec ho držel za uzdu a smál se mému překvapení, nevím, jestli u toho byl i můj muž, otec pustil uzdu a Bobík se postavil na zadní, přední nohy do vzduchu, do výšky, točil se, ržál a ocas lítal za ním, já už na schodech u domu, kam jsem doběhla strachy, křičela a zapřísahala otce, aby šel od něj. Ten se dmul pýchou a smál se, až slzel.

S tou starou herkou otec víc cítil své vlastní stáří, vždyť mu bylo hodně přes šedesát. Bobík v něm naopak podporoval, co v něm zůstalo mladé, a bylo toho bohudíky pořád dost. Bála jsem se nejdřív nového koně dost dlouho. Také nebyl zprvu tak spolehlivý, plašil se, musel se vychovat.

Ale zvláště k posledku jsem se tolikrát nechala strhnout nenadálou přichylností, když vystrkoval hlavu oknem z maštale, na léto se okna vysazovala, a ržál, jak mě spatřil na dvoře, nebo aspoň spokojeně frkal, že mě vidí, to

jsem často přistoupila k oknu a hladila tu jeho krásnou hlavu, vrátila se do kuchyně pro krajíc chleba a viděla vděk v jeho očích, jeden druhému jsme udělali radost.

Měla jsem ho ráda hlavně kvůli otci. Že byl tak spolehlivý, tak věrný, tak málo starostí a hod-

ně potěšení mu dělal. Ale už jen jako tvor, jako kůň, sám o sobě, i když se nebral ohled na to, jak je nám dobrý, si zasluhoval – snad ani ne lásku, ale uznání, respekt. Pro své vlastnosti, pro své koňské kvality. Jako člověk, který se povede.

– Blázne, říkal otec. – Je z toho venku.

Blázne, říkala jsem si. Vidíš, tvé věčné strachy. To jsi celá ty. Sny. Blbiny. Nekalé předtuchy. Matka toho večera uspořádala módní přehlídku. Nakrucovala se, celá nesmělá a rozpačitá, je z těch, co celý život sedí v koutě, v šatech, které si ušila a přešila, aby mě překvapila. Dokonce moderní komplet ze starého kostýmu, k tomu sestřin bílý rolák se stříbrným šperkem à la Egypt, s cinkavými visačkami, jako že nemá nic jiného po ruce do toho kompletu, ale zároveň i trochu touhy zkusit, jak by vypadala, ona, která od čtyřiceti neměla nic moderního na sobě. Těšila jsem se z ní a radovala se: je teď skoro jaro, bude chodit ven. Bude nové šaty potřebovat. Venku sedět na lavičce, klábosit s babami, které jdou kolem. Škoda, že paní Kabeláčová je už po smrti. Srdce. S tou sedala na lavičce nejvíc.

Šly nás se sestrou vyprovodit na nádraží. Matka plakala. Proč tolik pláče? Do Prahy jsem přijela natřesená, spokojená. Spokojenější než jindy. Byl čtvrtek.

Přešel pátek. V sobotu ráno mi otec volal. Víš, bába je v nemocnici. Ale infarkt to není. Taková bolest na prsou. Zas to přejde. Nedělej si starosti – nelam si hlavu – víš, že zas vždycky –

Od kdy? Od včerejška. Jak přišla předvčirem z nádraží, vytírala v koupelně.

Já vůl, já blbec. Vždyť vím, pamatuju si. Chtěla jsem to setřít, bylo tam našlapáno u vodovodu, děti. Já vždycky na něco zapomenu. Po cestě mě to pak mrzí. Pověsit záclonku, co jsem vyprala a naškrobila, na botník v předsíni. Aby se k tomu nemusela shýbat. Vybrat popel v našem pokoji, to taky není pro ni. Vydrhnout prkýnko na záchodě.

Nebyl to infarkt. Vymlouvali jsme jí to všelijak. Taková křeč, to se céva stáhne, žádné trvalé následky, kdepak infarkt, vidíš, ty přece můžeš jíst, umýt se, když je lavor vedle; ležet musíš, pro jistotu, na mísu chodit, já vím, otrava, ale jen pár dní. A pak už zase jako jindy. Jako vždycky.

Nebyl to infarkt, jen náběh na infarkt. Nebo slabý infarkt.

Ven se už bála. Dvakrát vyšla na zkoušku, jednou se to povedlo, přešly jsme silnici, k třešním na lavičku. Smála se, neměla ani strach. Já vedle ní, já všemu rozumím, zabráním, nedovolím. Ale měla zrovna průjem a musela hned domů, kvapem. I tak dobré. Legrace. Podruhé se vydala sama směrem k Pramenu. Dostala záchvat své původní nemoci. Tenkrát byla posledně venku, od té doby jen s otcem. Vozem.

Otec má nejhorší za sebou. Bobík přišel pryč, to je jasné. Na jatky. Vezli ho na rentgen. Štíplá kost, u koně konec. Kdyby byla štíplá jen málo, udělali by pokus. Kůň se podváže, přikurtuje, a visí od stropu na lanech čtrnáct dní, aby na noze nestál. Málo poraněná kost se prý spraví. Zkusili by to, říkali otci. Takový krásný kůň, to víte, že bysme rádi. Ale koukejte, vidíte sám, ukazovali snímek.

Jak se s ním rozloučil, nevím, neptala jsem se. Taky nic neříkal, ani mi nezavolal. Matka v nemocnici dostala zánět močových cest. Z těch mís, řekla sestra. Přes čtyřicet horečky. K tomu srdci. Byla jsem za ní mimo návštěvní dobu. Spala, ženské ji potichu obcházely. Odfukovala, dolní ret se jí vydouval. Občas se probrala, ale ani o mně dobře nevěděla. Cizí, kulatý obličej. Zšedlý nemocí. Dobrosrdečný. Ne příliš. Vrásčitý, ještě ne příliš. Namáčela jsem obklady. Trpělivě čekala, jestli mě pozná.

Otec zůstal v bytě sám, nahoře sestra. Jednou večer sešla dolů, pak mi o tom vyprávěla, v kuchyni tma, v pokoji taky. Už chtěla odejít. Otec se ozval, seděl v pokoji vedle akumuláček, hřál se, seděl a mlčel, stmívalo se, seděl, mlčel. – Tak jsem bez koně, řekl sestře.

Mně to neřekl. Až když jsem zas přijela a Bobík nikde. Otec už klidnější. – Co můžeš dělat. Umře i člověk.

Zas na stejném místě jako Bobíka jsem uviděla Rajku. Od těch samých dvírek. Malá, hodně malá, to byla chyba. Ale krásná. Postavu měla, to ano. Jako závodní kůň. Rezavá, otci její barva vadila, komediantská kobykla. Ale řekl to až později. Přítomnost koně v maštali ho rozveselila. Připravil postroje, daleko menší ohlávku, upravit kší-

ry, založit za žebřík seno. Scházeli se zvědavci. Trafikantka odnaproti, Jirka Trojnů, mladý kluk, asi pětadvacetiletý, koňář na slovo vzatý. Zkracoval, cídil, mazal olejem. Ukázal mi stříbrné ozdoby v dlaních. – Tohle vezmu domu vyleštit, zejtra to přiděláme.

V sobotu dopoledne první zkušební cesta. – Pane, jo, volali kopáči z rozkopaného chodníku, – už zase nového, ten si umí vybrat! – Odkud ho máte? prodavačka z Pramene, – rovnou z Chuchle? Aby mu udělali radost. Kdepak, řekli kopáči, když přejel, ten bez koně nemůže bejt.

V okolních vesnicích ještě koně jsou, Jirka Trojnů za nimi jezdí do Senožat. Otcův kůň zůstal v městě poslední. Pro děti byl Bobík atrakce, hladily ho a nabízely mu svačiny, když se jeden chlapeček octl s maminkou prvně v Praze a na Václavském náměstí uviděl svatého Václava, vykřikl radostně: – Pan Sedláček!

Otci je sedmdesát jedna. A zacvičovat nového koně, přitom Rajka je hotový blázen. Jak může vypadat, říkal otec, co může umět, jezdila s ní ženská. Střevo, opravdové koňské střevo. To jsem poznala i já. Než vykročila, tisíc zmatených pohybů, pak kolik kroků vpravo, kolik vlevo, než našla směr. Ale šla bystře. Rychleji než Bobík. Za hodinu se otec vracel z Lišek, dřív tak brzy nikdy.

Zvykla si kobyla. Zvykl si on. Ale spokojený nebyl.

Šla jsem první večer za ní do maštale. Dychtivá spřátelit se, přijmout ji za vlastní. Aby konečně zas bylo všechno při starém, náhrada za Bobíka. Cizího by kousla, věděla jsem od otce. A nechce zvednout nohu, je lechtivá, nekovaná, na vsi to není nutné. Ale ve městě být musí. Už ji pomohli otci okovat, drželi ji tři chlapi. Vzala jsem krajíc chleba. To nekousne. V maštali uklizeno, což nebývá často. Na čisté slámě tenounké nohy. Příliš tenké, kdepak Bobík. Ale krásná rezavá srst. Jenže zas nepříjemná hlava, jako šilhavé oči. Podávám chleba. Rafne, žvýká. Překotně, nazlobeně. Kdepak projevit vděk.

– Je to holt ženská, povídám muži. – Protivná, hysterická. Od té doby mám na dvoře jiný pocit. Slyším ji přešlápnout, chroustat seno,

to by lahodilo mým uším. Ale nelahodí. Špatný kuň. Špatná povaha. I u zvířete záleží na povaze, myslím si překvapeně.

Teď kulhají oba. Rajka i otec. Proč kobyla, nevím, prý ji tlačí podkovy.

Otec jí vyhovuje, naučil ji přecházet na nesprávnou stranu. Už nejsou za hodinu zpátky, teď to trvá skoro dvě. Aspoň je matka déle na vzduchu. Nespíchají.

I na otce došlo. Jednou v létě se stěží přivlekl z města domů, s kolem, opíral se o ně, do šesti schodů jsme mu museli pomáhat. Předtím se poranil na stavbě. Odpoledne a v nepracovní dny tam hlídá, vlastně má tři řemesla. Lišky, v zimě v létě, žádná dovolená, žádná nemoc, pak povoznictví a stavba, také bez sobot a nedělí, pár dní dovolené, celou si ji z ohleduplnosti nikdy nevybere. Když, tak na sušení sena. Na stavbě uklouzl v mokré nádrži na betonu, šel zavírat kohoutek. Jen obražené koleno, ale bolelo, radši jezdil na kole. Sestřin kluk u něj jednou rozbil přední brzdu, zadní brzdu nemělo. Otec to nevěděl, popadl kolo a jel do města matce pro léky. Přes svoje trojí zaměstnání nejvíc pochůzek u nás obstará on. Na náměstí je to s kopečka, brzdil, nic, tak švihl nohou přes sedlo a skočil. Dopadl na bolavou nohu, něco ruplo, padl, museli ho zvedat. Léky už nekoupil, stěží došel domů. Stěží k doktorovi, někdo honem na stavbu, že dneska nemůže přijít. Doktor ho poslal do nemocnice a zároveň mu založil kartu ve středisku, otec tam ještě nikdy nebyl, doktora zatím nepotřeboval. – Konečně léčím taky tohohle dědka, smál se obvodák, který u matky byl snad stokrát. Hned ten den byl otec z nemocnice doma, nohu od kotníku po stehno v sádře. Čtyři zdi v kuchyni, to byly zdi nářků. Otec ležel na kanapi, přes nohy deku. Já můžu ležet? Co Lišky? Co stavba? Co Rajka? Co já, což tohle vydržím čtrnáct dní? Radši chcípnu, hrozil otec. Nevydržím. Nesnesu. Pojdu. Takové utpení v životě neprožil. Se všemi se hned pohádal. Se mnou taky, to se nestávalo často. Odpočineš si, těšila jsem ho. Jako když ho pích-

ne. – Já chci vodpočívát? Já? Kdo se vo to prosí? Což můžu, mám na to čas?

– Čas jo, ale ne trpělivost, povídám mu.

– Měl sem ject na starý nádraží pro dříví, vyčítal mi otec. – Dneska ho nařezali, zejtra sem ho měl vozit. Víš, kolik fůr mám lidem slíbíno?

Trpělivostí opravdu nevynikal. Přišel mi vždycky na nádraží naproti, vzal kufr. Co doma? Dobré, všechno v pořádku, ale hele, nezlob se, jdeš moc pomalu, já běžím napřed. A už byl s kufrem přede mnou padesát, sto, dvě stě metrů. Nikdy, ani v mém mládí, jsme nikam nedošli spolu, když jsme společně vyrazili z domova. Pár týdnů předtím, než otec spadl s kola, přiběhl sestřin devítiletý kluk ze školy celý rozzářený. Jsem nejlepší ve třídě! Nejlíp běhám! Všechny kluky jsem předběhl, i Motyčku, i Šafařika.

– Mě nepředběhneš, řekl mu děda. Myslel to vážně. Skromnost mu nebyla vrozena. Uměl vyprávět historky, vždycky byl králem honu, zastřelil nejvíc zajců, dal nejvíc gólů, vytáhl největší rybu. Nejlepší na tom je, že to asi byla pravda. Když k nám prvně přišel můj muž, vsadil se s ním otec, že vyběhne dřív než on dvě stě třicet devět schodů od řeky k náměstí. Jenže můj muž kdysi trénoval, občas se octl i na závodní dráze. Nechal otce za sebou a ten mu to asi neodpustil.

Mohl nechat otce vyhrát, ale ani on není od přírody skromný. Jiříček také ne. Škola je hned vedle, na závodistiště nebylo daleko. Sestra šla dělat soudce. Chtěla bych vědět, komu víc přála, jestli otci, který se ve svých jednasedmdesáti hodlal tak zesměšnit, nebo Jiříčkovi, své pýše, jehož úspěch ji jako bývalou okresní přebornici v lehké atletice jistě náležitě těšil.

– Ukaž mi, kde jste běželi, řekl otec.

Jiříček ukázal. Sestra si stoupla na start. Otec si prohlédl trať, byla sakramentsky dlouhá, přes celé hřiště. Závodníci poklekli, v oknech paneláků obrácených do školní zahrady se objevily první hlavy.

Sestra tleskla a oba vyrazili. – Sedláček, Sedláček, křičel panelák. Otec doběhl první. Jiříček kroutil hlavou. Z oken se nesl potlesk.

Víte, řekla dědovi druhý den jedna stará paní v Pramenu, já jsem povídala našim klukům, na stavbu radši nechoďte, on by vás chytil, ten má běhy!

Pro lidi má otec připravené rčení. Já? Včera jsem si myslel, že je mi pětadvacet. A dneska, že je mi dvacet. Mně ale kolikrát řekl, že už tolik nemůže, že přece jen cítí svůj věk.

Jedné věci myslím věří, že se dožije sta let. On říká do sto pětatřiceti, to je pro lidi. Pro sebe je skromnější, do sta bych tu mohl být. Nebo do sta pěti. Jeho rodiče zemřeli oba v třiadevadesáti. Umřeli spíš na sešlost věkem než na nějakou chorobu. Dědeček, otcův otec, poslední rok proležel v posteli, rád si v ní hověl, bylo tam teplo a příjemně. O šest let mladší žena a nejstarší z dětí, strýc Tonda, sám už také na penzi, se o něj starali. Dědeček se přehraboval ve známkách, četl noviny, poslouchal rádio a už trochu zdětinštělý mozek si nepřipouštěl starosti o budoucnost. – Víš, Franto, řekl otci, když ho přijel navštívit, – mohl bych vstát, ale kam bych chodil. Donedávna se denně strojil do hnědých soukenných šatů s vestou, nablýskal řetízek od hodinek a vycházel do parku mezi penzisty. Rozdíl věku mezi ním a jimi se stále zvětšoval. Penzisti – také pouze šedesátníci. Narodili se, když jemu bylo třicet. Spíš vrstevníci jeho synů než jeho vlastní, nic nepamatovali, dobu jeho mládí, rozuměl si s nimi čím dál méně.

V kredenci pod voskovým plátnem leží schovaný telegram. Otec zemřel, přijed' ihned, Toník. Když jsem ho četla prvně, zděsila jsem se. Jak otec přijme takovou zprávu? Stačí na ni jeho lehkomyšlnost? Zatím s ní pokaždé vystačil, neopustila ho, když černé auto s gesta-páky, které jsme čekali předem, odbočilo ze silnice a pomalu si to šinulo k našemu domu. Matka a já jsme se schovaly v zahradě, ale on to s nimi sehrál, nechal si od nich dobře zaplatit vázu, která se jim u nás zalíbila a kterou si chtěli odnést. Neztratil klid, ani když na pole před námi padaly pumy a oranice stříkala do výšky jako fontána.

Ale tenhle telegram? To je v otcově životě první skutečná rána. Měl dědečka moc rád, každý týden posílal balíky, tajně, aby matka nevěděla. Balil je ve sklepe. Ve skutečnosti matka věděla všechno, ne přesně, ovšem, vždyť právě proto otec s balíky chodil do sklepa, byla šetrná, aby ji tedy nejitřil zbytečně. Neviděla, jak v lepenkových krabicích mizí vepřová, kupované vánočky, cícha, v zimě i dvacet kilo briket, dříví na podpal nebo smolnička, nadrobno naštípaná, obálka s dvacetikorunou, padesátikorunou, podle toho, jak se otci vedlo. Neviděla to, ale věděla, neříkala nic, snad myslela na vlastní stáří. Otec také dostával dopisy, které bral od listonošky před domem a schovával po kapsách v notýsku, strýc Tonda s babičkou vedli tu-recké hospodářství, psali expresy, posílali peníze, nebo kdoví jak to u nás dopadne. To už i otec byl na penzi, jiní v jeho věku sami potřebovali pomoc.

Nad telegramem uronil pár slz, ale jako by mu zpráva ani do mozku nedošla. Občas najednou zaplakal, jako by konečně porozuměl, ale jinak se choval jako dřív. Druhý den šel s matkou po náměstí, asi v místech, kde teď po létech spadl s kola, a kluci, kteří hráli fotbal mezi brankami z kabátů a kamenů, mu přihráli míč k noze. V tom momentě byl s nimi ve hře a sázel góly mezi kameny, vždyť střelec býval dobrý, má to černé na bílém v jubilejní brožuře svého klubu. Střelec a pak mecenáš po všechna léta. Také jeho klub od něho dostával obálky, když se mu dobře vedlo.

Matka musela schovávat stokoruny v podhlavníku, abychom nezůstali bez haléře. Otec měl na její skrýše bezvadný čich, objevil drobné i v polámaných nástěnných hodinách. Často mu přišla vhod i desetikoruna, vždyť nikdy sám neušetřil ani tu. Marně dělal pokusy založit si spořitelní knížku. Jak měl pár korun pohromadě, hned věděl, kam s nimi. Baby penzistky k němu chodily pro půjčky, nebo spíš pro podporu, i když tvrdil, že mu všechno vrátí.

Mohl by se dožít stovky. Žije zdravě, nekouří, nepije, má pohyb, je pořád venku. A umí mít lehkou hlavu.

Katastrofy přes ni přelétají jako ptáci. Ale do ní nikdo nevidí. Dovnitř. Lidé ho berou, jak vypadá. I matka, i sestra. Co se s ním obě nazlobí pro nepořádek. Kam co padne, tam to leží. Nedělá si starosti s ničím. Taky jsem se s ním hádala. Teď už ne. Už ho nevychovávám. Jsou tady čtyři děti na vychovávání, moje a sestřiny. Mohou po dědovi uklidit, na co nemá čas. Nebo třeba jen chuť, stejně udělá dost práce i za ně. Nákupy, nabídnu, že tam pošlu děti. Proč děti, diví se otec, vždyť tam můžu dojít já. Přebral od své doby zvyklosti, které sám z dětství neznal. Že by jeho otec, nebo dokonce dědeček běželi tam, kam mohl dojít osmiletý, desetiletý, dvanáctiletý Frantík? Snad bys tam neposílala děti, děsí se otec upřímně. Alou vajtr, ženu je z baráku. Palte pro konve dědovi k Peterkovům! Je jich tam osm nebo dvánáct, každý dvě nebo tři. Petr smí nést jen jednu. Radši bych tam došla sama, čuří se sestra, vyvádějí s tím po ulici, kolikrát jim lidi přinesou konve až domů. Taky se nemohou dívat, jak se děti dřou, myslím si, dědovi je kus nepoponese nikdo. Proč také. Včera mu bylo pětadvacet. Dneska je mu dvacet.

– Zases tam nedošel, vid? A tolik jsem tě prosila, říká mu sestra trpce a slušně. – Hergot, řvu já, – to tam nemohla dojít Milena? Nebo Jiřík? – Už letím, vždyť víš, nemohl jsem, tři fůry až ze starýho nádraží, udobřuje ji otec. A bere tašku a běží.

Za továrnou cítím úlevu. Matka říká, že ji cítí už za Pramenem, otec tam naloží nákup. Jak sedne na vůz, je dobře, dál už jen nerušená cesta na Lišky. Otec matce vždycky něco koupí, čokoládové kaštany, kandované ovoce, po cestě to jedí, sám si vezme taky. Má sladké rád, ale nepřízná se. Nech to dětem, víš, že to nejím. Až když si všichni dají, že nemůžou dýchat, dojí, co zbyde. Občas si také něco koupí, tajně. Aby matce nebylo líto, že utrácí zbytečně. Mně to pak, šeptem, v předsíni nebo v koupelně poví. Dal jsem si krabičku oček! Čeká

a dočká se pochvaly. Že dá na mé rady, aby si užil. Hladím ho po holé lebce jako Bobíka, když s chutí slupl můj chleba.

Takhle si dopřává k stáru. Mlsat a pít alkohol považuje za nemravnost. Jedno, dvě piva denně. Víc v létě, když je žízeň. Vlítne do hospody, vypije půl půllitru a už je zas venku, sedět tam mu nedá horká krev. Jeho otec si nesedl ani k jídlu, s talířem polévky prochodil celý byt.

Matka si cestu chválí už proto, že si s otcem může chvíli popovídat. Ne že by ho nebylo vidět celý den, objeví se každou chvíli, přinese matce hlávkový salát, pomeranče, ale hned je ten tam. Lidé chodí, je doma pan Sedláček? Teď tu byl, ale už není.

Po cestě matce neuteče. Ani usnout nemůže, jako večer, když přijde utahaný z práce.

Já cítím úlevu až za továrnou. Jiný vzduch. Pod obrovitým dýmajícím komínem. Volněji se dýchá. Ostatně vítr nese kouř stranou, nad řeku. Plotem továrny končí město. Teprve tady je konec s člověčinou, pilnou, všeživnou, vším se prozírající, která natírá zdi a ploty, vyštárá milimetrový diamant kilometr pod zemí, loví v kanálech, hloubí, vrtá, piluje, vyrábí, vyrábí a nikdy nemá dost. Konec pohledům, které by mohly dohlédnout z města, dobráckým, šedě zakaleným, zeleným, zažloutlým po zánětu jater, šilhavým.

Tady se mění hodnota všech věcí, klesá, stoupá nebo mizí. Papír je cár, který ani do stoky nepatří. Prázdný papír. Popsaný papír. Rovnostejné, zahrabat do země a přikrýt kamenem. Jak tě to učili v mládí u skautů. A když ho necháš, aby lítal strništěm a nabodl se na trní, taky jedno. Slunce a déšť si s ním poradí.

I já se měním. Pomalu, ne hned za hranicí města, a úplně, jen když jsem sama. Nejsem matka, která málo dbá, aby se syn zlepšil v psaní. Čtyřicetiletá ženská, která se vždy v úterý odpoledne ob čtrnáct dní zapisuje na praní ve společné prádelně. Která nosí nebarevné šaty, trochu moc levné. Nejsem sousedka, známá, od pohledu povědo-

má. Jsem jenom člověk v polích, který neříká nic a nechce nic. Jde, slyší a vidí. Jako vrána, která letí. Stojí. Letí.

Špatná hospodyně. Špatná matka. Špatná manželka. Špatná učitelka. Stejně jako dobrá učitelka, dobrá matka, manželka i hospodyně.

Teď jsem tu s matkou a s otcem. Nejlíp sama, ale i tak úleva. Věnuji se jim, jsem dcera.

Ten kousek cesty od továrny ke hřbitovu – kdykoli tudy jdu, myslím na stejnou věc. Před tovární branou jednoho krásného odpoledne auto vyložilo rakev. Byla jsem v tlačenici kolem, předtím už v kostele, kde se sloužila mše. Za Antonína Novotného, ležel obložen věnci v rakvi před oltářem. Dvě tři rána předtím otec zatloukl na okno. Brzy, ještě nebylo šest, ještě jsme s matkou spaly. Otec už nakoupil rohlíky Lišákům a chystal se k odjezdu. – Tonda Novotnejch je mrtvej, křikl a hodil nám do okna housky.

Tonda Novotnej a můj otec byli časní ptáci. I umřít stihl pan Novotný dřív, než jsme se stačili probudit. Zpráva byla nečekaná, katastrofální. On byl opora otcova hospodářství. Bývalý čeledín, pak závozník a vykladač vagónů v továrně. Na pole nezapomněl nikdy. Rád oral, sil, vláčel. Otcí pomáhal se senem, každý rok, byl jeho zlé svědomí, tak co, už pudem? Naklepat kosy, zítra v pět na rybníce. Díky jemu měl otec vždycky sklizeno včas, sám to odkládal, jak mohl. Novotný byl lev, silák, milovník práce. Práce byla jeho jediná zábava, zprvu, později i pití, od dětství dřel, jak se to naučil u sedláků, měl jí vždycky dost, moc lidí chtělo pomoci. I žena mu kvůli tomu utekla, prý taková městská, ne zrovna k němu. On v práci, vždyť den je dlouhý, od tmy do tmy, někdy přišel nastrojený s vnučkou, je Sedláček doma, helejte, kdy pudem? Ta stoka za továrnou. Moc na otcí nevydělal, půjčoval si koně, jezdil si do lesa pro dříví. I s námi sbírat chrástí. Matka s ním ráda nejela, bral moc velké kusy. Pane Novotný, prokrista, prosila, když táhl poleno dospod do vozu schovat, aby nebylo vidět. Ale co, to je taky dříví, smál se, to taky shoří. Jen dva takové hltavce na práci jsem v životě poznala, jeho a moji babičku.

V továrně býval první. Na kole jezdil kolem nás, zdravil se s otcem, oni probouzeli město. Kdepak začínat v šest, to je pro lenochy. Vagóny vykládat, sobota, neděle, svátek i pátek, když nechtěl nikdo jiný. Vyprávěl, co má přechasů. A peněz. Jeho druhá žena mu ale vy počítala, že všechno sám propije, prokouří a projí. Bylo to možné. Pil čím dál víc, často ho otec tahal z hospody, aby mu pomohl, jak slíbil. Dokud neměl moc v sobě, šel. Navztekany, zlostný. S otcem si láli celou cestu. Víckrát vám nepudu! Víckrát tě nechci! Otec mu tykal, byl to proti němu mladík. Padesát, pětapadesát. Na poli se usmířili, jak vzal vidle do ruky, zapomněl na hospodu. Seno měl nejraději, síkl by ho otcí i zadarmo, stejně to dělal mnohdy jen za svačinu. Jindy, když už seděli v hospodě, mu čárek na tácku přibývalo, otec měl za něj co platit.

Ten rok měli jít sekat už jen jednou, otec, Novotný a jeho žena, moje matka si vymyslela, že pak na dvoře oslavíme konec senoseče. Zbytek louky zůstal stát až do podzimka, otce nikdo nehonil, být Novotný, bylo by seno doma. Svůj poslední den pan Novotný přijel ráno do práce, sedl si do šatny v továrně, zouval si boty, rozšněroval jen jednu. Druhou už nestihl. Když přišli ostatní, byl mrtvý. Chodím teď k doktorovi, říkal u nás předtím. Nemůžu dejchat, měchy. Plíce. Bylo to srdce.

Rakev vzali na rameno jeho partáci a nesli silnicí mezi poli. Z obou stran se vlnilo na slunci, sálalo horkem obilí, právě žlutlo. Klasy se skláněly a vzpřimovaly, šuměly. Rakev nad hlavami, tady odbočuje cesta k rokli, když jeli s fůrou, on i otec pomáhali koni tlačit. Není to týden ani, co naposledy. Rakev se dokolébala k cíli, krásný den, jeden z prvních hrobů na novém hřbitově bude jeho. Na všech polích kolem tu pracoval, i na tom, kde leží. Už ho tam dávají, už ho zasy-pávají hlínou. Brečela jsem, až jsem se styděla za svůj pláč, tak jako já neplakal nikdo. Žena ve starostech o dům, je jenom družka, a co ta první, nemá nějaký nárok? Ptala se nás na to. Zasloužila si domek

i těch pár tisíc, co po něm zbylo. Chodil opilý domů, zvracel do peřin, potřebuju já to? ptala se někdy.

V Novotném otec ztratil moc. – Žádněj není nenahraditelnej, řekl, i když hodně litoval. Nesouhlasila jsem. Tenhle je.

Nebyl. Loni na podzim jsem ráno otevřela okno a uklízela v pokoji, a tím oknem, kterým přišla zpráva o smrti pana Novotného, jsem uslyšela zvenku zpěv, jak si někdo na trávníku při práci zpívá. Vyhlédla jsem ven. – Babi, kdo je tenhle chlap? – Oliverius, řekla matka. Její spolužák. Býval v Praze, teď je tu na penzi. Zahradník. Stříhal růže kolem chodníku, pečoval o ně národní výbor.

Všimla jsem si ho už dřív. Předtím to dělaly dvě báby, sedaly u nás na schodech a pily limonádu. Tohle byla jiná práce. Malý, bělovlasý, rudolící chlapík vzal provázek, zarovnal záhon, jako když stříhne, kolem stružku, ryl do hloubky, poctivě, ne jen tak čechrat. Pak kolem zametl, i chodník, z trávníku sebral papír a dřívka od nanuků a při tom si zpíval. Odešel a zůstala práce, kterou vidět byla radost.

Na jaře, když matka byla v nemocnici a bylo jasné, že na zahrádku nesáhne, a kdo to má udělat – já pryč, k tomu chcípák, sestra na všechno nestačí, povídám dědovi: co ten Oliverius? Co kdybys mu řekl? Matka se vracela z nemocnice a zahrádka hotová, jahody pohnojené, na dvoře otec podával v papíru zabalenou půlku kozlete, byly Velikonoce, červenolícímu pořízkovi a klaněli se jeden druhému: Co jsem dlužen? Co já jsem dlužen? Poplácali si po zádech. Ještě vám zryju skalku. Ještě máte u mně párek holoubat.

V létě si už zpíval na našem dvoře. Jezdil s otcem pro seno. Vozil si lahvičku octa proti komárům. Nakládal otcí na korbu sajrajt, co seštrachal po dvoře, aby to ráno vyhodil cestou. Otec lamentoval, ale on znova, vyklidil maštal, vyházal krámy. Děti, že mu budou pomáhat spravovat králíkárnou. Udělal jim z latěk kostru na stan z igelitu.

Teď už chodí mihn. Slíbil naštipat latky, leží na dvoře rok. Příliš mnoho lidí chce pomoct. Složit uhlí, to a to. I k nám za ním chodili, mohl by se rozkrájet. Některý den špatně dýchá. V létě měla matka

strach, skládal na půdě seno pod rozpálenými taškami, aby se mu něco nestalo v tom vedru. Vždycky tak zčervená, je moc krevnatej. Slezl napůl uvařený, myje se v koupelně. Koleno ho nebolí. Má v něm vodu, někdy ho bere. – Dneska je mi dobře. Teplo mám rád. I ten dech mám lepší. Průdušky, měl bych jít k doktorovi.

Akorát ty měchy, plíce, vzpomínám si na pana Novotného, když ho slyším.

A hřbitov už se k nám blíží z levé strany. Nikoho tam nemám. Otevřeli ho před několika lety na dobře rodičích polích. Uprostřed města zůstal starý, pohřbívat se tam přestalo, jednou se zruší, za zdí vyrostly paneláky s okny rovnou k márnici, nechali ji tam stát, k ničemu už nepotřebnou, jenom vchod se schůdky dolů zazdili cihlami. Kříže a hroby mezi stromy vidí nájemníci z kuchyně hned ráno při snídani, podali si protest, že se na to nechtějí koukat, ať se vykopou mrtví a uloží jinam. Ale bude to trvat ještě pětadvacet let, než jim bude vyhověno, než se budou dívat do zdí a oken jiných paneláků. Na starý hřbitov chodím okopávat macešky, rozsvěcovat svíčky a o Vánocích stromek, leží tam dědeček a babička, rodiče mé matky, a matka jako hodná dcera má na starosti všechny jejich narozeniny a svátky, výročí smrti. Na Štědrý den s dětmi našimi a sestřinými a s mužem tam kvečeru, za tmy, děláme výpravu, děti jsou rok co rok překvapěny stovkami světel, když otevřeme bránu, je málo hrobů, kde se nesvíí. A cestou samé očekávání, děti hledají za okny vánoční stromky, je před večeří, všechno mají teprve před sebou. Posloucháme, kde už troubí slouha, pokaždé se ozve zdálky, ale jednou zadul přímo před námi, až jsme se lekli, děti viděly i jeho troubu, ta tajemná bytost doopravdy existuje, jenže zmizel v bílé mlze dřív, než si ho mohly prohlédnout. Jako by se rozplynul. Někde se už tedy naděluje, děti věří na Ježíška. Milena na něj věřila snad ještě v deseti letech a také Jiřík a Jana se dopracovali zatím jen k pochybnostem. Samozřejmě se jim

spolužáci smějí, ale na rozdíl od nich naše děti Ježíška rok co rok skutečně vidí, pokaždé přeletí za oknem jako světelný oblak, zatímco my všichni nasedání ve tmě pokoje na židlích směrem k oknu jako v biografu sledujeme představení, při kterém se tají dech, světelný oblak přeletí kolem okna tam a zpátky, má nehmotný vzhled anděla a ducha zároveň, na čele světlo, hvězdu, za ním něco jako ohon komety, ale kdo si stačí všechno prohlédnout, když Ježíšek je tak rychlý. Každý rok babička, sestra, můj muž, já a všechny děti sledujeme oknem jeho vzdušnou dráhu, Milena s výkřikem schovává hlavu babičce do klína a zakryje si oči, jen dědeček u toho není, je moc zvědavý, chodí se dívat ven, jestli už Ježíšek letí. Jakmile přelétne, děda se udýchaný s křikem vrací, ptá se, jestli jsme viděli, rozsvítí a běžíme přes předsín k tátovi do pokoje, kde už je stromek a podlaha pokrytá dary.

Nový hřbitov je skoro prázdný, roste tam tráva a pomalu se vzmáhají zasazené stromy. Socialistickou kapli zdobí mosazný kříž. Hřbitov je veselý a hezký, když tam Jana vešla s tátou prvně, byly jí asi čtyři roky, u vchodu řekla překvapeně: tady by se dala vařit krupičná kaše! Ale zároveň jak otevřu dveře, hřbitov jen s několika řadami hrobů vydýchne prázdnotou, která čeká na zaplnění. Tady je někde místo, kde bude ležet otec i matka. Otec snad ne tak brzy. Hrobník z toho místa ještě sklízí seno. Bude odtud vidět na březový hájek, který teď máme před sebou, je na něj vidět z každého hřbitovního kouta. A já vidím i všechny ty cesty, když se dívám přes zeď zevnitř hřbitova, které kdy otec hájkem udělal, tam a zpátky každý den.

Za hřbitovem, dávno před tím, než tu byl, jsme měli pole U Kamene; do hájku bylo blízko, jako dítěti mi při velkém horku o žních, sbíraly a vázaly jsme celý den se sestrou obilí jako dospělí, dovozovali dojít tam se džbánkem pro vodu, mně častěji než sestře, byla jsem slabší. Rostly tam jahody a já jsem v hájku pokaždé prožila pár svatokrádežných chvil, úlevy, odpočinku, vešla jsem z červenového úpalu do chládku a přítmí lesa, starala se na chvíli jen o vít

a o jahody, o houby, jestli nerostou, jenže zdržení nesmělo být velké, ne větší než pár minut. Ponořovala jsem džbán do lesní studny, patřila Zikešovým, ale směli jsme tam chodit, pan Zikeš zamlada vypo-máhal u mého dědečka.

Studna je zavalená, asi tu nejsou už ani jahody a houby. Chalupu obývá nějaký ouřada z Prahy, za ní vyrostly další chaty. Jsou ukryté v lese, není vidět, kolik jich tam je. K plotu přichází srnka o třech nohách, nový majitel je na přírodu, kromě toho, že je i na chlast. Jeho paní to tady dala trochu dohromady, než sem přestala jezdit. Stěžovala si mi na nehty ulámané při práci v zahradě. Teď tu její muž pořádá mejdany, ale hájek to všechno utopí do zeleně, ze silnice, která lesík protnula vpůli, je vidět jen srnka za drátěným pletivem.

Za lesem je pohov, volno, zpívat. Ne náhodou se tady otec dává do zpěvu, když jede sám. Krajina je rovná, široký rozhled až k lesům, sem tam shluk stromů, zrušený lom, napravo hezký kus od silnice samota, patřící k Liškám, dvorec s budovami do čtverce a se zahradou; ves je schovaná pod strání k řece. Za lesíkem, silnice jde mírně s kopce, otec spustí Byla noc krásná, májová, jinou nezpívá nikdy, i když pár jiných písniček jistě umí. Hurónský zpěv na plné plíce se donese až k samotě, paní Skaláková zpozorní, á, Sedláček už jede. – Proč už vás teď neslyším nikdy zpívat? ptala se otce na jaře. – Jak můžu zpívat, když mám ženu v nemocnici, odpověděl. Ale koncem dubna zase, Byla noc krásná, májová. – Paní je už doma? – Jo, včera.

Otec by zpíval, proč by ne, věří, že se bába zase vrátí, není to špatnou náladou. Jen nepokouší osud. Zpívat, když je žena v nemocnici, se nesluší. To by mohlo špatně skončit, cítil by pak vinu.

Roztřepený ocas bažanta se vynesl před námi do výšky. Také proto sem otec jezdí rád. Býval opravdu králem honu. Historiky, které nám vypráví v kuchyni, zrovna když se chystáme do postelí, jsou pravdivé. To on o velkém honu před zraky ustrnulých lovců trefil srnce ve

stráni jedinou čistou ranou na komoru. Padesát let nosí v hlavě bohatýrská půldne se stovkou zajíců, které za ním svázané za nohy nesli kluci na dlouhých holích, půldny s řádkami postřílených kachen na zemi, otcova řada nejdlejší ze všech. Zato všední dny a tím spíš neúspěchy snadno propadly sítem jeho paměti, rozplynuly se v nic.

– Když já si takhle po ránu jedu, na jaře, na podzim, v létě – a vidím... Půlstoletí staré chvíle se vracejí uschlou natí brambor, osením. O každé koroptvi, která tu běhá, ví, má je spočítané. V támhletem hejnu jich bylo třináct, už je jich jen devět.

Jen déšť otec nemá rád. To radši mráz a sních, kolikrát vůbec neprojel, pro závěje se musel vrátit. Uši má omrzlé, loupou se mu, prasklina u nosu se nezhojí ani v létě. Ruka, v které drží opratě, ho zebe celý rok, prsty má bílé, ne tak citlivé, v druhé líc proudí krev. Nevadí mu to. Říká, že nevadí, a já mu věřím. Nikdy jsem neslyšela, že by si stěžoval, třeba jen na déšť, který má tak nerad. Vždyť takhle nikdo není jeho pánem. Nešel do jézédé, ani když mu slibovali, že bude dělat předsedu. Pole, co nám zbyla, připadla státnímu statku, otec tam měl přejít. Zkusil to. Ráno v sedm, svážet obilí, skládat, kopat odvodňovací kanál. V jedenáct domů, odpoledne zas. Nestěžoval si, jenom jak mohl, zmizel. Chodil v polích. Začalo mžít, hned po ránu, šel domů. Zůstal stát na dvoře u zdi pod římsou, tam na něj nepršelo a nemohli jsme ho vidět. Objevit jsme ho mohli jen náhodou, museli bychom otevřít v prvním patře okno a podívat se dolů. Ale já jsem ho přece v odrazu okenních skel protějšího baráku zevnitř z kuchyně uviděla stát venku pod okapem, schlíple stál a čekal, až bude víc hodin nebo se víc rozprší, aby mohl přijít domů. Abychom ho nehubovali, že si nehledí práce. Ten záblesk mi řekl, co jsem potřebovala vědět. Nesmíme ho těšit, podporovat, ale říct mu: nech toho.

Začal povozničit, nejdřív pod razítkem komunálu, pak sám.

Na polní cestě, odbočuje vpravo, přijdou lokáče plné vody. Otec hledá místo, kudy by kůň nejsnáze prošel, aby to nedrncalo a nevadilo

matce. Koroptve před námi běží poplašeně úvozem, pak se osvobodivě vznesou a přistanou ve vysokém strništi, které mělo být dávno zorané. Šípky se ještě červenají na holých keřích.

Otec se dívá za koroptvemi. Po osmačtyřicátém mu vzali pušku. Víckrát o ni nežádal.

Lecčeho se otec vzdal, má čím dál víc práce a míň zábav, ale ty, které mu zůstaly, neošidí v ničem. Fotbal, Slávie a sazka každý týden dostanou své. S uchem u rádia, v deset večer, poslouchá poslední nedělní výsledky. Matka mu ob tu chvíli dává různé úkoly, dojde támhle, přines tohle, většinu jich hodí za hlavu. – Nezlob se, zapomněl jsem, omlouvá se. – Na všechno zapomeneš, říká matka, – ale jak hrály Košice v Žilině, to víš na puntík přesně.

mlčí, když otec týdně vyplňuje sázenky. Nesouhlasí. Prosím, teď to jde, ale co až zůstane o malé penzi, nemá si to zvykat. Nesouhlasí a mlčí. Otec si radši své tipy píše tajně, na stavbě nebo v hospodě. Když vyhraje, vyjde najevo, že vsadil čtyřicet korun, matka vzdychne. To by bylo pět kilo cukru.

Na kila cukru otec není s to měřit napětí, hazard, kterým si oslazuje život. Pocit vítězství, když chytí třetí nebo čtvrtou. Ví předem, zda to bude deset nebo šedesát korun, nebo kdy čtvrtá cena bude zrušena. Ale to čekání od neděle do středy a od středy do neděle, a potom – vyhrál už osm a půl tisíce, zrovna když jsme stavěli a byli právě na dně. Nejčastěji to bývá holt ta padesátka a on ji půjčí prvnímu ožralovi, který přijde, jenže kdo čeká, ten se dočká. Najednou zas může být hrdina dne.

Když vyhraje otec, vyhrají desítky tisíců dalších fandů, kteří rozumějí tabulce tak dobře jako on. Nebere se skoro nic. Není s to napsat do tiketů od oka jedna, dvě, dvě, nula, měří šance klubů, jde na to vědecky. – Vy můžete vyhrát, já ne, já už jsem prosázel dvakrát sto tisíc, řekl nám sedmdesátník s nohama do O, památkou na léta v sedle, když jsme se celá rodina s dětmi vydali do Chuchle a ptali se ho, jak se vyplňují sázenky. – Vy ty koně neznáte –

Hazard táhl otce odjakživa k obchodu. S výsledkem podobným sazce. Vyučil se příručím a po krachu dědečkova krámu zkusil všechno možné. Začal pěstovat kuny na chov, to bylo ještě ve městě, kde jsem se narodila a kde jsme vydrželi jen do mých pěti let. Na zahradě cizího malého domku, náš patrový na náměstí připadl věřitelům, otec na dluh postavil nákladnou klec s betonovou podezdívkou. Kuny taky koupil na dluh, to přijde domů stokrát zpátky. Byly jsme malé, sestra a já, líbily se nám divoké oči kun za drátěnými oky klece, ale stávalo se, že jsme celý den nejedly. Bůhví, čím jsme krmlili ty kuny, matka ještě teď vzpomíná na den, kdy jsme neměli doma nic než sušený heřmánek, z toho nám vařila neslazený čaj a my jsme ho pily, ale chtěly jsme chleba, vylouvala se, že máme jen tvrdý. Tak nám dej tvrdý, spokojovaly jsme se. Ne děti, tatínek pak dojde. – Bylo kvečeru, prala prádlo v průjezdu, najednou se otevřely dveře a vešla paní, které matka pomáhala ušít kabát, přinesla dvacetikorunu. Otec s ní doběhl do hospody a hned byl chleba, sádlo a salám.

Kuny pochcípaly, zbyla klec a dluhy, všemožných dluhů se matka nezbavila ještě dvacet let. Jak je to možné, divil se otci jeho vlastní otec, taky obchodník. Vždyť mu rukama projdou milióny, říkal za války, jak to, že nemáte pořád nic. Otec chtěl pochvalu, spokojenost na všech stranách. Má dojem, že v sázení ho nedohoní nikdo, ale jako obchodníka sám sebe cení ještě výš. To musí člověk vždycky něco jako pozornost dát tomu, od koho kupuje, a zavázat si i zákazníka. Proboha, křižovala se matka, když vozil do Prahy kufry darů, když k nám zval na oběd neznámé lidi, ty jsi vděčnej tomu, komu prodáváš, i tomu, od koho kupuješ. A kdo je vděčnej tobě?

Tak si otec získal pověst vykuka. Šmelináře. Copak ten, ten se vyzná. Kšeft má v krvi. Matka schraňovala peníze v důmyslných skrýších, na nejnutnější dluhy. Peníze podle otce patřily do obchodu, měly se točit, jen tak měly nějaký smysl. Ukrývala je v hodinách, v prádle, v podhlavníku, jednou při gruntování vysypala pět tisícikorun z okna a sousedův syn je sbíral po zahradě. Po válce, když lidi měni-

li milióny, otec neměnil nic a matka pětadvacet ze skrýší vytažených tisíc.

- Nic na světě mi nestojí za to, abych si s tím dělal těžkou hlavu.
- Když si ji neděláš ty, musím si ji dělat já, odpovídala matka.

Za plat stejný jako na začátku jezdil otec pro mléko všechna léta. Napiš, ať ti přidají, radili jsme mu. Až mi bude sedmdesát, odkládal to. Pak napsal, když jsme nedali pokoj, ale dodal, rovnou do žádosti, že jezdit bude dál, i když mu nepřidají. Nikdo neodpověděl. Co je to za jednání, pěníla se ve mně matčina krev. Seno ho stojí čím dál víc, kování taky. Přes dva měsíce z roku jezdí jen na daně, napsala jsem sama. Předseda jézedé mu jednou poklepal na rameno. Volali z mlíkárný, dostane přidáno. – Aspoň stovka to bude, předem hádal otec. Pak to usnulo. Tak ti nepřidali? Ale jo, což jsem to neříkal. Čtyřicet korun, mám teď šest stovek. No sakra, řekla jsem nejdřív. To jsou skoro tři kila pomerančů, řekla jsem potom. – Tak vidíš, stálo to za to, radoval se.

Kolem Skalákovy samoty jsou louky a houfy krocanů a krůt. Ti brání cizím ve vstupu spolehlivěji než psi. Psi ostatně na dvoře řinčí řetězy také. A hejno perliček, jsou-li to perličky, sedá na střeše, ohromní kropenatí ptáci, mírní, poplašení.

Na rovné louce od samoty k cestě se občas, pro mé uspokojení, ukáže také paní Skaláková. Většinou jsou tam ale jen ty krůty, konev s mlékem stojí u cesty, otec zastaví, naloží ji na vůz, na její místo postaví prázdnou a na víčko dá věku chleba s rohlíky. Nikdo nevyjde, chyba. Jindy zdálky vidím, že Skalákovi vybírají brambory z krechtu, paní Skaláková, velká, víc než padesátiletá, jasný, klidný obličej, přejde nespěchavým, neloudavým krokem louku, vezme od otce rohlíky, pomůže konev vysadit na vůz, říká, že je zima, nebo že je teplo, a zas tím samým krokem se vrátí k bramborám. Když jedeme zpátky, nese přes louku košík brambor a vysype je do vozu, aby dcera mě-

la s sebou do Prahy, řekne, v tuhle dobu už brambory v obchodech nejsou pěkné. Jindy otevře vrátka, přijde otci k cestě povědět, co by na zítřek chtěla koupit, stojí chvilku a dívá se za námi. Stojí-li a dívá se, jen tak, znamená to pro mne, že se člověk smí i ve dne v pilné práci pro nic za nic na moment zastavit, dá-li nám brambory, beru to tak, že je správné dát občas druhému košík brambor. Řekne-li matce – máte radost, a myslí tím mou návštěvu, připadám si pochválená a oceněná, že se uspokojí všechna ješitnost, co je ve mně.

Lidé, jako je ona, vzbuzují dojem, že existuje nějaký zákon pro jejich jednání, který oni mají v krvi a kterým se řídí, ačkoli ho neznají. S nimi se člověk cítí pod ochranou toho zákona, co udělá, co se s ním děje, je měřeno jedinou možnou spravedlností, nejpřesnějším metrem. Vždycky jsem se cítila být pod dohledem několika párů takových očí. Výjimečně přísných a výjimečně spravedlivých. Oba rodiče mé matky. Ona sama, nikdy se na mne nedívala jen o něco příznivěji proto, že jsem její dcera. To u ní nebyla polehčující okolnost.

Paní Skaláková má také dceru. Viděla jsem ji vodit se po městě s mužem o hlavu menším než ona, držela se s ním za ruku, v očích klid a samozřejmost své matky. S tím samozřejmým klidem by šla po ulici, i kdyby měla na čele modrou hvězdu, a lidé, co by ji potkávali, by chápali, že pro to má své důvody, tak přesvědčivé, že není vůbec myslitelné o nich vést řeč.

Vysoký rozložitý strom. Náves, lavice, nedělní odpoledne. Stín lípy, devatenácté století. Moderněji: přes cestu proti stromu, je to kaštan srostlý s dubem, koruna halb und halb, porouchaná místní váha, bez pána, bez oken, za ní rozvalený stoh slámy, otec si z něj podle potřeby bere otýpku.

Strom stojí vpůli cesty mezi samotou a vsí. Na plácku pod ním si v duchu maluju příjemné posezení, sem tak jít na výlet s dětmi, roz-

balit batohy, vyndat jídlo. Dost klidu pro odpočinek, dost místa k vyvádění.

Matka vidí jiný strom, o pětadvacet let staršíma očima. Povlávají v něm pavučiny černých

myšlenek, hejna černých ptáků, co sedají v jeho větvích, poplašených a příliš těžkých, jako ty perličky, se nevnesou, nedokážou odletět. Je pravda, že její stálé deprese se najednou změnily v neuvěřitelný klid. Proč zrovna teď, když je na tom nejhůř? Ten klid z ní přimmo vyzařoval, když jsem přijela

a ona ležela po záchvatu v kuchyni na kanapi. Co se změnilo? Nechácala jsem. Vždyť jí přibýly nové bolesti, krátké silné bolesti za hrudní kostí a také dlouhé silné bolesti za hrudní kostí, mimo obvyklé bušení srdce. To srdce

mi praskne, už to nevydržím, křičí někdy v noci. Osmkrát za noc vzhůru. Přespaná noc, to leda v nemocnici, snad se tam míň bojí, věří na doktory. Spím vedle ní, otec v kuchyni, ale dveře nechává

na noc otevřené. Vždycky vynikal v tvrdém spaní, ještě teď by prospal celou noc bez probuzení jako dítě. Každý večer usne s brýlemi na nose, noviny v ruce, obvykle hned, jak je otevře, musím vstávat, zhasínat mu, sundávat brýle. Jenže teď v noci já ani neslyším matku vedle sebe vzdechnout a otec už

klečí vedle ní u postele, drží ji za ruku, ptá se potichu, aby mě nevbudil, jak je, co potřebuje. Potmě jí nosí obklady, dává léky z krabičky na nočním stolku a točí do sklenice příjemně studenou vodu. Jeho zájem, ochota i oka-

mžitá připravenost matku uklidňují, znovu usíná a znovu se probouzí bolestí. Nedělá si starosti, že otce vzbudí, k ránu, když nemůže spát, jde k němu do kuchyně promluvit si, i kdyby mu to nebylo vhod, nikdy by jí to neřekl.

Matčín klid mě těší i mate. Rozhodně je to něco nového, co u ní nebylo zvykem. Co jsem se do ní namluvila, co všechno jsem o její nemoci přečetla a přebrané jí naservírovala, abych ji potěšila. Úzkost a strach ji nadlouho z klepet nepouštěly.

Nedávno jsem jí řekla o Solženicynovi, že přežil léta v koncentráku díky tomu, že předem odvrhl všechnu naději, oželel všechno, co ho poutalo k životu venku a připravil se na utrpení a na smrt. Matka obrátila ukazovák na peřinu, pod kterou ležela, zatvářila se souhlasně a usmála se: – Já taky.

Matčín strom není ten, pod kterým bych si ráda sedla s dětmi. Upnula se k cestám s otcem, potřebuje vzduch, kyslík, to dělá dobře srdci i mozku, zmírňuje deprese, sílí nervy. Podstupuje zimu, déšť i drncání. Někdy se pak doma nemůže svléknout, svleče a zuje ji otec. A potom najednou matka všechno přestane snášet. Už jsem si včera myslela, že přijedu se záchvatem z Lišek, psala mi minulý týden. Začalo mi srdce tlouct, když jsem na dědu čekala u té váhy. Včera se mi cesta prvně nějak nelíbila, byla zima a to čekání. Děda nechce, abych s ním jela s toho vrchu a do vrchu u Skalákových. Sedím tam na otýpce a je mi zima a připadám si takovej ubožák, což já bych se takhle štrapicírovala?, někam bych si vyšla a leccos užila, ale co mi zbejvá? Budou Vánoce, jednou za rok bych nakupovala podle chuti. Já o všechno přijdu.

Ten den bylo náledí a otec jaktěživo nemá v pořádku šlajf. Ale už ho dal spravit, dneska žádné čekání, jedeme dál.

Blaze tomu, kdo nic nemá. Babička byla z jednoho ze tří největších statků ve vsi, dědeček chalupníkův syn. Nesměli spolu chodit, ba-

biččini rodiče to nechtěli, ale dítě bylo brzy na cestě. Ta ostuda, babičce bylo tenkrát osmnáct, dědečka si brala, až když se narodila má matka. Hodně se babička naplakala, když ji čekala, hodně slz dala mé matce do vínku. Ale pak se vzali a odešli spolu ze vsi, rodiče na ni zanevřeli, nedostali od nich nic, šli nejdřív pracovat do lihovaru jako nádeníci, pak na panský statek, dědeček se stal poklasným. Koupili si chalupu, starou tři sta let, šindelovou, na ní hospodařili. Čtyřadvacet let měla matka před očima dva lidi, kteří nikdy neodpočívali, koupili si zahradu, koně, pole, pomalu se rozmáhali, nakonec měli sedm hektarů, doma vždycky uklizeno, svou matku nikdy ráno nezastihla v posteli, nikdy po ránu neviděla rozházenou postel a neumytou podlahu, babička vyřela celou chalupu ještě dřív, než šla ve čtyři nebo v pět do práce. Kupovali si List paní a dívek, dědeček stál u petrolejky a četl nahlas romány na pokračování. Občas si došli vedle k řezníkovi pro teplé buřty, každému jeden. Kolik by jich asi dokázal sníst dědeček, myslela jsem si později, stoukilový chlap, v práci od rána do večera. Matka nikdy v životě neslyšela hádku. Babička sama si pamatovala jednu. Dědeček přijel z pole, babička uklízela v chalupě, na dvoře nebylo něco hotovo, nebo v maštali, snad nebylo dáno kravám. Cos tady dělala celý den, zeptal se dědeček. Babička neodpověděla, urazila se, nějaký čas spolu nemluvili.

Těch čtyřadvacet mladých let, dokud neodešla z domova, to ticho a shodu chtěla matka mít dál. Nepovedlo se, vdala se do jiného města a už to šlo, dluhy, utopené věno, co jí částí našetřili a zčásti si vypůjčili její rodiče; tři otcovi sourozenci, věčné křiky, ráno se matka dívala okýnkem ustrašeně do kuchyně, v jaké náladě je tchyně, ta vším vládla, většinou krupobití, nakonec barák na buben. Ale po krachu zas pohoda, ticho; zpátky domů, zas cesty do chalupy s šindeli, hospodářství čekalo na ni. I nemoci, dědeček stonal od války, babička také sem tam něco. A tak přišel i strach o všechno, o co se dá přijít: dvě děti, muž, otec a matka, ticho. Blaze tomu, kdo nic nemá. Strach

o všechno, co je jí milé, strach z nemocí, které před jejíma očima udolaly nejdřív otce a pak matku.

Kdo nic nemá, nestará se, kam co schová. Když začala marodit, měla víc úzkosti v očích, než bylo třeba. To doktoři nemají rádi. Nikdo to nemá rád. Vždycky jsem jí měla za zlé její přílišné strachy. Mezi ní a mnou je pětadvacet let.

Úzkostlivě dodržuje, co jí kdo nařídí. Čeká pomoc zvenčí, od doktorů, od nás. – Bere léků, že by s tím uživil kobyly, řekla o ní pohrdavě sestra od obvodáka. Vzpomíná na svou matku, ta ji uměla uklidnit jako pak už nikdo jiný. Cožpak my nejsme nic, ptám se někdy. Matka polyká naprázdno. Není třeba odpovídat. Jsme hodně, nejsme všechno. Dědeček umřel před šestadvaceti lety, babička před osmnácti. Ale touha po jejich dobrém slově je přežila.

V té první buňce jejího těla, ze které jsem dál rostla – byla to ještě ona a já už zároveň – byl i její strach. Zdá se, že ho dost nezbylo na Janu, která se narodila první. Jako by právě v tom nicotném vajíčku, z kterého se vylíhla, chyběl. Ale v tom, z kterého se narodil Petr, ponětí o smrti bylo. Když mu byly čtyři roky, ne celé, půl čtvrtá, posadil se na posteli, právě stonal, ale už se mu udělalo líp, babička byla u toho, a zeptal se: Já taky umřu? Já nechci umřít! A prababiččiny slzy, které vítaly na svět mou matku, mu prvně tekly z očí ne nad rozbitým kolenem, ale nad během věcí.

Jana taky přišla na to, že umře. Dřív než on, byly jí tři roky. – Mami, já umřu, že jo, až budu stará, zeptala se mě. – Umřu, sama si odpověděla, – nebudeš mít nikoho. Petr ještě nebyl na světě. Řekla jsem jí, že já taky umřu. – Tak umřem, řekla, – budeme v hrobečku.

Mohla to říct v starořečtině, s takovým to bylo vysloveno klidem.

Ne tak Petr. Jakmile jednou na tu myšlenku přišel, vracel se k ní každý den. Hlavně večer, unavený, v posteli, plakal a nemohl usnout. Nevolal mě třeba ani, nechtěl mě trápit, jen si sám pod peřinou zoufal. Jindy Jana na nás křičela, nemůžu spát, Petr už zase brečí. Všechno se dá vysvětlit, na nemoc jsou léky, na zlého psa ma-

minka, ale co je na smrt? Chtěla jsem ho uklidnit, má takový zájem o stroje, teď v Americe vynalezli jeden, v kterém se člověk zmrazí, a až se najdou léky na jeho nemoc, můžou ho rozmrazit a uzdravit. V Rumunsku jedna paní léčí staré lidi novokainem, i starým dědečkům zčernají šedivé vlasy, udělají stojku. Žádný argument neobsahoval: ty neumřeš. Nikdy.

Nedal se opít rohlíkem. Chtěl slyšet právě to: ty ne. I když se mi to nehodí, utěšoval se celý popletený, nechám se zmrznout, dám si načernit vlasy. Jana volala z pokoje, Petr zase brečí.

Podívej se, řekla jsem mu, nebyl večer, ale odpoledne, na své trápení právě vůbec nemyslel, teď ti něco povím. Zatím každý, kdo žil na téhle zemi, nakonec umřel. Ty nebudeš výjimka. Umřeš taky. Koukej si i tak život co nejlíp užít. Já taky umřu, a dřív, a netrápím se. (Aspoň nebrečím večer na posteli, bylo by pravdivější říct.) Až budeš starý, budeš všechno brát jinak, smrt ti už nebude připadat tak zlá, víc se smíříš. Jsi moc malý na to, abys myslel na smrt, teďka si užívej, na všechno máš dost času.

Začal nabírat. To když jsem říkala, že on nebude výjimka. Pak přestal. Kdoví, co si z mých slov spředl v hlavě, ale víckrát nezaplakal a na nic se nezeptal. Odložil celou věc o šuplík níž, z ostrého světla vědomí do chráněnějších koutů podvědomí? Smířil se? Jako každý i on si musel najít nějaký únik. Který mu dovoluje prolévat slzy už zas jen nad ukoplým palcem či rozbitým kolenem.

A teď se jede s kopečka. Přímo do království marnosti; tady věci mluví marnou řečí o marné práci. Tohle svěbytné území, ves ve vsi, se rozprostírá po obou stranách cesty, na jedné stavení s dvorem, první z celé vesnice, na druhé zahrada. Jeho hranice jsou pevně vymezeny shnilým plotem, místy padlým, anebo taky už vůbec žádným plotem, avšak pomyslná čára od kůlu ke kůlu je pořád dostatečnou ochranou osobního vlastnictví.

Velký pozemek, zahrada, špicí vyběhá z vesnice. Tam to začíná. Ovocné stromy, neošetřované, neprostříhané, vypadají zdálky jako milíře, bezlisté koruny jako chochol kouře: kmen každého stromu je jehlanovitě obložen kusy dřev nejrůznějšího stáří a velikosti, těch stromů jsou desítky, možná stovka i víc. Hromad kolem také. To dříví sem nikdo nenanosil najednou, kusy se sobě nepodobají, dá se na nich zkoumat, jakou všemožnou podobu na sebe může vzít dřevo, něco vyplavila řeka, něco padlo v lese, něco přitáhla majitelka ze skládky odpadků. Zemský ráj pro ni: smetiště blízko, hned v rokli za vesnicí, tráví tam, zvlášť, co jí umřel muž, kolik půldnů z týdne, a zas nové smetiště otevřeli u staré cihelny, přes pole dva kilometry rovnou čarou. Obsah popelnic celého města projde jejíma rukama, co se jí zlíbí, v zástěře a nuši přitáhne domů. Zálohované láhve dává otcí, plné popele a se špunty uvnitř, zadarmo, říká otec, přivezte mi za to kostku másla, slyšela jsem říci jí, když mu jich podávala košík. Matka hubuje, musí láhve mýt a špagátem tahat zátky, někdy je udo laně složí s krabicí do sklepa a teprv v zimě, když je míň peněz, přijde na ně řada. Milíře kolem stromů padnou nejdřív do oka, ale paní domu z prkýnek a trámů vystavěla všude kolem také přístřešky, přikryla je eternitem, térovým papírem, igelitem, co smetiště zrovna dalo, sem skládá menší kousky, prkýnka z bedniček, větve, sesekané chrasť v otýpkách, a všechno se tu ať přikryté, ať na dešti pozvolna rozpadá. Hodně let trvalo, než to sem natahala, hodně stačilo ztrouchnivět. Vždyť také nic neubývá. Skoro nevaří, netopí. Málokdy jde kouř z jejího komína.

Což kdybys vešla dovnitř, bájí mi otec. Podlahy plné lahví, od okurek, zavařenin, likérů, staré nádobí a vázy, v předsínce úzká ulička, tou se stěží projde, větší věci po dvoře, náradí, bedny, soudky, beznohé židle, otec sám jí jich několik dovezl, když byly příliš tvrdé, dubové a nedaly se štípat; všechno, co se jednou může hodit. Mezi tím chodí kozy a černý kozel, jeho pach zamořuje okolí.

Vrátka se otvírají a už je tu sama vládkyně celé říše. Dobře repre-

zentuje své sídlo, šaty pospravované a záplatované, na hlavě rozstříženou punčochu, přišitým kalounem si ji uvázala pod krkem. Tahle osoba vykazuje schopnost některých zvířat plně přejmout vzhled prostředí. Slitovnice nad věcmi, které jiným dosloužily. Stará Oujírka. Bezdětná vdova.

Dívá se na nás s nezáludnou, nezastíranou zvědavostí. Ráda, že někoho vidí. Když jsem ještě víc chodila, udělali jsme si jednou kvečeru s mužem na Lišky pěší výlet. A baba Oujírka zrovna před chalupou. To jsem s ní mluvila prvně, od otce jsem o ní už hodně věděla. Sloužila v Praze, není hloupá, žije jen s mužem, děti nemá. V pilné práci po celý život, jako by někam pospíchali, málo si dopřejí, šetří. Jiným otec vozí kousek hovězího, rum, koláče, o svátcích i bábovku z cukrárny, chlebičky a dort. Oujířovi potřebují jen chleba, sem tam sůl, cukr, mouku. Maso nikdy, kávu nikdy, jedí, co jim vyroste na poli nebo co si vykrmí doma v chlívku.

Teď je sama. Muž jí umřel před dvěma roky, byl to matčin spolužák. Na rakovinu. S otcem se měli rádi. – Nesmím si na něj vzpomenout, říká můj otec jeho ženě. Starý Oujíř často sedával dole ve vsi na schůdcích ve dvoře, kde otec nakládal a skládal konve. I když se otec opozdil, i když už v chlévě bylo po ranním úklidu a třebaže mu byl čas drahý, pan Oujíř pokaždé počkal, až se objeví kobyła, až na něj otec křikne pár slov, až ženské vyříkají, co která potřebuje, a vezmou si od otce nákup, až otec naloží konve a otočí vůz, pak spolu pomalým krokem šli nahoru stráňkou a ten kousek cesty až k prvnímu baráku ve vsi si spolu povídali.

Sedal tam i po operaci žaludku a střev, sedal tam, když do baňky pod kabátem mu vedl gumový vývod bokem, sedal tam hubený a žlutý a bolavý, bral od otce přečtené noviny a časopisy, sám by si žádné nekoupil, třebaže nic nemohl dělat a jen tak by si mohl krátit čas. Nakonec bral od otce i papírové sáčky s hroznovým vínem a pomeranči, to už jeho žena tak nešetřila, a taky minerálku a kousek hovězího, na které dřív byla chuť, a teď už ne, rohlíky místo chleba.

A otec se sám staral, u Cikánka mají hrozny, banány, broskve, koupím Oujřímu. – Objednali si to? ptala jsem se ze šetrnosti. Od otce jsem věděla, že mají ve spořitelně na knížkách dvakrát sto tisíc. – Neboj, ten mi zaplatí, uklidňoval mě otec. Moc jsem mu nevěřila.

Oujřka mému muži a mně tenkrát vyprávěla o pánech, kde za svobodna sloužila, bylo to na Letné blízko vodojemu, znala leccos z Prahy. Ptala se, jaké je to tam teď. Ani ji nenapadlo, že by to mohla snadno uvidět na vlastní oči. Byla tehdy ještě statná, zdravá, v šatech bez rukávů silné, opálené ruce, něco přebírala nebo prala před barákem.

– Teď počkej, řekl otec, – já ji naseru. Stála vyčkávavě, jako by na to čekala. – Teta, tak prej si chcete koupit náký dříví?

– Tak deset metrů, řekla ochotně. – Vobjednala sem ho ve skladech.

Otci to vzalo dech. – Na co prosím vás?

– Zas nemusím pálit uhlí, vysvětlila.

Ohlédl se po mně, celý zkoprnělý. Matka se malounko usmála, nebyla zvyklá dávat okatě najevo, co si myslí. Když jsme jeli kolem, bavila se tím, že odhadovala, kolik by to dalo metrů, celá ta zásoba dříví. Půlhektarový pozemek plný, chalupa obložená. – Kdyby rozdělala oheň a nedělala nic jiného, než to na něj nosila, celej den, den po dni, říkala matka o Oujřce, – do konce života to nespálí.

Nedalo se jí nic říct. Že jí to stejně shnije. Chtěla mít forotu, být zajištěná. Bez dětí, bez příbuzných. A teď i bez muže. Sama se musí o sebe postarat. A včas. Vždycky myslela na budoucnost. Jednou k nám přišel její soused, zedník, vyprávěl o ní romány. Propadla se jim střecha, její muž ještě žil. Opravili celý barák, něco přistavili, do dnes je vidět co, cihly zůstaly neomítnuté. Zedníci i pokrývač museli na půdu. To jste v životě neviděli! starý Machovec to prožíval ještě teď. Bedýnky margarínu, od války, marmeláda, umělý med, všechno plesnivé, shnilé, krabice cukru, slepeného, černého, jak se s ním pohnulo, tekl. A všude dříví, stačilo se ho dotknout a rozpadlo se v prach.

A ona sklízí a schraňuje dál. Kdoví, kdo bude dědit. Loni jsme tábořili u řeky. Přespali jsme v chatě známých, sestra, naše dohromady čtyři děti a já. Otec nás tam v sobotu odvezl s dekami a jídlem a zase pro nás přijel v neděli večer. Vozem, i matka a muž nám jeli naproti. V plném naložení jsme se vraceli od řeky nahoru, Bobík nás utáhl všechny, jen můj muž šel pěšky. Oujířka vyšla ze vrat, v šatech z několika dílů, na hlavě odvěkou punčochu. Jednou jí koupím v Kotcích šátek, řekla jsem potom otci. Kup, souhlasil, dám ti těch šest korun. Zálibně se koukla na mou devítiletou dceru, nejspíš se může líbit venkovanům, je černá, silná a narostlá. – Nechte mi tady tu holku! – Chceš? obrátil se na ni můj otec. – Zastavte, řekla Jana. – Proč? divila jsem se. – Já tu zůstanu, a lezla dolů z vozu.

Jsem ráda, že aspoň jedno z mých dětí není přecitlivělé. Víím taky, že Jana má ráda přírodu, vesnici, králíky, husy a kozy. Když přijedeme po prázdninách do Prahy, vyleze nabručená z autobusu a kope do kandelábrů a obrubníků chodníku: Blbá, pitomá Praha! Ale tohle mě zarazilo. Tos myslela vážně, ptala jsem se dál cestou. Proč ne, divila se. Jednou by všechno zdědila, přísazoval otec. – A žila bych tu pořád, řekla Jana.

Oujířka teď přistoupila k vozu. – Kdyby byl živ tatínek, dívala se mi zpříma do očí, – vzali bysme si sem tu vaši dceru. Matka mi předtím s podivením řekla, že totéž už několikrát povídala i jí, že si myslí, že bychom jí klidně holku dali. – To by byla špatná děvečka, obracela jsem to v žert, – je moc líná. – Ne jako děvečku, opravila mě Oujířka vážně, – za vlastní.

Dívá se dlouho na mě a já na ni, jedna druhé hledíme do tváře. Co vidí ona, nevím, možná, že má před očima, jak jí moje dcera dělá v chalupě společnost, krmí černého kozla a vynáší na slunce kurčata. Já zas vidím ji, jak táhne přes pole rozsochatou soušku a před vsí ji ukrývá v žitě, aby ji Lišáci neviděli, za tmy se pak pro ni vrací. Vyplašená jako zajíc, jako zajíc ostražitá.

– Koukejte, ukazuje otci papírový pytel, co drží v ruce. Přesypá v prstech piliny a drobné hobliny. – To byste nevěřil, jak to hoří. Koukám do strážky nad Oujřičinou zahradou. Na vršku pod kouskem řídkého lesa stojí slepičárna, nízké, zděné, asi deset let staré stavení. Nevím, jestli někdy sloužila svému účelu, jisté je, že slepice v ní nejsou. Hospodářské budovy leží dole ve vsi na dně kotliny, tahle je pro jézéďáky nešikovně z ruky. Na nerodícím pozemku. A jézéďé to tady balí, tentokrát asi definitivně. Už kolikrát děda přišel s Jobovou zvěstí. Nebudu vozit mlíko, krávy dají do Senožat. Ale vždy zas záplata: nepodepíší to, ženské nechtějí tak daleko chodit. Tahanice trvaly už dva nebo tři roky, ale otec ještě neměl čas zvyknout si na myšlenku, že by sem neměl jezdit. Kombinoval nesmyslné. Senožatáci říkali, že by také chtěli vozit chleba a rohlíky. Vzal bych to ráno do Senožat a zadem lukama k Liškám –

Nikdy bych ti to nedovolila, říkám mu. Víš, jaká je silnice do Senožat. Úzká, velký provoz. Víš Jeremiášová. Nebo Míka. Jezdil na kole do Senožat do práce, do statku, zabil ho nějaký nákladák. A ty s koněm. Denně trnout hrůzou, za nic.

Tu slepičárnu by ti mohli prodat, plánoval otec. Nebudou ji potřebovat, státní statek má v Senožatech budovy svoje, a všechno, zvířata i stroje, půjde ze vsi.

Stěží jsem si dovedla vybavit, jak slepičárna vypadá. Stála na pěkném místě, skoro na kopci, ostatní domy daleko od ní. Ruch v téhle vesnici není zrovna překotný, deset, dvanáct lidí, ani jedno školou povinné dítě. Auto tu jedno bylo.

Teď jsem příjemně překvapená. Ze slepičárny, jednoduchého stavení, vedou k jihu čtyři okna jako výkladní skříň, u vchodu jsou schůdky a vedle nich prázdné zastřešené místo, hotová verandička.

Otec se díval, co řeknu. – Perfektní, uznala jsem. Otočil koně do strážky, chtěl, abychom se podívali zblízka.

Zahnul kolem Oujřičiny zahrady, nahoře jsme s matkou slezly z vozu. Před slepičárnou byl rovný plácek, už jsem tam viděla lavič-

ku, stůl a hrát si děti. Jíst venku před domem mi vždycky připadalo zvlášť lákavé. Omítka ještě slušná, stačilo by všechno pěkně obílit. Oknem jsem se koukla dovnitř – prostorná místnost, byly by z ní dvě. Na zemi půlmetrová vrstva obilí, raz dva jsem ho v duchu zpytovala. Vymalovala na žluto. Na zem dala lino, na okno záclonky. Do jedné půlky sestra s dětmi, do druhé my. A matka, byla by při zařizování, její mánie udělat ze starého nové, z ničeho něco, by došla uplatnění. Když se vdala a odstěhovala z domova do úplně cizího města, chodila celá nešťastná po ulicích a dívala se lidem do oken, už podle nich hádala, jaké to za nimi je, jak se kde lidem žije, přála si mít starou, malou chalupu, kde by mohla být jen s mužem a s dětmi a kterou by si mohla přestavět a zařídit, jak by sama chtěla. Nové, hotové ji nelákalo.

Měla by mít nějakou takovou starost, poradit, když už ne sama ušít, dívat se, jak se to tu mění, a hlavně dostat se ven ze své kuchyně, kde mimo cesty na Lišky a do nemocnice tráví všechnen čas. Pár dní takhle venku by jí muselo udělat dobře, zas by se pak cítila doma jinak.

– Dala bych za to pět tisíc, řekla jsem. – Nebo i sedm.

Odstoupila jsem a podívala se kolem. Borovice. Vyjít z baráku a pro stromy nevidět jiný barák. Sednout si na trávu. Ten vzduch. Dole řeka. A zas ne samota, to bych se bála. Lidi blízko, ale nemusí se o nich vědět.

– Osm tisíc. Maminka se zasmála. – A ty bys mi to tu zařídila, řekla jsem jí. Každý starý krám zužitkuje. Noční stolek, co někdo vyhodil, bíle natřela a máme ho na věci v koupelně. Nějaký stůl, židle i rozmontovaná postel by se našly v záloze ve sklepě.

Už se kolikrát osvědčila. Vyhořeli jsme. My ne, moje babička. Dědeček už nežil. A babička stonala, byla zima, ležela dlouho, topili jsme jako nikdy, kromě bílých vysokých kachlových kamen jsme pořídili bubínek, dal se rozpálit do žhava. Její sednice, sváteční největší místnost, kam se nesmělo v botách a kde se kromě spaní celý den

nic neodehrávalo, ne proto, že by byla nějak skvěle zařízená, jednoduchý nábytek, který si babička pořídila po svatbě, jí vydržel celý život, ale vládl tam stoprocentní pořádek a nebylo myslitelné ho pro nic za nic rušit, tedy takhle sednice se najednou stala obytnou místností, a její strohost, podobná vznešenosti, kterou – protože babiččina světnice už není – hledám aspoň při prohlídkách starých zámků, najednou skoro vzala za své, babička tu musela jíst, mít léky, obklady, šátky, které si brala a zas odkládala, chodily za ní návštěvy, kdepak stoprocentní pořádek.

A najednou hořelo. Od trubek bubínku chytl trám, jen tak tak že se nevžňala šindelová střecha, trám, který nesl strop, byl uvnitř skoro celý prohořelý, zakrátko by se oheň dostal druhým koncem ven. Na vzduchu by vzplál, říkali hasiči, a stavení by vzalo za své. Takhle stačilo, když se na to přišlo včas, vysekat trám, udělat díru ve stropě, lepenice z půdy padala na zem, nábytek bylo třeba nahonem povynášet, babičku odnést na nosítkách z prken naproti k Buriánkovům, to byli pekařovi, kteří s námi sdíleli dobré i zlé, při dědečkově pohřbu, jak průvod odešel, paní Buriánková zamkla dům, a když jsme se vrátili, bylo poledne, přinesla koprovou omáčku s hovězím a kastrol knedlíků, byla to úleva, jídlo i její péče, Buriánkovi byli po ruce, když bylo zapotřebí babičku v mrazu a nemocnou přestěhovat. Jenže u nich pobyla jen asi den a musela do nemocnice. Hasiči se neohlíželi na pořádek, když odešli, maminka se v promáčené sednici plné dřeva a hlíny a s výhledem na hvězdnou oblohu dala do pláče.

Ale příští den se pustila do práce. Sousedí pomohli, náš bývalý kochiči zasadil trám, otec někde objevil dobrý jíl na lepenici, ušlapávali jsme ji na půdě a tesaři vyměňovali šindele. Ještě pár dní musela babička bydlet u nás, když přišla z nemocnice, ale chtěla jen jedno, být doma. Maminka jí nalhávala, ještě není v sednici strop, ještě není hotová střecha. Dám si postel do kuchyně, rozhodla se babička.

Tak otec zapráhl a odvezl ji zabalenou v peřinách domů. Byl to slavný vjezd. Když babička vešla do kuchyně, kterou matka vybíli-

la a – co kuchyň nikdy nezažila – nerovné zdi s bezpočtem vápených vrstev přešla barevným válečkem, v policích svítily nové záclonky, podlaha vydrbaná a v kamnech zatopeno, když babička přes síň pokročila do sednice a našla ji tak, jak už ji viděla jen v nejrůžovějších představách, neřekla ani slovo, žádnou oceňující větu, jen z jejího klidného, spokojeného výrazu měla matka vyčíst, že tak je to v pořádku.

Také jindy má matka ráda uplatnila svou metodu z ničeho něco. Je švadlena, musí se říct, že nijak zvlášť dobrá. U špatné švadleny se učila a neučila se ráda. Chtěla jít dál do školy, vždyť byla ve třídě nejlepší žákyně, a nejen ve třídě. Ředitel školy sám přišel k babičce a k dědečkovi doporučit, aby dali dceru studovat. Dosáhl jen toho, že jí povolili ještě jeden ročník měšťanky, který už nebyl povinný. Ale pak dost. Peníze se musejí ukládat na věno, neměla by žádné, kdyby studovala. Šedesátitisícové věno, částí vypůjčené ze spořitelny, se za rok rozplynulo v zkrachovaném obchodě, když se matka vdala. Jen na čas oddálilo, co stejně přišlo. Z matky byla švadlena. Zdaleka ne prvotřídní, po vyučení šila rok v Praze, v konfekční továrničce neobstála, nebyla dost hbitá. Chodila po domácnostech, jedna paní ji doporučila druhé, šila levně, do velkých toalet se nepouštěla. Jen pro jedinou zákaznici šila drahou róbu, byla to matka vraha, asi dvacetiletý syn z dobré rodiny zabil svou milenku, aféra se táhla prvními stránkami novin, jeho matka vůbec nevycházela ven, ale byla zvyklá mít pěkné šaty, mou matku tehdy někdo doporučil, šila jí dlouhé šaty ze sametu a pokazila je, do zvonové sukně vsadila dole jeden díl obráceně, a to je na sametu znát, paní si toho ale nevšimla, neměla ten pravý zájem.

Matka aspoň v šití chtěla něco dokázat, a když jsme začaly chodit do tanečních, konečně byla příležitost, zvlášť o maškarních bálech. Masky si musely samy vybírat tanečníky, nechodily jsme se sestrou na maškarní moc rády, jenomže bylo třeba uplatnit Španělky, Sněhurky a volné kreace, které matka ze zbytků, stříbrných stuh a pajetek uši-

la, tak tedy jsme se do nich tu více, tu méně ochotně strojily, jednou jsme dokonce jely do sousedního města, já jako královna zimy, sestra jako královna léta. V půlnoci v soutěži masek jsme dostaly druhou cenu, věnec buřtů, které nám omotali kolem krku. Líbil se mi tam nějaký hubený voják, ale ples trval nekonečně dlouho, musely jsme čekat na hudbu, s kapelou jsme se měly svézt domů, k ránu celé ospalé jsme konečně mohly nasednout pod plachtu na lavice nákladáku a promrzlé se drkotaly domů, čerstvě napadanými závějemi jsme se přes nádraží brodily k naší ulici. Otec nám dal hrnce s horkou vodou do postelí, byly jako vytopená pec, do těch jsme se sestrou naskákaly, když jsme se předtím stačily poradovat z matčina nadšení nad věncem buřtů, nad tím, že bude zadarmo na pár večerů i že jejím maskám hráli sólo.

Nám je čtyřicet, ale maškarní bály zůstaly a jsou tu vnuci. Milena párkrát roztočila na dětském plese babiččin model, došlo i na moje děti. V tělocvičně střešovické nemocnice jsou pro děti každý rok maškarní tancovačky, od nás je to pár kroků. Jana se do každé atrakce hrne po hlavě, babička neváhala našít a přijet. Jana chtěla jít za princeznu, ale byla tu už hotová maska prince, v které předtím trdloval Jiřík. Stačilo ji upravit a matka je šetrná, pro Petra přešila masku maharadži z Jiříkova předchozího plesu. Princů a princezen bylo na bále dost, ale maharadža jen jeden, tříletý Petr si musel každou chvíli povytahovat Jiříčkovy zelené hedvábné podkasané kalhoty, zkrácené příliš málo, ale jeho hlava zabalená v turbanu s blyštivou sponou a chocholem i pestře vyšité bolero, původně součást hanáckého kroje, spolu s tureckým pasem a trochu ztrhanými rysy předem zrudlého velmože hned při jeho vstupu do šatny upoutaly lelkující vojáky základní služby, pověřené pro to odpoledne oceňováním masek, takže se začali postrkovat a k babiččině sluchu dolehlo: – Hele, ten malej paša! Za chvíli Petrovi přinesl voják jednu ze dvaceti papírových kartiček s číslem 7, což mu nesmírně záviděly všechny princezny z našeho domu, neboť majitelé čísel postupovali do užší sou-

těže. Pro babičku tím od začátku byl dán dramatický spád karnevalu, Petr se zoufale nudil, zanic nechtěl vstoupit na parkety do reje tanečnicků, seděl vedle mne na židli a ujišťoval se, že už nikdy nebude přizván k podobnému podniku. Když mu to bylo slíbeno, pookřál a dal se Janou i dvakrát třikrát odvést na parket, kde jeho zamilované písně Kávu si osladím a Papoušek kakadú ho přiměly, aby se párkrát do rytmu podlomil v kolenou a naznačil, že je vtažen do bujného veselí kolem. Dalo práci ho dostat na jeviště, ale kulatý pán rozdával bonbóny a lízátká, takže nakonec se Petr držel statečně, když mu bylo gratulováno k vítězství v nejmladší kategorii, když byl přepásán bleděmodrou stuhou jako vyznamenaný generál nebo jeho dědeček u prvního přijímání, když se na něj obrátily spouště fotoaparátů a zazářily blesky, které provázejí každou opravdickou slávu, když dostal bonbónů ještě plné dvě hrsti a zasloužil si tak, že pak už směl jen sedět pod ripstoly a jíst dort a pít kofolu, které jsem z radosti, přes bálovou přírážku k ceně, přinesla jemu i babičce.

Tak babička při svém posledním výletu dobyla Prahu, která jí vzdorovala zamlada, a než odjela, nachodila toho po pražských ulicích tolik a bylo jí tak dobře, že mě ani nenapadlo, že víc už nebude na takovou cestu ani pomyšlení, že přijdou brzy horší časy.

Z vrat dvora, kde byl kravín a kde otec nakládal konve, vyšel předseda s hezkým, asi pětáctýřicetiletým jézédákem. Mířili k nám. Nikdy jsem si nevšimla, že by předseda měl pro otce nějaké uznání, leda že bych za uznání měla považovat flašku hořčáku nebo vodky, kterou dával otci každý rok při dobírce, vždycky ale jen dopůl nebo do dvou třetin naplněnou, nedivila bych se, kdyby do ní šetrní venkované slili, co jim zbylo po hostině. S otcem mluvil stroze, úředně, žádné velké kamarádčofty, otec neměl zapomínat, s kým mluví, že on je v družstvu poslední, kdežto předseda první.

Kdykoli jsem přijela na dvůr, který teď s vraty dokořán leží před

námi, a krasavec jézéďák – statek vlastně patří jemu a on v něm s matkou a se sestrou pořád bydlí – zametal před stájem nebo se ochomýtal poblíž, otec už zdálky volal uctivě dobrý den, abych si nevšimla, že o třicet let mladší chlap ho sám nepozdraví, jenže nebylo to moc platné, neslyšela jsem, že by odpověděl, a když otec vyvolával něco o krásném ránu, ozvalo se jen nevrle zahuhlání.

A přece právě on dovedl pozdravit a dokonce byl nucen sám říci pár slov, když jel večer do kina na kovbojku nebo nějaký trhák

a chtěl si u nás nechat na dvoře svoje auto, jediné na Liškách, o které se bál, a když ho nechal jen tak stát před kinem, asi víc než vražda na plátně nebo šílená dobrodružství Gregory Pecka by mu drásala nervy představa, jak

mu někdo právě odmontovává kolo nebo blinkry; ovšem nejčastěji postavil auták na dvůr a beze slov zmizel, vždyť byl otcem ujistěn, že je pro nás zvláště potěšující, když si svého trabanta schová k nám a nikam jinam.

– Promluv s ním, řekl otec, když zblejsknul předsedu, a já skočila z vozu, ne dvakrát svižně.

– Proboha, rozplýval se předsetda, do důchodu neměl daleko a já pro něj byla mladice, – stačilo říct a chyt jsem vás do náruče!

– Dcera by se vás na něco chtěla zeptat, oznamo-

val otec, potěšený jeho dobrou náladou.

Zavedl nás do kanceláře.

Vysoukala jsem ze sebe, co vlastně chci. Slepíčárnu. – Máte dvacet tisíc? smál se předsetda. – To mám, řekla jsem sebejis-

tě. Nepochyboval možná o tom. Měla jsem v záložně patnáct set, pro všechny případy, jako kdysi matka v hodinách. – I tak to nejde, vysvětlil mi. Chce ji národní výbor. Pro pionýry. Budou v ní mít klubovnu.

Nemluvný krasavec se rozparádil. Růžové tváře mu zrudly. Slepíčárna stojí na jeho pozemku! Jemu by měla připadnout, kdyby o něco šlo. Ale víte co, radili mi, parcel bude dost. Celá stráň nad slepičárnou se rozdělí, už je na to plán, postaví se chaty, mezi nimi uličky, vejde se jich tam spousta.

– Jako naproti za řekou, ne? zeptala jsem se. Stálo tam chatové sídliště, jedna eternitová střecha vedle druhé. Beton, škrabané omítky. Zrovna tak, přisvědčovali. Krasavec venkovan s uspokojením, konečně moderní svět vtrhne i do jeho rodné vsi.

– Tak to ne, říkám. – Uličky mezi chatama, lidí jak mravenců. Od toho mám v Praze Václavák.

– A co byste chtěla? diví se hezoun jézéďák. – Někde bejt sama? To dneska leda na Měsíci.

Neměl pravdu. Jsou taková místa, všímám si jich; lidi vyjdou z domu a jsou v lese. Uprostřed lesů malá loučka a na ní jediné stavení. Mně by stačila slepičárna.

– Kupte si tohle, nabízí mi předseda a rozhazuje rukama. Kancelář ve vsi nebude k ničemu. Trochu to už kolem zrenovovali, dvůr vyrovnali a zalili asfaltem. Ze stodoly udělali garáž pro traktory, obrovská plechová vrata, dvoje vedle sebe.

– To radši ten Měsíc, povídám.

Stáli jsme a čekali. Otec slezl z vozu, odpočítal rohlíky a zmizel ve dveřích zasklené verandy. Postavil kobyly tak, aby nestála na náledí. Jelo se sem z malého vršíku, snad někde nad ním pramení voda, v zimě byl samý led. To bys měla vidět, psala mi matka. Rajka jede s kopečka jako na bruslích. Tuhle dědovi padla a nemohla na náledí vstát, musel ji zdvihat. To víš, jaký jsem měla strach.

Ozvala se hrdlička. Žádný jiný zvuk, hrábnutí koně, zařinčení

kravského řetězu z chlěva, šumění řeky nemá naději prosadit se proti jejímu hlasu. Houká klidně, monotónně, důrazně.

Zdá se mi, že její houkání patří k tomuto dvoru, který je středem celé vesnice, tady se toho nejvíc odehrává, sem chodí ženské z jiných domů na práci u dobytka.

Pravidelné, strojové sýččí houkání. Jen s nechutí jsem se do něj vposlouchávala, když nevšímat si ho se mi nemohlo povést. Mísila se v něm minulost s budoucností, vzpomínky s předtuchou. Měla jsem dobře zažitý ten zvuk, hodně jsem se ho naposlouchala. Vřezával se ráno za tmy zavřeným malým okýnkem, za kterým den ze dne víc chátrala moje babička, dlouhé měsíce už nevyšla ven, jen zvuky ji pojily se světem, hrdlička ji probouzela. Posadila se na posteli, vidíš, ptala se, támhleten strom, ukazovala přes zídku dvora, když se rozednilo, když už jsem se probudila i já, přes zídku a přes dvůr hospody ukazovala na velikánský smrk až kdesi na Gärtnerovic zahradě: tam sedává. Jak ji můžeš vidět, ptala jsem se, já ji nevidím a ty nepřeteš ani titulky v novinách. – Nevidím ji, ale slyším.

V tom houkání byla babiččina smrt a byla v něm také smrt mé matky. Umře, říká hrdlička.

Brzy umře. Jak dlouho sem můžeme spolu takhle jezdit? Odjedu a budu pryč pár týdnů. Možná, že dneska naposled.

Matka mlčela. Mlčela jsem také. Dívala jsem se na rozházenou slámu u Rajčiných nohou, na stoh pod stříškou, ze kterého bylo hodně ubráno, na hnědá vrata stáje a dřevěné ozdoby na štítě. Mrazivý, čerstvý vzduch vanul od řeky, od lesa, svítilo slunce.

Otázka kroužila v prosluněném zimním vzduchu jak křídla holubů, šuměla mi v uších a v prostorách dvora.

Otec nešel. Baví se s paní Královou, říká o ní, že je to moudrá ženská. Jde jí na devadesát. Krasavec jézédák je její syn a dcera je mladší, musela je mít hodně pozdě. Málokdy starou paní vídám. Loni na Nový rok vyšla za otcem ven a plakala. Co je jí, ptala jsem se otce. Netěší ji tenhle svět, odpověděl, když jsme vyjížděli vršíkem

vzhůru, nerozumí mu prý, lidi se změnili, všechno. A ona je pořád stejná, jako zamlada. Ona a moderní doba nepasují dohromady.

Občas píše otcí dopisy, nechává je za sklem na verandě. Vajíčka jsou vaše, dělejte si s nimi, co chcete. Potřebuju tohle a tohle, příloží seznam. Píše, znamená to: nepůjdu ven, nejsem v náladě. Moc mi dneska vadí ten nový svět.

Starému světu svého mládí zůstává věrná. Dlouho a směšně. Dokud mohla, chodila do města v sukních ke kotníkům, podle módy svého mládí, dobrá látka vydrží celý život. Chodila s dcerou. Matka vpředu, dcera za ní, mlčky, obě v tmavém a v dlouhém. Běžela jsem k oknu, když jsem je zahlédla, a dívala se na ně. V těch dvou černých postavách kráčelo kolem něco dobře mi známého, co už neplatilo. Moje dřívější dobré vlastnosti nebo dětský sen, na který se neumím rozpomenout. Obě vážný, ne smutný obličej, dcera se ani smutně tvářit nedovedla. Copy, růžová, opálená, buclaté tváře a hladké čelo bez mráčku, snad i bez myšlenky. Až moc klidně vypadala, moc spokojeně. Její spokojenost o něco překročila povolené hranice. Jako věrnost její matky minulému světu byla přílišná. Směšná. Ne normální. Nenormální.

Smích vlétl do dvora dřív, než se objevila dcera paní Králové. Pořád růžová, hladké tváře, copy, ale šedivé, skoro bílé vlasy nad čelem, jak to, že tak brzy zešedivěla? Taky stárne. Rozesmátá strká matce na vůz papírový pytlík.

– Co to je? ptala se matka.

– Uvidíte, smála se. – Pro pana Sedláčka. Dneska sme pekli.

– Aha, děkuji.

Podívala se na mne, zakryla si dlaní ústa. Pak to nevydržela a stydlivě se rozesmála.

– Dcera z Prahy, řekla matka.

Se zájmem se znovu podívala. Pak Rajce ke kopytům. Zvedla oči. V nich záblesk nějaké myšlenky. Odhadovala mě. Byla bych si považovala za čest, kdybych obstála, nevěděla jsem proč. Když jsem vyvá-

žela po městě svou dceru v kočárku, místní blázen se nad něj naklonil a řekl: to je pěkný dítě. Ze všech chvál, co jsem jich slyšela, a bylo jich dost, si pamatuji jen tuhle.

Ale nechala mě na pochybách. Veselá spokojenost se jí přelila přes obličej jako voda přes mělčinu, smetla z očí chvílku vědomí. Odběhla a nechala tu hrdličku i stoh, i zdobený štít, vozy, nebílené zdi a šumění křidel. Nás s matkou o samotě.

Vedle stohu, stáli jsme blízko a slunce rozzíhalo každé jednotlivé stéblo, byl průhled na louku a řeku, vlny tam obtáčely velký hladký kámen. Bílý a plochý. Otec mě jednou dovedl až k němu. – Ještě budu rybařit, řekl. – Nebo pytlčit. Sem hodím vlasce.

Hrdlička opanovala uprázdňný dvůr. S ní se vrátila stejně nezaplavitelná otázka. Věděla jsem, že matka ji také slyší, že si na ni odpovídá.

Vzala jsem ji za ruku. Byla měkká a teplá, matku skoro nikdy nezáblo. Měla kulaté ruce bez vrásek. Někdy mi je ukazovala: – Podívej se na tu barvu. Byly bledé, nahnědlé. Nemocné. – Co chceš, koukej moje, kladla jsem vedle nich svoje ruce, s velkými klouby a žluté, také nijak moc vzhledné.

– Přece, říkala matka. – Ty jsou jiné.

Za otcem vyběhla znovu ven i dcera paní Králové a plná zájmu se dívá ze schůdků. Otec popleská Rajku, je to zároveň omluva i dík, že tak dlouho stála, a bere do rukou opratě.

– Podívej, co si dostal, otvírá matka pytlík s koblihami a strká je otcí pod nos. Ten vsaje vůni a zamlaská: – Sakra, to si dám. Křičí, aby ho bylo slyšet až na verandu.

Úsměv sladký jako kobliha se usadí na osmahlých tvářích. Oči plné veselí a spokojenosti, která je stálá a vždy nová jako voda v řece, se dívají, jak otec obrací vůz, jak ještě mává na pozdrav a jak vyjíždíme ze vrat.

Za koňským zadkem. Jsem rád, říkává můj muž, že naše děti zažijou ten pocit, sedět na voze koni za zadkem. Maso se natrásá, přelévá z boku na bok. Vlnění, houpání. Kolébání. Příliv, odliv, lesklá uhlašená srst, potem zvlhlá.

Jako za pecí. Můj muž se narodil na statku, v malé vsi na Vysočině, o málo větší než Lišky. Dlouho statek neudrželi, z mého muže se stal městský kluk a brzy Pražák, co je tohle, ptá se, když jdeme na procházku, a ukazuje na pšenici, žito nebo oves? Takhle se ptá kluk ze statku, co dobře zná přelévavý koňský zadek, tak se mě ptají i naše děti. Byla bych se v jejich věku radši viděla na plovárně, než sbírat o prázdninách řádky těžkého žita, dělat povřísla, klást do nich náruče stébel s klasy samá kousavá osina, vždycky o žízni, u nás se nikdy nedbalo, aby na poli byla aspoň voda. Jen o to šlo, aby se nestálo, aby řádky včas zmizely v povřísech, a sekáči, později kůň, když už jsme měli sekačku, nemuseli čekat. Aby to šlo rychle dokola, sebrat, zavázat, odhodit, tak daleko, aby mohl projet kůň. Když to člověk dělá stokrát, dvěstěkrát, snadno pak ještě po letech rozezná hladkou pšenici a příjemný, ze všeho obilí nejmilejší oves, sbíral se nakonec, když už nebyla taková vedra, nemusela jsem čekat celá rozpálená na mráček, který by na chvíli zakryl slunce, vanul chladnější vítr, někdy jsme oves těžko sklízeli, přšelo, byl krátký, mnohem lehčí než žito, nechávali jsme ho nesvázaný na hrstích uschnout a obraceli roubíkem, roubíkem jsem to nedovedla, radši jsem hrst shrábla prsty a otočila, v tom, jak se uměla ohánět roubíkem, byla nepřekonatelná moje babička. V šedesáti jí síly začaly opouštět, jenže to na práci nesmělo být znát, vyschlá, shrbená, záda se jí klenula do oblouku, jako by měla hrb, matka jí musela šít sama barchetové jupky, které s jejím hrbem předem počítaly a byly na zádech delší než vpředu, jela babička po rádcích s hrstěmi ovsa jako lasička, povřísla jsme měli připravená z žitné slámy, žito se sklízelo nejdřív a ve stodole na mlatě mlátilo cepem, ten cep mi stojí v pokoji za kamny, s vyrytým jménem mého dědečka JOSEF KOLÁŘ, spolu s dřevěnou lopatou, kterou se ob-

racelo na sýpce mokré obilí, aby proschlo. Roubíkem otočené a proschlé hrsti babička opět roubíkem sebrala do žitných povřísel a zavázala uzlem, jaký jsem ani po letech nedokázala, byla to krásná práce, její snop se od mého lišil tak markantně jako počet těch, které za den ležely za ní a které za mnou.

Naše děti nikdy neviděly nikoho pracovat tak jako já babičku, matka není ta extra třída a děti ji znají jen nemocnou. A přece zas její práci poměřuji svoji, uvařit jako matka, vyprat záclony jako ona. Je málo věcí, které bych svedla udělat líp. O Dušičkách svázat z chvojí, slámenek a jalovce kytici na hřbitov. Matka dobrou práci pochválí, její přející oči by rády viděly nejlepší výsledek. Ví, jestli jsem v sobotu v předsíni odstavila sedačky a vázy a umyla i za nimi, nebo jestli jsem to vzala, jak říká, jen po rynku. Ví, že Jana při metení schodů obrátí koště a vyštárá z rohů i smítka, na která nedosáhne rýžová sláma. Ale já jsem se matce moc nepovedla, málo síly jsem dala do práce, i když jsem jí dala, kolik jsem jí měla. Stavěli mě na místa, kde jí nebylo tolik zapotřebí, v parně na půdě při skládání sena ne dozadu, kde se muselo seno zdvíhat vidlemi do výšky a vrstvodat, ale do vikýře, kde ho stačilo vidlemi jen popohodit, přesto všechna místa na parně jsem vyzkoušela, přišel na pomoc někdo cizí a ten pak stál ve vikýři, stávala tam i babička, když už ani ona neměla dost síly, ale ve vikýři jsem stejně já byla nejčastěji, otec mi házel seno zezdola až k nohám, ten nikdy sílu nepostrádal, smál se, když mě zahrnul obrovskou hromadou, pak se natáhl na vůz a odpočíval.

Ale byly i lehké práce, uklízet, vařit, šít, matka by ráda, abychom k něčemu byly, ještě hodně malé jsme se sestrou musely mýt nádobí, okna, podlahu, čistily sidolem týden co týden kliky. Matka nám vykládala, co přijde do svíčkové, jak se pečou vdolky. Na mně neviděla žádný zájem. Děkala jsem, co se mi poručilo, ale málokdy odpovídala na otázky, neslyšela jsem je. – Nač myslíš? ptávala se. Na práci ne, to jí bylo jasné.

Ještě se tak ptá. Shledávám rychle v hlavě poslední zvuky, co se

tam uchytlly z její řeči. Konstruuji smysl. Chci naznačit, že jsem poslouchala. Odpovídám.

Neposlouchám, co mi říká, zato slyším, co nepovídá.

Za koňským zadkem se tedy naše děti navozily dost, bohudíky. Aspoň tuhle vzpomínku z dětství mít budou, když už se nebudou moci k stáru rozpomínat, jak dobře a šikovně se uměla ohánět v práci jejich matka.

Příliv. Ale teď odliv. Cesta tam, cesta zpátky. Tam: napětí, očekávání, co všechno se může stát, co může zvenčí přijít. Cestou zpátky jako bych jen kladla nohy do vlastních stop, je po boji. Ústup.

Cestou tam jsem na Kovářovu chalupu ani nekoukla, měla jsem oči jen pro slepičárnu. A také teprve teď při návratu stojí paní Kovářová před vraty a mává na otce, aby zastavil, v ruce drží balíček. Zas něco dostaneme. Pro dceru. Viděla, že taky jede. Smějeme se, děkujeme. – Co pani, jde to, zdráva? – To víte, nic určitého na to neřekne matka.

Paní Kovářová je pořádná ženská stejně jako paní Machovcová, obě otci správně platí. Paní Kovářová má dvanáct vnoučat, většinou holek, posíláme jí se sestrou krabice šatstva po dětech a ona nám zase vajíčka, nezůstane dlužna. Její muž chodí do továrny, potkáváme ho někdy cestou, jak se vrací na mopedu. Paní Kovářová je ve vsi nová. Paní Machovcová zas stranou od cesty, mimo. Ještě tam někde bydlí paní Pešková, blíž k řece, stará panna nebo vdova, sama, nikdy nechodí do města, snad ani ven, v životě jsem ji neviděla. Ráda pije kafe, často si pro ně otce posílá.

Kovářovi prý zase půjdou pryč, budou se stěhovat k dceři. Kdyby tu paní Kovářová chtěla zůstat, zapustit kořeny, bedlivěji bych si asi všímala, co se kolem ní děje. Kousek po kousku by pro mne skládala svůj vlastní portrét, pracovala by na něm při každém setkání, při mihnutí se ve vratech, při každém pozdravení. Takhle vím, že zůsta-

ne jen u náčrtu, nikdy nedojde na zdlouhavé, samovolné promísení všech možných barev v ten nejvěrohodnější odstín. Paní Kovářová tu stojí ve svém vlastním obrysu, bez minulosti, bez vlastností, jen hubená a přívětivá, v pletené vytahané vestě a gumovkách na nohou, a v téže vestě a vysokačkách se z mého zorného pole zas chystá odejít.

V papíru je kus sulcu. Matka ho dává do koše vedle pytlíku s koblihami. – To vemeš dětem.

– A co děda? – Prosim tě! končí řeč matka.

Prosim tě! řeklo její dětství. Hýčkali ji, jedinou, hodnou a chytrou dceru. Byla doma ve všem první, na posledním místě můj dědeček. Sám si určil a celý život neopouštěl nejskromnější místo. Vždyť těch, které tak rád a ochotně před sebe pustil, ženy a dcery, si vážil víc než sebe. Jinak to nemohlo být.

Děti jsou přeci důležitější než děda, myslí si teď matka. Tak to znám i já. Napřed žena a děti, soudí otec. Platilo to i u nich doma. I můj druhý dědeček měl v rodině vyměřeno nejskromnější, ač už ne tak skromné místo. Ani on ho neopouštěl, i když ne tak docela dobrovolně.

Koňský zadek ani po létech nedal na sebe zapomenout mému muži. Rodnou ves neviděl od šesti let. Známost a cizí. Pojedeme tam. Ne ve spěchu, navštívit místa dětství, aby to člověk ještě stačil stihnout. Než nestihne nic. Vyvolávat šťastné chvíle jako duchy mrtvých.

Nic takového, zvesela jedeme na Vysočinu. Bylo nám málo přes třicet, Janě teprve rok, naše první odloučení. Babičky ji obě budou hlídat, mužova matka na to přijela až z Kolína. Týden volna.

Volno. Když už jsem Janu nosila v břiše, někdy jsem v našem pražském bytě, kde jsme seděli s mužem, náhle viděla nábytek, modrý psací stolek, kuchyň, předsíň jiným pohledem – už nikdy tu nebudeme spolu sami. Až se to narodí. A ten nový tvor bude závislý na

mně, budu za něj zodpovídat. Jestli bude včas jíst a spát, jestli se mu nic nestane, jestli bude spokojený. Už jsem v malém zažila, co je to mít trvale vedle sebe někoho, kdo ke mně patří. Jsem vdaná. Muž má ve všem pevný řád, jeho denní rozvrh je systém úkonů, směřujících k jednomu; aby mohl pracovat. Na tom, co chce dělat druhý den, závisí, co dělá teď, zda půjde na procházku, víc nebo míň se nají, v kolik půjde spát. Také já mám povinnosti, svůj rozvrh, a ten se s tím jeho kříží.

Ale také věci mají svůj rozvrh. Je jim jedno, jestli můj muž má psací nebo čtecí den, jestli na ně mám nebo nemám čas. Stromy na naší zahradě doma odkvetou, i když jsem v Praze. Bříza má v roce krátký čas, kdy její koruna na stráni ve smíšeném lese je růžovořalová. Je pozdě přijít, když zelené lístky se už proderou z pupenů, je brzy, když kůra je mrtvá a mrazem ztuhlá. Je třeba vyhlídat si chvíli, kdy ve větvích už proudí míza a žene do pupenů, kdy ještě nevyrazila na povrch, ale zdálky už kolem bílého kmene tvoří narůžovělou, kouří podobnou clonu, jak nová síla probleskuje v jemných větvičkách.

Věci se nestarají o můj rozvrh, ale já se musím starat o jejich. Jako malá holka jsem se rozmýšlela, jestli se mám dát zapsat do Sokola: být každý týden ve stejný den a stejnou hodinu na stejném místě. Ať je sebekrásněji, ať mě sebevíc láká jiná věc. Která nepočká, až odskáču své roznožky, až odcvičím své kotrmelce. Dost už mě děsila škola, pravidelnost, hodiny v závazném pořádku. Ale byla válka, hodně odchylek od pravidla přinesla. Lehko jsem si na ně zvykla. Řád spojuje člověka s určitým počtem věcí. Ale co všechno leží za jeho hranicemi. Byla jsem zvědavá na věci, které mi unikají. Které se dějí jinde, zatímco já jsem tady. Jednou v létě mě probudil měsíc v úplňku, vstala jsem a šla ven, bála jsem se, ale došla jsem až k řece. Vidím se na lodce v hlubokém údolí, kolem mne až do výšky les jako černá hradba, nad ní stojí měsíc. Všechno bez pohnutí, jako staleté, jen tam, kde se řeka otáčela a mizela v lese, nepřetržitý pohyb, vyskakuje vlna za vlnou, zářivé jako sám měsíc, spousty vln, plynou ke mně, širší a po-

malejší, obtácejí loď, nevesluji, sedím a máčím si v nich ruce. Jako ke svému středu ke mně míří všechen stříbrný proud, ze všech lidí na světě jen já ho vidím, pro mne svítí měsíc a teče řeka.

Víc než dvacet let mi stojí za to opakovat si tu chvíli, čtvrtinu století mě těší, že jsem byla ve správný čas na správném místě. Rodiče mi to dovoľovali. Dodatečně se tomu divím, uvěřili mi, že se mi líbí měsíc. A když jsou s náma holkama kluci, že se jen koupáme potmě v řece a na břehu pečeme buřty u táboráku a zajídáme piškotem, když si zapomeneme chleba.

I muž mi chtěl dát volna, kolik potřebuji. Nezazlíval, že se chci jít večer podívat do ne právě prvotřídního baru na sebranku, která se tu schází. Bar Romance, široké schody dolů, někdo mi o něm vyprávěl ve vlaku. Nezazlíval, jenom zíval, když tam dvakrát se mnou poseděl.

Teď dítě. Když jsem Janu vezla poprvé v kočárku, byl červenec. Další dny jako do Sokola: v půl sedmé domů, koupat, krmit, ukládat do postele. Nezkušenost a fantazie se daly dohromady, jak Jana v noci zavrňela nebo se pohnula, já z postele dolů, malé dítě se může udusit peřinkou, vlastními zvratky. Pleny i ve spaní pečlivě vyměňujeme. Dodržujeme přesně dobu kojení. Cvičíme s novorozencem. Odměnou spokojený úsměv dítěte.

Týden volna. Matce jsem jednou řekla, jestli by, když v noci vstane, nekoukla na Janu, nepřikryla ji, kdyby byla odkopaná. Udiveně se na mne podívala: – To bych se na své matce neodvážila žádat.

Byla jsem také hýčkané dítě, matka leccos za mne udělala. Hodně jsem v dětství stonala, takové dítě matka do smrti chrání. Jednou mi, než jsem přijela z hor, ušila ze starého dvoje šaty. Ale přenášet na ni svoje povinnosti jsem neměla chtít.

Proti cestě na Vysočinu matka neměla nic. Byla to extravagance, vzpomenu si nechat roční dítě babičkám a pryč – ale matka zároveň věděla, že to musím mít, vždyť otci také povolovala jeho sázení, dvě denní piva, povolovala, i když neschvalovala.

Dva dny jsme zůstali v Praze, šli jsme s mužem na lehkooatletické závody, nikdy mě sport nezajímal, v životě jsem na žádných nebyla, čekala jsem nudu, ale když jsem vstoupila na tribunu, v horku polo-prázdnou, překvapila mě tráva jak v barevném filmu, pestré úbory atletů a atletek, pobíhání, příprava před startem, rozhodčí, tabule s čísly, hemžení jako v cirkuse, nepovedené starty, pečené buřty s hořčicí, které jsem si koupila u stánku, a i vzrušení, byly to mezinárodní závody, a kdo je domácí a kdo cizí, jsem poznala, prvně jsem viděla stadión v umělém osvětlení, nechtěla jsem odejít, dokud nebude úplný konec, muž už by šel, měla se běžet ještě štafeta, nad Strahovem se chystala letní bouřka, začalo cákat, muž nakonec se mnou na stadióně vydržel, dokud si běžci nepředali naposled kolík, neposbírali své verky a neodešli do šaten, nezhasly obrovské reflektory.

Odcházeli jsme dolů strmými ulicemi, poprchalo, v malé hospodě jsme se navečeřeli, všechno se mi líbilo, ale neopouštěl mě pocit, s kterým jsem v noci poslouchala Janino oddychování a čekala, jestli se nezmění v pláč, s kterým jsem vstávala po hodinách hlubšího spánku a běžela k její posteli kouknout se, jestli se něco nestalo, zatímco jsem tvrdě spala, s tím napětím jsem dojela až na Vysočinu, teprve druhý nebo třetí den, když nás starý pan Jaroš vodil po lese u rybníka a hledali jsme houby, rostly hlavně lišky, jsem si své napětí uvědomila, i že je bezdůvodné, Jana tu se mnou není, byla v péči babiček a na vzdálenost několika set kilometrů jsem jí nemohla být nic platná, jakmile jsem si to nechala dojít do mozku, jako když přestřihne nit, napětí zmizelo, byla jsem volná, les byl les a rybník rybník, rozpálené kameny, voda u kraje plná řas, ale dál čistá, s paní Lysou jsme šli, s mým mužem a jejími dětmi, nikde nekončícími poli k sestře paní Lysé do Sirákova, obilí ještě bylo zelené, v lesících houby až na cestě, o krajině na Vysočině se říká, že je blízko k nebi; starý pan Jaroš, kterého zlobilo srdce, na polích už nepracoval a staral se o drůbež a o králíky, nás vedl za ves a do dálky nám ukazoval, která pole patřila k statku mužových rodičů, který les býval jejich, kde

měli louky. Muž mě dovedl k rybníčku, kde se jako kluk topil, dovedl mě i do jejich bývalého statku, v maštali stály dva páry krásných cizích koní, ale v kůlně od stropu ještě visely staré sáně ke koňskému potahu, na kterých se muž vozil v pěti letech. Chodili jsme po zahradě, dovolil nám to zaměstnanec státního statku, který tam teď bydlel, vypadal spíš jako švec, malý, tenký, přemýšlivý a jako usmolný, zval nás dál, šli jsme, jeho mohutná žena se dívala nedůvěřivě, neměla moc chuti pustit mého muže dál, když se dovoloval, jestli by se mohl podívat na okno v pokoji, jako kluk si tam s bratrem Vládou vydlabal ve dřevě důlek na kuličky. Důlek tam byl a pokoj zaplněný cizím nábytkem a postele nacpané cizími peřinami, jen ten dolík byl původní.

Domů jsme přijeli v pondělí ráno. Matka odpovídala na otázky, ale neptala se, o nic se nezajímala. Co je, šlo to tu špatně, nepohodly jste se s kolínskou babičkou? Nic, nic, odpovídala matka. Ale já ji znala, pochopila jsem, o co běží. Mluvilo se o týdnu, ale byli jsme pryč osm nebo devět dní, odjeli jsme v pátek, bylo na místě vrátit se v sobotu, nejpozději v neděli večer. V pondělí byly překročeny hranice, bylo na návrat pozdě.

Nic nezmohlo líčení, jak nám tam bylo dobře. Jak jsme každý den urazili pěkný kus pěšky, proč pěšky, divili se nám vesničané, vždyť jede autobus. Alejí podél silnice až do vsi, kde začínala s učitelováním mužova matka. Ještě dnes zapadlá díra, kamenná, studená fara, kde babička bydlela a za byt hrála v kostele na varhany, ačkoli je bez vyznání.

Obešli jsme celou mužovu rodnou ves, každý se znal s jeho otcem, přes dvacet let mrtvým, v jednom stavení nám ukázali hlubokou čistou studnu, nabírala se z ní voda džbánkem. Studna byla ve skále, byl do ní vchod jako do Kristova hrobu. V jiném stavení postával ve vratech na jedné noze šedivý chlap jako hora, bývalý kočí ve stat-

ku mužových rodičů, ras na sebe i na druhé, řekl o něm pan Jaroš. Dokázal strhat pár koní, dřel sebe i je a byl by dřel pořád, ale v kyčelním kloubu se mu začaly usazovat soli, kloub znehybněl; chtěl lázně, ale nikdy je nedostal, býval jste u soukromníků, ve statku nejste tak dlouho, vysvětlil mu doktor. Mluvili jsme s ním, rozpovídal se, ale nerozveselil, cítil křivdu, kloub mu doktoři zanedbali, snad měl sám něco podniknout. Nedokázala jsem si představit, že takový motor mohl zastavit pouhý rosol či soli v kloubu, ještě teď by takový člověk musel vydat za tři švicka, s jakým jsme mluvili v mužově rodném domě. Ale rosol se ukázal dost mocný na to, aby nechal urostlého chlapa už jen vláčet se po zápraží, krmit psa a obrovskými hrstmi házet zrní holubům.

Kromě Jarošových a mladých Lysých – pan Lysý si vzal Jarošovu dceru, bydlili pohromadě a ve své chalupě na kopci nám na týden vyklidili místnost, bylo u nich veselo, i malé děti pracovaly podle síly, šetřili, že si opraví chalupu –, kromě nich jsme se nejvíc poznali s malířem a řezbářem samoukem panem Perničkou, šedesátníkem, bydlel hned vedle a sám vypadal jako lidová figurka, jako venkovan u Betléma z ruky podobného amatéra, hrubšího dláta bylo použito zvláště na obličej, hluboké rýhy kolem úst ryla dobráckost, ale i deště, které ho zastihly na poli, vítr a vysočinské zimy, neohebně, zato hodně hluboko se klaněl u Betléma, nesl dary, vymaloval podle místních obyvatel nádherně kapli na návsi, zvláště si dával záležet na Panně Marii, jeho madony visely v několika chalupách v oválu nad postelemi, vymaloval i boží muka za vsí a maloval i krajiny, zajímal se o záměry Američanů a jestli nebude ve světě třetí válka. Chtěl vědět víc, než stálo v novinách, a hledal zrnka poučení v názorech lidí, kteří přicházeli do vsi.

Málo se o něm a o ostatních tenkrát dověděla má matka. Vždyť jsem se nevrátila včas, jak by bývalo slušné, ale když se letos v létě v neděli dopoledne otevřely dveře, matka ležela v posteli se záchvatem, a vešel pan Lysý a paní Lysá a ještě jiní mladší manželé, majite-

lé auta, které je všechny čtyři dovezlo až k nám, přijeli bez ohlášení, mělo to být překvapení, když postávali a posedali v pokoji u matčiny postele, vyptávali se na její nemoc, vyprávěli o rodičích, o žních, o Liberci, kde byli na výstavních trzích, zajímali se o dědova koně, vypili flašku vína a pochválili děti, nesnesla matka po jejich odchodu, aby se Milena, zorientovaná módními žurnály, o které se začala zajímat, a kamaráděním s dcerami důstojníků, jimiž se to u nich ve třídě jen hemžilo, podivovala nad vesnickostí téhle mé návštěvy; na to se matka, sama ze vsi, jasně a krátce vyslovila v jejich prospěch a ocenila, jaké mám dobré známé.

Proč jsou takoví, ti venkovani, myslela jsem si o čeledínovi se ztuhlou kyčlí, což nemohl jít k jinému doktorovi, něco prodat, sám si zaplatit lázně, musel čekat, až už se nedá dělat nic? Zním starou dámu, vdovu po strážmistrově, padl v květnové revoluci, ta každý rok, i když je jí to čím dál víc zatěžko, je čím dál neschopnější, obejde příslušné i jen volně zainteresované úřady, Svaz bojovníků proti fašismu, a už jsou tu Teplice v Čechách, Luhačovice nebo lázně pod Vihorlatem, cokoli, ale každé září nebo říjen, chce to hodně příprav, vybrat z módy, co ještě neměla, nový model, předem o něm pohovořit s přítelkyněmi, pak porada se švadlenou, jaká nejvhodnější látka, kousek bižuterie, a v lázních jí zas něco jiného padne do oka, zkrátka chce to po sezóně se už připravovat na druhou předem jistou, paní má dobré mínění o zásluhách svého muže a občas je připomene, a kyčel se zas připomene jí, artrózou, suché kosti se o sebe třou, bolest k nesnesení, někdy ta stará ženská pláče doma a nejde ani ven.

Jsem taky ze vsi. Narodila jsem se ve městě a prvních pět let jsem se asi pohybovala nejvíc v krámě svého dědečka, vedl ho podle papírů můj otec, připsali mu ho, když bylo jasné, že jen věno mé matky může na nějaký čas, otec věřil, že nadobro, odvrátit krach. Jsem tedy z obchodnické rodiny, měla bych mít v sobě něco z prvních let,

kdy jsem většinu dne vídala regály se štučkami látek, s prádlem, cíchami a co se u nás vlastně prodávalo, zákaznky, poslouchala jejich řeči, z vlastních vzpomínek mám jen představu, jak to žuchlo, když otec hodil roli látky na pult, a jak se mu řasila v rukách, když ji odmotával a měřil. A dědeček s viržinkem se procházel po krámě v hnědých soukenných šatech; nejspíš byly jiné, v těch hnědých ho znám z poslední doby. Kdesi v tom domě byla babička, otcova matka, dva strýcové, provdaná teta s mužem a bratrancem starým jako my se sestrou. Kdybych je neznala z pozdějška, asi by mi v paměti neuvízli.

Z obchodních vloh otcových a dědečkových, byly-li jaké, jsem nepodělila nic, ba naopak, zbyla nechuť blízka panice, když někdo přišel za kšeftem do chalupy a ptal se na otce, a to bylo nejčastěji u babičky, matčiny matky, bydlela uprostřed města a lidi to tam měli blíž než k nám za rybník, běžela jsem se schovat do sednice a vylezla, až už nebyly slyšet žádné hlasy. Doma šup do pokoje a prsty do uší nebo polštář na hlavu, nebo jsem zalezla do šatů ve skříni, jen neslyšet, jak otec smlouvá, jak chce víc a zákazník zas méně, a otec pořád s něčím obchodoval, na lecčems si troufal zbohatnout, za války jezdil do Prahy a od lidí si bral šatové lístky, jeden chtěl zimník, druhý spodky nebo rukavice, otec lístky schovával v kuchyni pod linoleem, někdy jen ústřížky, pečlivost a přesnost nebyly v jeho povaze nijak přehnaně zastoupeny, a tak zakrátko nevěděl, čím je co, někdy si taky nahonem vypůjčil, co zrovna potřeboval, vždyť to tam dá, lidé ho chodili upomínat, jedna paní přiběhla s pláčem, že si na něj byla stěžovat na gestapu a co teďka má udělat, matka chytila pytlík pšenice pro slepice a nasypala ho do záchodu, krabici vajec nesla schovat za tmy k babičce, musela jít po hlavní třídě, jak jelo auto, obrátila se a zpátky, jenže další proti ní, zase zpátky, tak hezkou dobu tancovala s vejci po ulici sem tam. Každý, kdo vcházel do domu, mohl jít otci vynadat, utíkala jsem, sotva jsem zahlédla někoho cizího.

– Když mi někdo dá dvě stovky na uhlí, rozčiloval se otec, myslí si, že druhý den ho musí mít. Voříšek, kostka dvě, brikety, co si kdo

zamane. Co když nic nepřijde ani za tejdén? Za čtrnáct dní, za měsíc? – Tak si nic předem neber, radily jsme mu. Matka dokázala, že je doma vždycky pár stovek, po kterých se dá sáhnout. Říkat o ně není pro otce žádný špás, matka chce vědět přesně kolik za co a kdy budou zase v šuplíku. Otec si asi zřídil tajný fond, na sázky a nákupy, aby teď on strkal peníze před matkou do hodin.

Dlužen už nebývá, klidně vycházím na dvůr pohovořit s babkami, které chtějí přivést uhlí. Pan Sedláček mi zajede až do dvora a minule mi to složil až do dřevníku, pochvalují si. – Proč prý si to nedám přivést najednou nákladákem, vyprávěla mi jedna sedmdesátiletá otcova zákaznice. – No a co, řekla jsem, bude mi nákladák couvat do stodoly? Sedláček mi to shodí na mlat, přece to nebudu tahat z chodníku.

Mám-li brát otce jako bílý hrách a matku jako červený, měla bych být růžová a sestra taky, to se asi nestalo, růžová barva se mi taky nikdy nelíbila, líbí se mi žlutá, žlutá a žlutá. I oranžová.

Různé jiné barvy se do všeho zamíchaly. Třebaže pocházím z jakéhosi libovolného malého města, o kterém nic nevím a víc se asi nedovím, má první a základní představa o světě se váže ke vsi, v které já sama jsem strávila ze svého života asi čtyři půldny, a kdyby jich nebylo, nestalo by se vůbec nic, čili má přímá a bezprostřední zkušenost z té vsi se rovná skoro nule.

Ale mám ji za své rodiště. Je to určitě místo, kde všechno vzalo svůj počátek, i když tam už nic původního není, nebylo tam nic, když jsem tam byla poprvé, a přece mám dojem, že kdyby se vzal krumpáč a kopal se, ve zdech základů a pod slehlou hlínou by se po všem ještě našly stopy, pozůstatky starých a ještě starších vrstev, památky na tu část mého života, která začala dřív, než jsem se narodila, a ještě dřív, než se narodila má matka.

O té době mi vyprávěla, vzdycy znovu a znovu, moje babička. I matka, která se toho dost naposlouchala přede mnou. Ale babi, odporovala jsem často, vždyť tohle jsi mi říkala už stokrát. Jenže trpělivost, která scházela mně, nechyběla babičce. A nejen trpělivost, byla to záliba, těšila se tím, ráda vzpomínala na mládí a na všechno, co se stalo doma.

Točilo se to většinou kolem statku, kde se babička narodila. Byl ze tří největších ve vsi, vždycky jeden z nich líp vzkvétal než oba ostatní, měnilo se to časem, v dobách babiččina mládí na tom byl nejlíp jejich, popisné číslo 4. Stál na kraji vsi, na kopečku, velký dvůr obklopený budovami, tenkrát hlavně dřevěnými, stodola, stáje, kde měli koně i telata a krávy; pak kůlny a dřevníky. Za statkem vel-

ká zahrada s dobře rodícími štěpy, pěstoval je pradědeček, hodně jsem toho vyslechla o citrónově žlutých jablcích s černými tečkami, zvaných puntíčková. Ten strom pak zašel, matka

celý život se na ně ptala sadařů, jestli někdo nezná takový druh. – To je puntíčkové! vykřikla kolikrát, když jí podobné přišlo do ruky. Ale podle chuti poznala, že se spletla. Ukládali je na zimu do lochu, to byl sklípek, kam se šlo ze síně, kolem vedly schody do pokojíku,

pozdějšího výměnku prababičky. A naproti černá kuchyně, pec, na které spávala moje matka, když přišla jako dítě pěšky hezkých pár kilometrů navštívit svou babičku, tam se ohřívala a s dětmi ze statku hrávala drábky. Víím, kolikrát týdně se drhla prkenná podlaha, nejdřív to byla udusa-

ná hlína, jak bylo naskládáno dříví kolem pece, kteří čeledínové se osvědčili a kteří ne. Jako kus vlastního života znám příběh sousedky paní Karasové, ležela v posteli se souchotinami a jejich několik dětí kolem ní skotačilo, utrápily ji k smrti, podaly jí chleba a nuž, když ukrojila krajíček, chtěly skývičku, když ukrojila skývu, chtěly krajíc. Jako u Karasů, říkala babička, když jsme se sestrou hodně rozházely.

Také statek č. 4 byl obydlen lidmi, kteří pomřeli příliš brzy, než abych je mohla znát, proti strýcům a tetám z mého městského rodného domu jsou ale živoucí, babiččini bratři a sestry, měla jich hodně, snad osm nebo deset, a také pradědeček a prababička. Dobře znám strýce, který také umřel na souchotiny, byl nejstarší a vedl statek, měl dvě dcery, Blaženku a Máňu, ty k nám dodneška chodí, obě už mají několik vnuků. Jejich otec umřel, když jim bylo pár let, věřil, že se uzdraví, léčil se přírodními metodami, matka vzpomíná, jak si mazával chleba psím sádlem a jedl, stěží s gustem, ale chtěl být živ, statek mu šel dobře a měl malé děti. Tenhle prastrýc měl vášeň, která mi ho jasně odlišuje od ostatních, a kvůli ní také mám pro něj hodně sympatií, i když mi není ta vášeň nijak blízká, měl rád mapy. Sháněl je, jak a kde se dalo, mapy byly tenkrát vzácnost, prý nad nimi sedával a pozoroval je, rád by byl poznal svět. Pro chlapa ze statku, ženatého, pak i nemocného, taková věc nebyla myslitelná, nikdo neví, ani jeho děti, umřel, sotva ho poznaly, co vlastně se mu nad těmi mapami honilo v hlavě. Také nejmladší bratr František nechal po sobě vzpomínky jen krásné, moje babička, jeho sestra, na něj nedokázala zapomenout, dokud neumřela. Padl v první světové válce ani ne osmnáctiletý. Měla ho ze sourozenců nejradši, byl nejmladší a babička ho vychovala, vytáhla ho z ohně, když u nich hořelo a rodiče běželi na dvůr vyvádět z maštale koně a krávy, zachraňovat majetek, bylo to v noci a nikdo nevzpomněl, že v sednici spí v kolébce nejmladší syn. Babička si vzpomněla. Vidím jasněji, než kdybych u toho byla, jak ho vypravovali na vojnu, prastrýc byl hezký, světlollasý a jemný hoch, s dřevěným kufrem a ostříhaný jako ostatní, smutný, jeho matka se

hodně trápila, že musí z domu, také ona ho milovala nejvíc ze všech svých dětí. Nerad si před statkem sedal do ověnceného žebříňáku, odváželi v něm vojáky ze vsi. Byl nejmladší ročník, kdyby se narodil o měsíc později, nebyl by musel jít, sedl si k ostatním, a jak žebříňák odjížděl, ještě se otočil na matku a na statek zpátky. – Ohlídl se, řekl někdo, – ten se nevrátí.

Ale byla také sestra z Nové Vsi, starší než babička. Nejstarší ze všech sester. Když umřela prababička, o kterou se za jejího života nezajímala, přijela s korbou a párem koní. Začala nakládat prababiččiny peřiny, šaty, nádobí. – Nech mi aspoň tuhle zástěru, prosila jí má babička, – chtěla bych po matce něco mít, ale zástěru nevydobyla. – To je všechno moje, odpověděla jí sestra, jenže babička taky dokázala mít svou hlavu. Rozhovor o zástěře byl poslední, který kdy se sestrou měla, víckrát ji neoslovila, neodpověděla, nechtěla se k ní znát. Poznala jsem tuhle nejstarší sestru, když přijela na babiččin pohřeb. Pěkná, zdravá, kulaťoučká, úplná mladice, třebaže starší než babička. K nám nezašla, věděla, co víme my, ale na hřbitov přišla.

Po matce stejně babičce zůstala památka. Prababička vlastně její babičku vykážala z domova, když si chtěla vzít chalupníka syna. Narodila se moje matka, přešlo pár let, babička s dědečkem se usadili ve městě, dál hospodařili, měli chalupu a prababička se udobřila, přišla na návštěvu, chodila k dceři, kdykoli se jí zastesklo, to na svém statku shodila zástěru, oblékla sváteční a přes pole se dala k městu, dolů k řece, přes dřevěný most a do dvě stě třiceti devíti schodů, na kterých pak po letech závodil můj otec s mým mužem; prababička chodila tou cestou, dokud se nepostavil nový most, a potom až do svých osmdesáti, pamatuji, a vůbec nevím, jestli jsem to slyšela na vlastní uši nebo mi někdo vyprávěl, jak na otázku, kolik je jí let, odpovídala – bez jednoho osmdesát. Vždycky mé babičce něco přinesla, nejčastěji hrneček nebo zlatem zdobenou sklenici z poutě, obrázek Panny Marie, získaný tamtéž, poutí a svátků bývalo dřív hodně, prababička měla ráda pestré barvy a nejvíc si cenila zlata, zla-

tem a květy zdobených hrnečků, svícňů a portrétů svatých přibývalo, každý znamenal jednu návštěvu, babička jejím darům vyhradila ve skleníku tři police, dole měla ve dvou přihrádkách bezvadně složené cíchy a všechno své prádlo a nahoře za sklem nejkrásnější věci, jaké jsem v dětství viděla, můj vkus nebyl od prababiččina nijak vzdálený, jednou matka poslouchala z rádia vážnou hudbu a my jsme při tom se sestrou hlomozily, děti, zeptala se matka, vy nemáte rádi hudbu? Máme, odpověděly jsme, ale jenom tu vod kolotoče; skleník mi připadal jako muzeum nebo panoptikum, navíc jsem nesměla na žádnou věc sáhnout, babička si velice vážila darů od své matky a prababička byla v těch letech už mrtvá. Nebylo třeba skříň otvírat, sklem bylo vidět všechno, ale babiččin skleník, když se pohnulo dveřmi, nádherně vrzal, byla to melodie jako z hracího strojku, a uvnitř na dřevěné výplni spodku dveří mě lákaly obrázky, které tam lepila zamlada moje matka, pocházely z cikorky, byly u nich žertovné básničky, o uličníkovi, který nechtěl poslouchat, jak se sám potrestal.

– Dědo, řekla jsem, – ty když chceš, dokážeš všechno. Co kdybys zašel na národní výbor, třeba by slepičárnu pronajali –

Nebo víš co, napadlo mě, – co pole U Kamene, maji je tolik let, dyť přece říkali původně, že by nám za ně statek dal jiný, vyměnil je. A je to takovej kus –

– Devět tisíc metrů, věděl otec přesně. – Skoro hektar, tolik bys ani nemusela mít. Víš, kolik máme u baráku? Vosum set, a tohle je devět tisíc!

– Nebo Lamplovku, řekla matka, – za ně vyměnit. Tu by možná dali –

Lamplova louka, kterou jsme měli před třiceti lety pronajatou od pana Lampla, nevím, kdo to byl, sklízeli jsme z ní seno, dokud dědeček hospodařil, byla daleko za městem v už odlehlých místech u potoka; rovný břeh tam, kde se potok otáčel, ze tří stran skály a do výš-

ky les, skryté údolí, Zelená zátočina, jak jsem je kdysi pojmenovala pod vlivem indiánské četby. A i když jsme ji už neměli, tahle zátočina pořád byla eldorádem nás dvanáctiletých, třináctiletých, čtrnáctiletých holek, moje děti brzy dorostou do toho věku, tady jsme rozdělávaly oheň, upevňovaly kotlík na vidlice, vařily bramboračku, guláš, po válce kakao z amerických konzerv, chodily pro vodu ke studánce, myly kotel v potoce, smetaly do vody oheň a uhlí, aby nechytly les, a večer se vracely domů dlouhou cestou poli.

– Lamplovka, řekla jsem, – to by bylo něco!

Na statku č. 4 se vystřídaly generace, vzal za své hrneček se psím sádem, poztrácely se mapy. Na některé frontě zůstal Frantíkův dřevěný kufr, znala jsem podobný nebo stejný, šel s ním do války můj dědeček, potom, už za blahých časů, stával pod lavicí u zdi v kuchyni, babička do něj dávala odstřížky, byl černý a vyztužený železným kováním, v mnoha rodinách asi ještě zůstal, stálo za to odklopit víko a podívat se do něj. Babička nesnášela krámy, její tři sta let stará chalupa jistě za žádného majitele nebyla tak doposledka zbavená všeho zbytečného, ne že by babička zahazovala upotřebitelné věci, ale pořizovala si jen nejnnutnější a každá z nich měla pevné, neměnné místo, často používané byly po ruce, rezervní ve špejchárku nebo na půdě uložené tak, aby se v čas potřeby nemusely hledat. Věděla o všem, co kde má, když o nějakém kabátku nebo ponožce rozhodla, že se vyhodí, odštíhla a spálila, co nebylo k ničemu, a do dědečkova kufuru složila jen rovné, šikovní záplaty.

Babička nemohla strpět, když její rodný statek pak na dlouhé roky zůstal prázdný, všechno v něm chátralo, pustlo, zanášelo se prachem a pavučinami, po bratrově smrti tam ještě dost dlouho bydlela vdova se dvěma dcerami, ale provdala nejdřív jednu, pak druhou dceru, nakonec se sama vdala za vdovce do čtvrtého největšího statku ze vsi, který se mezitím vzmožil tak, že třem předchozím mohl ne-

jen konkurovat, ale předhonal je, tři nejlepší statky držely v rukou ty ženské, čtvrtý, číslo 4, už nemohly potřebovat. Nedokázaly ho ale prodat, zamkly a odešly. Babička nežehrala na vdovu, že se znovu provdala, vždyť ovdověla tak mladá, měla pak s druhým mužem ještě jednu dceru, Aničku. Myslela si o Blažence, vdala se na statek kousek za vsí, že ta měla zůstat doma a s mužem tam hospodařit. Nedala nic najevo, měla radost, když kterákoli z ženských k ní zašla na návštěvu při cestě do města, nechtěla, aby svazky s domovem byly zpřetrhány, ale já jsem měla předem strach z jejích otázek, které rádo by nenápadně kladla Blažence, jak se jí žije na novém místě a jestli by se někdy nechtěla zas vrátit domů.

Blažence i Máně, oběma holkám, dnes babičkám, jsme šly se sestrou na svatbu za družičky, a to byly dva ze čtyř půldnů, strávených na čtyřce, po prababičce se tam dodnes říká U Zahrádků. Nevím, při které z těch veselek to bylo, poslali pro nás kočár s krásnými koňmi, který matku, sestru a mě v nějaký sváteční den vezl poli ke vsi, matka vzpomínala na své pěší cesty za babičkou, byla to projížďka krásnější než sama svatba, myslím, že kočár i koně patřili Mánině muži. Byl o dost starší než ona, trochu už lysý, divila jsem se, jak si ho Máňa může vzít. Brali se v kapli na návsi a já se dívala na ženichovy řídké vlasy, bylo mi kolem osmi let, radši se nevdat, myslela jsem si. Ale přiměl mě změnit mínění. Párkrát pak zašel k nám, k babičce, ráda s ním hovořila a já jsem poslouchala, nepocházel ze statku č. 4, ale byla to stejná řeč, jakou jsem dávno znala, seděl a odpovídal na otázky, sám málomluvný, viděla jsem v něm zestárlého ostříhaného sedmnáctiletého Františka z fotografie na zdi v přístěnku, měl mírné ostýchavé pohyby, nikdy nebyl opravdu veselý, ani František se zrovna nesmál, když ho fotografovali v uniformě před odchodem na frontu. Co řekl, vypadalo, jako by to byl konečný a nezvratný soud nad věcmi, babička, dědeček a někdy i matka tak také uměli promluvit. Čím si nebyl jist, o tom radši mlčel.

Najednou onemocněl. To už byly na světě čtyři děti, tři kluci škol-

ního a předškolního věku a sotva narozená Mařenka. Ty děti dokázaly divy. Byla doba kulaků a rozkulačování. Jejich asi padesátihektarový statek dostal nesplnitelné dodávky, to byl účel, nesplníš, půjdeš do basy nebo do pohraničí. Na statku krom mladých žili i staří rodiče, i neprovdaná sestra, od rána do večera dřeli na poli, děti samy sebraly vagóny brambor, splnili nesplnitelné dodávky, ale to nebyl konec, výslechy střídaly domovní prohlídky. Mánin muž se rozhodl. Dojel do pohraničí a našel tam prázdný statek, už se měli stěhovat, začali rozdávat věci. Befel: zůstat. Konec rozkulačování. Byli by si mohli oddechnout, ale přišla nemoc.

Co to bylo za nemoc? Na našem příbuzném – jmenoval se Josef Pokorný, říkala jsem mu pane Pokorný – nebylo nic vidět. Byl stejný jako dřív, jen trochu smutnější. Prý uzliny. Na krku. Nějaké zduřeliny. Jezdí s tím do Prahy, musí se to ozařovat.

Tedy rakovina. To jsme pochopili dost brzo. On sám to věděl mnohem dřív. Nikomu neřekl nic, tajil to před ženou a dětmi, jak dlouho se dalo. Jen bratrovi napsal, aby přijel, tomu všechno pověděl. Začalo období horečné práce. Už předtím pracoval od tmy do tmy, a teď závodil s časem a s ubýváním sil. Uzavřel životní pojistku, nevím, jak se mu povedlo, že včas. Po jeho smrti dostane vdova čtyřicet tisíc. Bylo třeba udělat všechno, co pak nedokáže ani ona, ani děti, opravit a vybítit dům, spravit kůlny, stáje, střechu. Rakovina nepospíchala, přistavil i koupelnu, stihl víc, než čekal. Jednou jsem ho potkala na náměstí, celého omládlého, zdál se mi růžový a svěží. Úplně mě to zarazilo. – Prokrista, vykřikla jsem, – vy se uzdravujete! Na to se usmál. – Tahle nemoc, vyslovil svým klidným způsobem nad sebou konečný soud, – není k vyléčení, ale dá se na čas zastavit.

Důkladně přestavěl dům, všechno pohodlně stihl. – Zavolej děti, řekl jednoho rána své ženě. – Dneska to bude. Jde to od nohou.

Za hodinu nebo za dvě byla jeho žena vdova a čtyři děti sirotci.

Anička, Mánina a Blaženčina nejmladší sestra, se zrovna měla vdávat, všechno připraveno a napečeno. Jeden den se Anička vdávala, zatímco její švagr – chtěla, aby jí ještě stačil přijít na svatbu, – ležel doma v rakvi. Druhý den měl pan Pokorný pohřeb.

Bylo jarní dopoledne, svátek, Velikonoce. Rakev vezli koně od Pokorných do sousední vsi, kde byl hřbitov, ležel tam prastrýc, ten souchotinář, prababička a pradědeček. Za rakví šli příbuzní a lidé ze vsi. Čekali jsme na ně na kraji vesnice se hřbitovem. Na rozcestí stál obrovský dub, pod ním jsme čekali, otec, matka a já. Dlouho nešli. Vyšla jsem jim cestou do polí naproti, posadila jsem se na patník. Svítilo slunce, louky byly plné pampelišek, stromy kvetly. Svěží vzduch jara a rána vanul nade vším. Dívala jsem se na cestu, pořád prázdnou. Najednou se zdálky za kopcem vynořil kříž a černé postavičky, v tichu, neslyšela jsem ještě ani zvuk. Vrátila jsem se k otci a k matce, stáli jsme a čekali, až se k nám přiblíží. Už dlouhou cestu měl průvod za sebou, vdova i děti musely být unavené. Viděla jsem urostlé Pokorných koně, vůz s rakví podestlanou slámou, Máňa, celá v černém, vystoupila z průvodu, udělala pár kroků k matce, obejmuly se. – Anna, Anna! naříkala vdova, matka plakala a tiskla ji k sobě jako sestru, kterou nikdy neměla.

Děti zas sušily seno, staraly se o dobytek, sbíraly brambory. Ale už byli v družstvu, práce nebylo tolik. Všechno šlo dobře, jen Máňa by mohla říct, jak dobře to vlastně doopravdy šlo. Kluci rostli, Pepík, Pavel a Honza, nikdy jsem nevěděla, který je který, až se mi přece jen jasně rozlišili. Pepík šel studovat, šlo mu to, byl dobrý student, stal se inženýrem. Když už byla Jana na světě, jednou u nás zaklepal voják. – Víš, kdo to je? ptal se mě otec. Nevěděla jsem. – No přece Pavel! Vojákoval nedaleko a jezdil často na neděli domů, čekal u nás na autobus, sedal na stoličce u kamen a vyprávěl, nikdy se tak neměl jako na vojně, byl u spojařů, dobře se najedl, na všechno měl čas, hod-

ně tam četl a učil se, chtěl se také jako bratr dát zapsat na vysokou, dělat ji při zaměstnání. Byl řečnější než otec, ovládal všechny novinky v zemědělství i v politice, když se naše názory v něčem rozcháze-ly, vždycky mě to zarazilo, byla jsem ochotná zkoumat ten jeho, vy-padal jako výsledek dlouhého přemýšlení. Tak se Marii všechny dě-ti vydařily, dobře je oženila a vyvdala, Pavel je v družstvu zootechni-kem, už nikdy nezajde na delší řeč, to se jen otočí ve dveřích, vezeme na výkup prasata, byl jsem u zvěrolékaře, je hubený, vojenská vypa-senost z něj brzy spadla, dře, jako byl zvyklý doma, od rána do veče-ra, v pátek i svátek, má syna, za své vzal sen o vysoké, prosím tě, as-poň se najez a vyspi, aspoň na to si dej čas, říkám mu. – Kdo to má odělat, odpovídá, – víš, kolik mi chybí lidí?

Tolik, že teď už nedojde ani na obrat ve dveřích.

Blaženka mi připadá jako z mojí generace, Máňa spíš z matčiny. Když k nám Blaženka přijde s Hankou, svou dcerou, vypadají jako sestry, je pořád štíhlá, veselá, žádný šedivý vlas ani vráska.

Jednoho dne tahle Blaženka, co pořád vypadá na třicet, v zatuch-lém statku číslo 4 zotvírala zámky a zaprášená okna. Na čas tam byd-leli nějací nájemníci, za jejich éry všechno jen víc zchátralo. To teď bylo jedno. Její silný dobrácký muž začal vytrhávat z podlah prk-na, bourat loch a zeď mezi stavením a zděnou vedlejší budovou, pů-vodně asi chlívem nebo kůlnou. Navezli materiál, pozvali řemeslníky a přiložili ruku k dílu, trvalo několik let, než všechno dokončili.

Až přijela Blaženka, musíte se k nám podívat, všichni. Určila den. Pavel nás naskládal do auta, kolik se nás vešlo, matku, mě i děti. Matka jela ráda, moc ráda. Už to ji těšilo, že ji pozvali, zas může na návštěvu do starých míst jako kdysi. Ráda jsem jela s ní. Nepoznávala jsem cestu, po níž jsme jeli na svatbu s kočárem a koňmi, teď na jed-né straně stál plot letiště a z plochy se vznášely helikoptéry a tryská-če. Statek zmodernizovaný od PVC v kuchyni až po omítku, před-

síň, tři pokoje, jeden i z chlívkou, koupelna, místnost na odkládání věcí, všude nový nábytek, červený koveral, zelený koveral, sklo, obrazy. Všechno uklizené, jak se patří, to zas Blaženka umí a má šikovnou dceru na pomoc. Hanka se už vdala, její jemná běloučká holčička chodila po kuchyni, chytala se nábytku a dívala se na nás modrýma očima, podávala mi medvěda, abych si ho pochovala, nová generace v tomhle domě. Nezůstane tady asi celý život, ale je odtud. Všechno se tu změnilo, je pryč pec a prababiččin kamrlík, na oknech německé záclonky a na gauči leží krásný přehoz ze zásilkové služby obchodního domu Magnet Pardubice, ale pro malou Haničku bude dům č. 4 – víc než pro mne – místem, které ji bude vřazovat mezi ty, co tam žili před ní.

Matka doma měla pořád stejnou myšlenku: kdyby to tak viděla babička, co by řekla.

Sen mě někdy vzbudí. Není to sen, ale pravda. Babička už nežije. Opravdu už není? Snažím se rozpomenout. Není. Ani dědeček. Jedna hradba, kterou jsem byla chráněná, padla. Něco mně nepřátelského stojí u druhých zdí. Pak zbyde volná cesta ke mně.

Sedíme s otcem a matkou na voze, já uprostřed. Z obou stran oni dva jako ve snu, vím, jak nepevné jsou ty hradby, i ve spaní to cítím; když se tak koukám po sídlišti, řekl mi nedávno muž – my z okna máme dobrý rozhled, bydlíme v devátém poschodí – a vidím ty škatule, v nich malé čtyřstěnné díry plné tvorů tak měkkých a zranitelných –

Můj dědeček se vrátil z války s malárií a ještě doma míval dlouhé horečky, zažila jsem až následek těch horeček, v náprsní kapse nosil stříbrnou krabičku s průhlednými červenými kuličkami, nitroglycerin, bral ho, když bylo zle, ušel v jednom zátahu asi dvacet kroků, pak se musel zastavit, odpočinout si a vydýchat se, pak zas dalších pár metrů, tak měl svoje cesty rozkouskované, tak nikdy nemohl zapomenout, že není zdrav. Jindy musel ležet, volali jsme doktora, klekala jsem v sednici na vydrhnuté podlaze před bílou porcelánovou Pannou Marií s červenými papírovými růžemi složenými v půloblouku kolem celé postavy, před všemocnou Boží Matkou, zasklenou do krabice s vymalovaným pozadím, otevřenou skálou, a modlila se k té sošce, aby uzdravila dědečka, anebo ne snad uzdravila, v tak velký zážrak jsem ani jako dítě nedokázala doufat, ale aspoň dala, aby mu bylo líp, aby nebyl strach, že umře.

Přitom mi ani na chvíli nepřišlo na mysl, že by tak těžce nemocný člověk pro mne snad nepředstavoval – spolu s babičkou a rodiči – dostatečnou ochranu před vším, co mě mohlo potkat zlého.

– Podívej, hodil mi otec na stůl asi před rokem svazek starých dopisů. – Našel jsem je na půdě.

Našel dědečkovy dopisy z války. Četla jsem je s očekáváním, co nového, mně ještě neznámého se z nich o dědečkovi dovím. Dědeček byl tichý, nemluvný člověk, a přece čas od času, obvykle v zimě, ve-

čer, když jsme se sesedli v kuchyni, se pustil do vyprávění, kde všude byl, co zažil, rozumělo se samo sebou, že za války, jinak by mohl vyprávět jen o své práci, o vsi a o sousedech. Znal i po létech jména míst, kde se co odehrálo, vesnic v Srbsku, v Uhrách, Itálii, sloužil u koní, nikoho za celou válku nezastřelil, to věděl docela jistě, protože ani jednou nevystřelil.

S malárií ležel dědeček ve špitále, až dostal povolení jet na pár dnů domů se zotavit. Než odjel, večer na pokoji jiný marod, Charvát, ho vzal za ruku a prohlížel si čáry na jeho dlani. – Ty máš doma jedno mladé, řekl svou hatmatilkou, myslel mou matku. – Zpátky se nevrátíš, řekl dědečkovi, – zůstaneš už tam u vás, bude konec války.

Přesně tak se to stalo. Že je republika, se dědeček dověděl doma ve své chalupě.

Nějakou takovou příhodu, kterou jsem zapoměla, jsem se chtěla dovědět z hromádky dopisů, hlavně přijít na nějakou utajenou dědečkovu vlastnost.

Hrozně mě zklamal. Jeden lístek polní pošty se podobal druhému jako vejce vejci, obřadné oslovení manželky, vždycky stejné, díky za dopis nebo politování, že žádný nepřišel, a otázka na dítě, pokaždé skoro týmiž slovy, jak na obě vzpomíná a kdy asi válka skončí. Sem tam informace, co je všude bláta, že se do něj koně boří po kolena, musí se často překládat náklad a není kam se na noc do sucha uložit, jaká je zima a jaký mají hlad. Jestli o něčem psal dědeček květnatěji, tedy o jídle, o sádle a o buchtách, co mu přišly z domova, zvláště o vánoče, že mu moc chutnala, jak rychle ji snědl, a nepokryté výzvy, aby babička upekla další.

Koneckonců nejtrvalejší zážitek mé matky – když jim dědeček po prvním roce války poslal nečekaně lístek, že pojedje přes Prahu a že se za ním mají obě ihned vypravit, adresa Trenkasárna Vršovice – z památného výletu za tatínkem byl, že jí ten den dovolili vypít sedm limonád.

Poslední den babiččina života mě matka přivolala telegramem domů. Babičce, která vždycky nejvíc trpěla na srdce, teď žaludek a žlučník vůbec nic nestrávil, jídlo jako by procházelo trubicí z mrtvé hmoty, a ne lidským tělem. Ležela úplně vyčerpaná, ale od postele nás odehnala: – Na louce máte seno, jděte ho obrátit, já počkám.

Moje sestra nechtěla odejít, a babička se zasmála: – Jdi taky, já neuteču, neboj se.

O síle hradeb, které mi tvořily závětrí, mě napadlo přemýšlet, až když se začaly bořit. Do odchodu dědečka jakékoli moje úzkosti přebila odedávná zkušenost: děsivé věci se přiházejí jen cizím a neznámým lidem.

V takové šťastné dětinské jistotě se dá setrvat hodně dlouho. Dvakrát jsem měla co dělat se známým umělcem, sedmdesátníkem, laskavým a dost sklerotickým. Dočkal se velkého uznání, a mně také se z jeho díla leccos líbilo, zároveň mi na něm i něco vadilo, jako by mu chyběl jeden rozměr. Nemohli jsme se o tom shovořit, nechtěl přijímat žádné výtky, nerozuměli jsme si, až jsem z netrpělivosti na něj vykřikla svou hlavní výhradu: – Ale vy děláte, jako by neexistovala smrt.

Nezlobil se. – To já přece dobře vím, bránil se popuzeně.

Později jsem o něm mluvila s jeho kolegou, skoro stejně starým. – A víte, zeptala jsem se ho, – že on má ještě matku?

Zamyslel se nad tím: – Proto on je pořád tak neotřesitelný, tak vyrovnaný... on je ještě synáček!

Když na mne večer Petr volá ze svého pokoje, měl by spát a nezlobit, ale chce mámu, měla bych rázně říct ne – a přece mě zvedne z křesla pomyslení, že se nemám bránit, když mě někdo potřebuje, když pro někoho má moje přítomnost takovou cenu; bude to jiné, až Petr vyroste, bude to jiné, až matka umře. Jdu a vezmu Petra za ruku, počkám, až usne, klečím u jeho postele, s Janou jsem se taky hodně na-

čekala, nikdy se nemohla zabrat do spaní, dlouho trvalo, než jsem mohla vykrotit prsty z jejích a odejít. Často, když už jsem si myslela, že o ničem neví, po nich ještě chňapla a znovu pevně stiskla, ucítila, že chci jít pryč.

Po babiččině smrti nám řekla paní Šmídová, její nejlepší přítelkyně, ze všech bab, co k nám chodily, ji babička měla nejradši, a právem, protože paní Šmídová byla spolehlivá a jako hrob mlčenlivá, teprve po babiččině smrti nám řekla, ne aby konečně ze sebe vyklopila svěřené tajemství, ale aby nám ulehčila, že si jí babička ke konci stěžovala, jak strašné má bolesti, k nesnesení, ale že o nich nesmí mluvit, aby to nemrzelo Annu, její dceru, a nás děti. Práce v polích už kolem šedesátky začínala být babičce zakázaným ovocem, v stáří a po dědečkově smrti by v ní hledala útěchu, ale najednou na pole nedošla, zakrátko i cesta vozem se pro ni stala problémem, a co také tam dělat, když jen shýbnout se byl výkon, který nesvedla mnohokrát opakovat. Měla ještě větší vášeň než pole, a ta se jmenovala les. Sbírat dříví a snášet do vozu, klacíky, šišky a kůry. Jednou v srpnu, do maturity mi zbýval jen rok, nás otec zavezl do lesa, kde na zemi leželo kolem cesty po bouřce plno ulámaných modřínových větví, verpánových, říkala babička, sekaly se, jako by byly z perníku, a přitom pevně jak náleží, dobře hořely, verpánové větve měly vážnost u naší babičky, otec je klestil a házel na vůz, to babička nemohla, ale po zemi bylo taky spousta borových šišek, jsou malinké a nestojí za sbírání, ale babička se s nimi spokojovala, měli jsme s sebou košíky na brambory a babička lezla po zemi po kolenou a sbírala suché a krásně rozvité šišky, na zátop, radovala se; odnášela jsem jí plné koše do vozu, ve znamení těch šišek byl celý tenhle babiččin výlet, moc se pak na něj navzpomínala, protože jiný už nenásledoval.

Co dělat, když babičce byly odeprény radosti pole a lesa? Na to měla babička odpověď. Nacházela si práci, kde by ji neviděl nikdo. V zimě sekala chrástí na dvoře, od špalku si odhrabala sních. To jsem věděla, že je jí dobře. Babi, to nesmíš, bylo zbytečné říkat. Uklidila

ve dřevníku. Srovnala věci ve špejchárku. Záplatovala zástěry, punčochy i prostěradla, rozbitou záplatu vyspravila další záplatou. Ještě mám schované jedno prostěradlo, matce se nelíbilo, když jsem ho věšela v mužově pokoji na okno, aby večer nebylo vidět dovnitř. Na tom prostěradle byla záplata na záplatě, každá pečlivě vystřižená a obšitá drobným stehem, nejroztodivnějších tvarů, snad ani jeden pravý úhel, ačkoli by se nabízel jako nejsnazší. Zvláště z ulice proti světlu vypadalo tohle prostěradlo jako imaginární umělecké dílo, nevím, jestli kolemjdoucí měli pro ně stejné pochopení. Známkou, že babičce je toho dne hodně zle, bylo, když neměla umyté nádobí. Matka jen mrkla okýnkem, když přicházela po ránu chopit se babiččina hospodářství, a věděla všechno. Jak u kamen stál plný dřez, den začal špatně. Když si babička přes den vlezla do postele, byl čas jít pro doktora.

Prostor kolem ní byl užší a užší. Už nejenom pole a les měla zakázané, nedosažitelnou se stala i zahrada a dvůr. Na kuchyň a na síň se směstnal babiččin životní prostor, a ještě dobré bylo, když si ze síně – měla tam po tom, co jsme začali stavět a ubourali sednici s přístěnkem, svou postel – došla do kuchyně sama. Nakonec jsme ji museli posadit u postele na židli a donést do kuchyně do křesla, někdy nedokázala ani to, zůstala v síni ležet, jen a jen postel babičce z celého širého světa pak zbyla.

A já jsem se pohybovala v tom zužujícím se babiččině prostoru jako posel ze šťastnějšího venku, byla jsem její zpravodaj.

Babička chtěla vědět, co se učím ve škole, sama měla dvě nebo tři obecné a ty stěží vychodila celé, doma byla práce, zvláště v létě, uměla se podepsat, ale ne pokaždé bez chyby a její zápisy na prknech uvnitř skříňě v síni, kam se dávalo jídlo, o tom, kdy koupili prase a koně a kolik to stálo, jsme si se sestrou četly pro zasmání. Některé zápisy vypadaly jako hlavolamy, že Stra kasete lyla 24. 8., neznělo ani česky, spojovala a rozdělovala slova, jak ji napadlo, každé bylo nějak zkomolené, ale babička se chtěla ode mě dovědět, co se píše v novinách,

sama je nečetla, to bylo nad její síly. Nebylo snadné jí vysvětlit, že Rusové poslali do vesmíru družici, když si nedokázala představit ani zeměkouli, ani co to je ten vesmír, v mládí četla buď sama, nebo se u nich doma četl nahlas Mlýn v mlčení, babička to vyslovovala Mlýn h mlčení. Moc románů jí přečetl nahlas dědeček, to byl jiný čtenář, ale žádný se jí už nevštlípil tak jako ten mlčící mlýn. Když se ke konci života dostala prvně na výlet do Prahy, právě včas, aby jí k tomu ještě stačily síly, zůstalo jí vězet v hlavě, co ale je na druhé straně, tam za řekou, viděla Hrad a Loretu a Malou Stranu, ale za řeku se prý nepodívala, byla to její bludná představa, vždyť byla na Václaváku, o tu *druhou stranu* se přesto cítila ošizená.

Co jsem prožívala, získalo několikerý význam, jiný pro mne, jiný pro matku a pro babičku. Všechno se dalo několikanásobně zužitkovat. Každou dobrou známku ve škole, každý úspěch jsem mohla probírat do nekonečna, když už to omrzelo matku, byla tu ještě babička. Znovu mě vyposlechla a u ní věci dostávaly pravou míru, najednou jsem věděla, co stojí za opakování a co ne.

Nemohla jsem se přemoct, abych u babičky spala. To připadlo mé sestře, zpočátku se jen nejčastěji přiházelo, že u babičky zůstávala přes noc, pak se to stalo zvykem nadobro. Sestra nedávala babičce najevo ani náklonnost, ani nevůli. Ale starala se o ni, vychodila sociální školu, byla zdravotnice, a co uměla, na babičce uplatnila. Když babička už nevstávala, sestra ji převlékala, myla jí na posteli hlavu a zasypávala proleženiny, nafoukla gumové koupací kolo a dala pod prostěradlo, babička si líbovala tu úlevu. Proleženiny byly ošklivé, doktor prorokoval, že od nich dostane babička celkovou otravu, díky sestřině péči se nakonec zahojily. Kdykoli jsem později něco měla proti své sestře, třeba na ni měla vztek, s přibývajícimi léty mým zlostným výbuchům přibývalo na frekvenci i na intenzitě a není jich ušetřen žádný můj příbuzný, ani matka, přece jen mě aspoň dodateč-

ně dokáže přimět k ústupu vzpomínka, jak se sestra starala o babičku; projevila větší odolnost než já.

Stejně dobře mám uloženo v hlavě, že matka udělala chybu v mé výchově, ještě když mi bylo přes třicet, to jsem dostala svůj první záchvat vzteku, Jana byla sotva narozená, večer jsem ji koupala a krmlila a něco se mi nevedlo, ucítila jsem v těle zuřivost a hned jsem ji taky dala náležitě najevo, začala jsem mlátit věcmi a křičet, matka a můj muž se na mě starostlivě dívali a neřekli nic, ani má matka mi nedala najevo, že jsem překročila meze, že s tímhle nechce mít společného nic, jak mi to dřív uměla dát znát tak často.

Když babička už jen posedávala v křesle, odkud viděla na dvůr, měla největší starost, kdo udělá všechno za ni. Nerada jiným nařizovala, a zároveň bez pořádku kolem sebe se nedokázala obejít. V sobotu jsem drhla prkennou podlahu v kuchyni, babička sledovala cizí práci, jako by ji dělala sama, občas jsem vyndala věci z polic, umyla tam a dala čisté papíry, za police sloužily otevřené výklenky ve zdech víc než půlmetrových. Poznámkami podobnými těm, jimiž chtěla přimět k návratu Blaženku, babička naznačovala, co by bylo dobré udělat, co ji nejvíc kormoutilo v jejím křesle. Někdy jsme to nechávali bez povšimnutí, musela se vyjádřit jasněji. Ani babička, ani matka neměly dar přímé řeči, jejich přání i nejostřejší rozkazy bylo třeba vytušit z jejich chování. Často mě obě nechávaly v nejistotě, lákala jsem si hlavu, co vlastně chtějí, když mlčely, hlavně matka, co jsem udělala špatně, jindy mě uklidnily jasným slovem chvály. Bylo jí málo stejně jako zákazů.

Babička, když nemohla dojít do kůlny, mě často posílala pro vajíčka. Po straně stály prasečí chlívky, králíkárna a slepičí kukaně, jinak byla kůlna plná slámy a slepice do ní zanášely, někdy jsem vlezla na chlívky až k šikmé střeše, párkrát se mi podařilo najít hnízdo plné zanesených vajec, ještě teď se mi zdává, jak v kupě slámy nacházím vej-

ce, ohromná a pořád nová. Ale babička chtěla kolikrát za den, abych se šla podívat, že slyšela slepici kvokat. – Proč, bránila jsem se, – dyť sem tam byla před chvílí. Babička se odhodlala k přímé řeči. – Ty máš, co tě těší, běháš si, čteš si knížky, taky chceš mít nějaký potěšení. A vajíčka, to je zas moje radost.

Kolik jich bude. Včera patnáct. Dneska osmnáct, dvacet? Nebo jen třináct? Brala jsem proutěný košíček a přinášela vajíčka ještě teplá, babička je rozpoznávala podle barvy, a hele, kropenačka měla zas, divila se.

Bylo samozřejmostí, nezasluhující povšimnutí, že babička je vždycky ne-li v dobré náladě, tedy ne ve špatné, že i když jí srdce bušilo v záchvatu, škubavě a nepravidelně, neuslyšíme slůvko strachu nebo vzdechy, že bude leda mrtvé ticho; vyčkávali jsme pokaždé, jak to dopadne tentokrát, babička ve studených obkladech seděla u kamen, v posteli jí při záchvatu bývalo ještě hůř, někdy si asi sama myslela, že je to její poslední. Ale pak srdce začalo tlouct trochu tlumeněji, vyrovnávat krok, babičce se vracela barva i dech, až přišlo konečně: – Tak sme to zas jednou přečkali.

Byli jsme ještě chvíli tišší než jindy, ale radost už nám proučila v žilách, všechno se vracelo do dřívějších kolejí. Napadlo mě představit si sebe na babiččině místě, tak starou a nemocnou, a teprve tenkrát se mi začala vynořovat otázka: měla bych taky tolik trpělivosti jako ona? Snad jsem i přestala brát babiččin klid jako samozřejmost, vždyť při nejlepším vůli jsem si na svou otázku nemohla odpovědět kladně.

Někdy jsem si přála jí oplatit, jak umí přikládat sobě, aby ubrala nám, nabídla jsem se, že jí umeju hlavu, dělala jsem to nerada, babička měla vlasy dlouhé, spletené do čůpku a stočené do drdolu, mastné, dalo práci je rozčesat. Mytí hlavy měla nadevšecko ráda, bála se,

že ji někdy povezou do nemocnice špinavou, vždyť tam slyšela povídat, jak sestry musely nějaké zanedbané babce hlavu umýt.

Prababička, když stonal někdo z jejích blízkých, říkávala, dokud je duše v těle, vždycky je naděje. Jediný její výrok, který se donesl až ke mně. Babička vypadala, jako by nějakou nadějí pořád měla. A přece se mě jednou, to už i já jsem přestávala věřit na zázraky, zeptala: – Co myslíš, uzdravím se? Dívala se na mě s přesvědčením, že to vím.

Otevřely se dveře a do naší kuchyně vešla stará ženská v černých šatech. Něco známého vešlo s ní, teprve když jsem pochopila co, vykřikla jsem. – Babičko! Byla to ona. Tolikrát se mi zdálo, že přišla, že se vrátila, mluvila a pohybovala se, ale já jsem věděla, že je mrtvá, že je po smrti. Teď je tady a živá, tohle je skutečnost, zdá se mi tentokrát.

– To není ona, řekla matka. – To je její sestra. Sestra? Která z jejích sester, měla jich několik. Přemýšlela jsem, ale nechala jsem toho, tak tedy prateta, vždyť by ji ale nikdo od babičky nerozeznal, jak stojí, jak si sedá, konečně zase po tak dlouhé době vidím její pohyby, rozpoznávám je, připamatovávám si je na té černě oblečené ženské. Divím se, že si je ještě tak pamatuji, vzpomínám si na ně dobře, když je teď vidím. – Tetičko! vykřikla jsem. Obejmula jsem ji, vždyť je to jedno, že to není babička, ale je to její postava, ruce, vlasy a tvář. O tolik víc, než to nic, co po ní zbylo – objímám aspoň něco jejího, aspoň něco z ní.

Aspoň něco z ní mi zůstalo, aspoň sen.

Holá pole se před námi vynořovala, jako by se kupilo jedno na druhé, jedeme háječkem vzhůru.

– Mami, řekla jsem. Chytla jsem se její mrazuvzdorné ruky bez rukavice. – Co je, podivila se. Držela jsem se jí a neříkala jsem nic.

Co to všechno nechat tak, napadlo mě. Neměnit nic, na co se handrkovat o Llamplovku, jak to jednou vyměníme, na pole U Kamene nebudeme mít žádné právo. Byla jsem tam před nějakým rokem, naše i okolní meze, všechno rozoráno do jediné plochy, dřív třetí polní cestou se odbočovalo kolem zaplevelených a zabodlákovaných polí Barky Vejražků, to byla hospodářka za všechny prachy, jedna z přítelkyň a účastnic sezení u naší babičky, věřila v návrat věcí, kdysi s jejím otcem měli dobré hospodářství, umřel, bylo mu přes devadesát, ale dcera také dlouho vydržela, pak musela sama hospodařit, postrádala otce, pamatuji si ho, postával ve vratech stodoly, která vedla do zahrady hned vedle naší, devadesátiletý, neohebný, ale pevný, jako by stařecká ztuhlost nepostihla jen kosti, ale i svaly v obličejí, páteř a povahu, čím dál hůř to Barce šlo po jeho smrti, nejenže neměla otcovy vlohy, postupně jí vyvlastnili jeden dům, pak druhý, pak stodolu a velkou zahradu při ní, ani potom ještě pole dobrovolně nechtěla dát, že za svůj majetek dostane jednou zapláceno. – Přijedou traktory, hlásala u naší babičky, která se nad ní občas smílovala a dala jí hrnek bílého kafe, Barka pila a přikusovala nabídnutý chleba nebo lívanec, – přijedou traktory, všechno vobilí svezu a dám do stodoly –

– Dyť ji nemáte, namítala babička.

– Ale muším ji dostat, rázně prohlašovala Barka, – kam bych to vobilí dala? A dum mi mušeji dát zpátky, rozhodovala Barka, – potřebuju ho Martě jako věno.

Dcera, měla ji za svobodna, fajnová dáma, nepodobná matce ničím než rovnou postavou, byla dobře vdaná v Praze, občas si vzpomněla na matku a poslala jí padesátikorunu. Barka žila ze stodevadesátikorunového důchodu, traktory přijely, sklidily obilí a odvezly do stodol, státního statku ale, tam ho vymlátili a pole rozorali do jednoho lánu. Barčin plevel pak bujel na plochách širších a širších, tisíce bodláků opanovalo ten lán, vedlo se jim dobře, dostaly se až na naše pole, které jsme zjara vždycky křížem krážem přešli, plevel vy-píchali úzkým železným bodcem na dřevěné tyči a sebrali na hroma-

du větší kameny, nakonec se je podařilo nějakými prášky zlikvidovat, už tam nerostou.

S padesátikorunou si Barka ihned věděla rady, došla do cukrárny a nakoupila cukroví, zajíčky a vajíčka a čokolády, vyprosila si krabici, napsala adresu, donesla na poštu a poslala vnukům, Martiným synům, měla dva, jednou nebo dvakrát se přijeli na babičku podívat. A žila dál na starý způsob, z podmáslí a logru, z toho, co jí kdo podal. Stávala v Pramenu a dívala se, jak se tam prodává, lidi ji chtěli pustit k pultu, ale nechtěla, nestála ve frontě, jen si prohlížela zboží.

Pár otcových desetikorun, proměněných v nejlevnější, co bylo ke koupi, před braním zahnalo největší hlad, vyčkávala na chodníku proti babiččině domku, až otec půjde, před babičkou si o nic neřekla, obě pamatovaly stejné – pro Barku příznivější – časy; vždycky mi všechno vrátí, dušoval se otec.

Kolem pole U Kamene je teď jen oranice, oranice a oranice. I vrby zmizely, s vysokou trávou pod nimi, nedala se žít, vrbové větvičky ji místy prorážely, ztupil by se srp nebo kosa, v trávě pod stromy jsem si nacházela o žních měkké a chladné místo, když jsme obědvali, když úpal stál nad polem, kde se vázalo žito, nebo nad loukou, která se obracela. Ale nechybí tu jen vrby a tráva, chybí tu dědeček, babička i dobrý kůň, chybí tu moje zdravá matka, jen otec by se hned mohl chopit snopů a pevnýma rukama je házet do výšky, třeba i od rána do večera; jednou přijeli na státní statek točit barevný film a vybrali si právě jeho, aby pár snopů hodil na fůru, ten film jsem viděla třikrát, jak lehce snop letěl vzduchem, a otcova tvář s neholeným strništěm přes celé plátno, jeho úsměv, měl to být takový prostý dělník budovatel, zrní teklo z mlátičky do jeho rukou, otec si doma nikdy nestoupl k mlátičce, aby se podíval, jak obilí letos sype, to babiččiny čiperné ruce chytaly ten proud, babiččiny oči zkoumaly velikost a kvalitu zrna, otec nanesl chleba a pití, aby všichni měli dost, ale prach z mlácení nesnášel, dostával z něj chrapot nebo i horečku, byl nejradši, když se pokazil řemen a stálo se, pak přišla jeho chvíle, doká-

zal vmžiku zařídít, aby strojník Bílek vstal třeba v hospodě od piva a šel poruchu odstranit, i babička uznala, že to zas ona by nesvedla. Hodně by na poli U Kamene chybělo a ještě víc přebývalo: mých pětadvacet, třicet přespočetných let.

Rodný dům, ulice mých prvních pěti roků, budovy všech mých škol – nikdy mě nelákalo je znovu vidět. Ten čas možná přijde, teď není.

Reálné louky, pole, ulice a domy jsou tomu, co mi z nich zůstalo v mysli, největším nepřítelem. Svou novou podobou ruší nejstarší obrazy, které pak nejsou tak jasné a čisté. A to je chyba, dobrá minulost je nezrušitelná výhoda. Vnutkává pocit, že zas bude dobře, když už jednou bylo, a když nebude, že aspoň bylo.

Minulost se sama umí bránit, aby byla zrušena. Když se stane, že starší cennější vrstvu překryje nový nátěr, stačí, aby uplynul nedlouhý čas, a nová vrstva začne opadávat, objeví se původní obraz, jen trochu poškozený a změněný, anebo vůbec ne.

Na sjezd maturantů po deseti letech jsem přišla poslední, v červnovém horku, do kterého se ještě nepřimísil chládek večera, seděli na zahradě za sokolovnou skoro všichni moji spolužáci u stolků na betonovém plácku pod stříškou z železných tyčí obtočených slezem, jako na jevišti. Většinu jsem jich viděla naposled ráno po maturitním večírku s šedavými obličejí v černých pomačkaných šatech, teď odpolední slunce pralo do tváří mně spíš jen povědomých než známých, povolených, nemladých, do začínajících pleší a ženských břich a hrudí po dvou dětech, o pohled víc a z maturantů se stali třicátníci, také jejich hovorům bylo o deset let víc, žádné pře o jediné správné pojetí života nebo utajovaná muka nepřiznaných snů, mluvili rozvázně o značkách aut a o svých dětech.

Ale za čas zas Honza Cirhanů zeštíhlal a zarostla mu hlava lysá na temeni, s úsměvem, jemuž vadil o něco tmavší zub, vstupoval do třídy s obvyklým pozdravem Budte zdraví, svazáci, jak jsem si ho

všechna léta pamatovala, a třídnímu krasavci Pepíkovi Bromů zas svítily modré oči jako na maturitní fotografii.

Podoba mých spolužáků po deseti a dvaceti letech zůstala už skoro stejná, z některých se mi podařilo ji smýt, z jiných ne. A tak některým je pořád dvacet a jiným čtyřicet, některým dvacet a čtyřicet.

Vždycky jsem obřečela školu, z které jsem odcházela, těžko jsem snášela, když jsem přestala patřit někam, kde jsem se cítila dobře. S brekem jsem se loučila s měšťankou, s čtvercovou jasnou budovou, na niž jsem byla zvyklá od první třídy; s brekem s kvintou gymnázia, odkud nás přeložili jinam, kam jsem nechtěla a kde zas se mi zalíbilo, takže jsem lila slzy na maturitním večírku nad koncem krásné éry. Moji spolužáci byli ze mě vyjevení, na měšťance se ptali, jaké jsem měla vysvědčení, jestli neřvu kvůli špatným známkám, to jediné by mělo logiku, na gymplu to přičtli na vrub nešťastné lásce. Ale maturitní slzy byly poslední. Už jsem pochopila, že za to, co ztratím, získám něco možná horšího, méně výhodného, ale jiného. Ztráty mi nepůsobily potom jen lítost, ale také vzbuzovaly mou zvědavost, jak je zvládnou a co mě čeká náhradou.

A mohla jsem je nadlehčit pomyšlením, že zas bude dobře, když v minulosti bylo, a jestli už nebude, tak aspoň bylo.

Práh města v mém mládí ležel jinde než teď, vstup do města i výstup z něj hlídala kovárna. Trochu víc do polí vybíhaly na levé straně sušárny obilí a sýpky ještě nesocialistického družstva a na pravé pila obehnaná plotem, ale všechny budovy ležely kus dál, stranou od silnice.

Kovárna. To býval náš spásný cíl, doběhnout aspoň ke kovárně nám tanulo na mysli, když nás bouřka hnala z polí, když jsme museli nechat seno dešti nebo když jsme si po posledním postaveném mandýlku strhly s babičkou zástěry a držely je nad hlavou, aby nás kroupy netloukly do obličeje.

V kovárně jsme měli bezpečný a šikovný úkryt, aniž jsme museli koho obtěžovat, na zastřešeném plácku před ní si kovář skladoval věci, které se mu jinak nevešly, mezi jeho haraburdím se vždycky našlo místo pro zmoklé trosečníky. Kovář nás zval dovnitř, abychom se ohřáli a usušili u výhně, v rozlehlé ponuré dílně s očazenými zdmi rány palicí do rudého změkklého kovu rvaly uši a já nepřestávala žasnout, jak těžká je kovářova práce.

Dědeček nemohl běžet s námi, měl vlastní tempo, dvacet a dvacet kroků, ať blesky jakkoli křižovaly oblohu, třeba přímo nad ním. Jednou se schoval do mandýlku na poli, blesk sjel do vedlejšího o pár kroků výš, blíž k silnici. Dědeček vylezl a ještě v ustrnutí z hromové rány pomáhal dešti hasit, tloukl hořícími snopy o zem, ale úplně zbytečně, lilo jako z konve. Nepřišli jsme o víc než o jediný mandýlek, a na druhý den jsme si poděšeně i potěšeně, že vidíme stopy katastrofy, která dědečka minula jen o vlas, ukazovali na poli nepravidelný flek vypáleného strniště a zbytky ohořelých snopů.

Pokaždé jsme ke kovárně včas nedoběhli. Jindy zase se opozdila babička se svou najatou pomocnicí, padaly zrovna kroupy jak holubí vejce, takové bohatýrské časy já nepamatuji, znám je jen z vyprávění, lehly si u cesty do příkopu, kudy se valila voda, chránily si hlavy, babička pak měla záda samou modřinu.

Nedoběhli jsme pokaždé včas anebo jsme už seděli v suchu a teple doma, když se mraky srážely nad našimi poli, po jedné zvláště vydatné bouřce k nám někdo přiběhl: pojdte se podívat, u kovářny to zabilo pár koní.

Ne moc hr hr jsme se s matkou vydaly obhlídnout, jestli to není planá zpráva, u kovářny postávaly hloučky lidí, ale mrtvé koně jsem nikde nespatriła. Jen na louce u křížku se černaly dvě hromady přikryté peřinami, co to má znamenat?

Leželi na zádech v trávě blízko lip, oba stejné hnědé barvy a strašlivě velcí, nohy jim trčely kolmo vzhůru, napjaté, jako vyztužené, spíš dřevěné než nohy skutečných koní, v té ztuhlosti jsem jasně po-

znávala smrt, nemohli být jen omráčení, byli mrtví. Osm noh s kopyty a podkovami, dobře přibítymi kovářem jeho ručně kovanými hřeby.

Proč jim přikryli břicha? Prodrala jsem se blíž a vidím, že co na nich leží, nejsou peřiny, ale chuchvalce něčeho bílého, našedlého a nafouklého jako rybí měchýře. Hromada spojených měchýřů, místy přiškracených a naházených přes sebe, plných vzduchu nebo vody. Jsou to vnitřnosti, střeva, pochopila jsem, koně byli rozpáraní, aby vychladli a aspoň na maso se dali zužitkovat.

Také prchali z polí, ale práh města nepřekročili. Bouřka strhla vedení a proud sjel do země, na silnici u křížku oba koně najednou padli. Kočí seskočil z kozlíku a běžel k nim, nechápali jsme, jak se mohl zachránit. Ale evidentně zůstal živý, stál před kovárnou bílý jako křída, zvědavým lidem neodpovídal a neodpovídal ani statkáři, kterému koně patřili a který mu sliboval, že mu dá nový pár, stejně pěkný.

Přes živý, převalující se zadek Rajky vidím, že před kovárnu vyšel s dlouhými kleštěmi v ruce usměvavý chlap, v obličejí umouněný, ale hezký a mladý. Kynul volnou levačkou otci a zdravil ho, ne proto, že otec je jeho zákazník, odjakživa se dobře znají. Starý kovář, ke kterému jsme se zacházeli schovat, umřel, mladý je jeho syn.

Pod dvěma rozložitými lípami u kříže jsme si dávali sraz, když se přecházelo z pole na pole, a naše party, z nichž jedné vždycky vládla babička – a kdyby se mohla rozkrojit, vládla by i druhé –, se měly sejít k dalšímu počínání. Tak u křížku, říkali jsme, v tu a v tu dobu. Přávala jsem si, aby naše parta dorazila první, abych mohla chvíli užívat chládku pod lipami.

Odtud se rozbíhaly tři prašné cesty, s tou, která člověku ležela za zády a vedla do města, tvořily také kříž, nasměrovaný přesně do čtyř světových stran. Nejmilejší mi byla cesta k východu. Chodit po ní se dá teď už jen v duchu, baráky sídliště a vlečka od nádraží k továrně ji zatarasily, zarúbaly, zařaly, ale můj otec a matka nebo lidi, co tu měli

pole, jistě někdy v představě zahrnou kolem družstva k růžovému sadu a vdýchnou letní vzduch, který nad ním stával jako voňavý oblak, těžký dechem červených, růžových, žlutých nebo bílých růží.

Když mířím v duchu k družstvu, chodívám sama, naši mě často posílali odpoledne domů pro svačinu, vyběhnu lehkýma holčičíma nohama po schůdcích na betonovou rampu, v popoledních hodinách slunce putuje po jižní obloze a sem střecha vrhá stín. Za otevřenými zasouvacími vraty pracují lidé, ale radši snáším udivené pohledy a nevyslovené pohoršené otázky, proč zrovna tudy se hrabu; na konci rampy totiž na mne čeká už jenom třicetistupňový úpal a chabá naděje na úkryt pod řídkými větvemi jabloní podél cesty. Ovoce ze stromů, které jsou každému na dosah, nikdy nestojí za nic, přesto mi rodiče zakázali sbírat i ty kyselé padanky v trávě nebo v prachu cesty, patří majiteli růžové školky. Drátěným plotem prolézají šlahouny planých růží, ty také mám zakázané, ale já si stejně občas seberu nedobří letňák nebo utrhnou růžovou pětulistou růží, smím ji mít jen, než dojdou na pole, kde na mne žíznivě a hladově čekají jako na smilování. Nezbyvá mi než růži zahodit anebo... i k tomu se někdy odhodlám, obejdu naše pole, když naši pracují nahoře a nevidí mě, a ve škarpě u Hanketovy zahrady si schovám růži do vody, je tam studánka zarostlá sítím, matka se z ní bojí brát vodu, že prý není dost čistá. Asi stejný pramen vyráží na povrch na naší louce, uprostřed je bahnitý močál, nedá se sít strojem, bláto mlaská pod nohama, když tam hrabeme, jen jednou za kolik let v horkém létě močál úplně vyschne. Tam si neschovávám růži nikdy, bylo by to nápadné, věděli by, že jsem ji utrhla já; takhle, když jdeme z pole, odskočím si k Hanketovým umýt obličej a ruce ve studánce a můžu růži jako najít ve stoce, že ji tam někdo nechal, a vzít ji s sebou domů, když na ni vzpomenu a stojí mi za to pro ni zajít.

Dokud já nebo někdo jiný ještě vidíme cestu k východu, jejíž prach jsem ráda cítila pod bosými chodidly, protože mi připadal jako hojivý na bodavé rány od ostrých stébel čerstvého strniště nebo kamenů

jiných cest – a nejvíc prachu bývalo při okrajích, kam deště splavily žlutý jíl a kola vozů ho jemně rozemlela, tam ho také moje šlapky promyšleně vyhledávaly –, tedy dokud jakýkoli člověk, a nemůže to být nikdo moc mladý, vidí místo, kde se cesta rozdvojuje a obtáčí naši louku, dokud vidí široké a travnaté okolní louky, na nichž na podzim rostly roztřepené bílé klobouky žampionů, dokud vidí stoku se studánkou a sítím a vzpomene si, jak voněl vzduch nad růžovým sadem i jak chutnaly mizerné padanky olepené prachem, cesta od křížku na východ pořád ještě vede, i když přes ni přejíždějí nákladní vagóny a vrostly do ní betonové základy paneláků.

Kloužeme samospádem do města. Otvor mezi domy nás vcucne a nakloněná rovina vozovky

postrkuje dál, jako kdysi korýtko řezačky v naší maštali stébla dlouhé, rovné žitné slámy k železným zubům, které zpátky zaručeně nic nepustily, ale dohnaly zlatavou slámu až k esovitému noži v obrovském kole, vedeném mou rukou, aby z ní opakovanými šmiky nadělal řezanku.

A stébla, která ještě na poli měla naději stát se stínítkem na lampu, uměleckým předmětem či brčkem na pití chlazených nápojů, se rozdrčená a přeřezaná na kousky válela na zemi u mých nohou a já je z hromady hrnula na opálku, spletenou z jiné slámy, jíž bylo přiřčeno aspoň sloužit, když ne kráslit, a sypala do žlabů jako nevalnou a málo atraktivní stravu pro kravské huby. Však se také hned odtahovaly a nespokojeným frkáním dávaly najevo, že ode mne čekaly onačejší pochutinu.

Železné zuby města nás drží a se strojovou nezúčastněností vřazují mezi své chodce, vozidla, hluky, jako jedny z částíček, tvořící dohromady kartograficky zaznamenané a pojmenovatelné místo. Už patříme mezi jeho obyvatele, kteří s plným nasazením a zaujetím, jako by šlo o život, konají nám na očích nebo někde vskrytu své každodenní tisíce účelných a stejný počet bezúčelných úkonů.

Město nesnáší velký prostor, dělí si ho na menší a ještě menší, na čtvrti, ulice, domy, a ty zas na místnosti a místnůstky, kam se snáz dostane zloděj nebo vrah než proměny počasí, déšť, mráz, ostré slunce. I ticho je pro město ve své jednodušnosti příliš velkým břemenem, zalehlo by do ulic a lidem do uší, až by praskaly zdi a ušní bubínky, rozbíjí ho proto neustálými zvuky a hlasy, které jen z velké dálky se navzájem připodobňují a splývají v hučivé šumění, stejně jako tisíce světél utvoří v noci nad městem žlutavou záři.

Teprve od dalek dostává město novou celistvost a typickou siluetu, dálka spojí dohromady jeho bloky domů, náměstí, fabriky a ulice, ztlší ho a uklidní.

Město neposlouchám odjakživa, moje uši v dětství a v mládí snad ani jeho provoz nezaznamenávaly – ovšem aut za války jezdilo málo a lidí tu žila sotva třetina –, spíš ticho štědrovečerní noci mi utkvělo, když jsme za tmy vyšly s kamarádkami na zahradu trást bezem, ticho nekonečně dlouhé, než se ve směru, odkud si pro nás jednou přijde dosud nepoznaný milý, ozval žádostivě očekávaný štěkot psa. Alespoň cinkáním nástrojů, vrzáním kol, brnkáním na klavír mě město na sebe upozorňovat muselo, nějakými převážně libými zvuky, vždyť si dodnes pamatuji a umím vybavit mečení koz na plácku u tržiště nebo štěbetání hus a kachen, když jsme je hnali domů ulicemi, praskání ledu pod prvními opatrnými kroky či pod úderem kamenů, ten dlouhý zvuk s jakýmsi echem, kdy puklina v ledu šla od místa úderu nebo došlápnutí dál a dál, zdánlivě po celém rybníce. A jasně, i dneska dostatečně živě slyším šustění švábů v babiččině kuchyni, četla jsem sice později o šustění švábů v místnosti jako o něčem

domáckém, dokonce milém, mě přímo trýznilo. Švábi se z babiččiny pece rozlézali v noci po celé kuchyni, ostře a suše šelestily jejich nohy po vápnitých zdech, bylo hrůzyplných těch pár kroků ve tmě, když jsem měla spát u babičky a vracela se v noci z biografu, od dveří k vypínači, černé krovky mi někdy křuply pod nohou, než jsem rozsvítla a světlo jako výbuch, po němž se šustění ještě zmnohonásobilo, zahnalo poděšené šváby do úkrytů. Udivovalo mě pokaždé několik liknavých, co nikam nepospíchali a apaticky zůstali sedět na zdi. Nakonec také zmizeli, pak jsem zhasla a uprázdněnou cestou prošla, v síni ještě nějaký mohl být, ale v sednici a v přístěnku jsem nikdy nezahlédla žádného.

Byly i zvuky, které mě neděsily odporností, ale ohrožením; siréna při náletu, hřmění letadel, na nichž jsem ještě s úlevou rozpoznávala hákový kříž, noční rachocení bomb odněkud z Budějovic, nebo dokonce prý z Vídně.

A po nich takové, které nebezpečí odvolávaly a rušily. Po žulové dlažbě, o níž Rajka co chvíli třískne kopytem – od první republiky se nemusela opravovat –, se valili na západ Němci, nejdřív s děly a tanky, nákladňáky a potahy, nakonec pěšky, dupali po ní koně kozáků a černovlasých, černoookých Gruzínců, za nimiž vlály červeně podšité peleríny, a propuštěné ruské zajatky v sevřených útvarech o tutéž žulovou dlažbu pleskaly bosými chodidly, zatímco ječivými a neuvěřitelně vysokými hlasy opěvovaly neohroženost jakéhosi komandýra geróje geróje Čapájeva. Myslela jsem si, že si píseň složily samy o nějakém kamarádovi z války.

Zvuky města už neumím přeslechnout jako kdysi, protáhnou se za mnou i zavřenými okny v noci na postel, v duchu se s ní stěhuji do nejtíššího kouta baráku, který pochopitelně zabírá koupelna, schody a předsíň, když architekt byl břídil, ale pořád ležím na té, co je jen zdí oddělená od patrně nejfrekventovanějšího místa v celém městě. Kolem rohu domu – a mé hlavy – proudí děti po ránu do školy, kino, hospodu, parkoviště, všechno máme rozseto na dosah, ale bude

hůř, na parkovišti brzy postaví obchodní dům a parkoviště se přesune pod okna naší ložnice, ke škole přibude školka.

– Kurvo, svině, kurvo, probudí mě, vstanu a dovím se, co si myslí muž o své ženě, kterou ve tři v noci žene domů z bytu jejího milence, kde ji konečně načapal. – A že to trvalo, ale já věděl, že tě tam jednou najdu, zakroutím ti krk a jemu taky, slibuje, ale vzmuže se jen na facky, slyším je pleskat, jenže některou vlepí také žena jemu, nedá se.

– Kde jsou ty starý dobrý lidi z naší ulice? ptá se prázdná a tmy pan Míka, když se už trochu prospalý zvedne z chodníku, síly mu po zavírací hodině stačily z hospody jen na pár kroků, – ty dobrý lidi pan Řešátko, Buriánkovi, pan Kolář –

Ptá se sám sebe nebo tmy, pan Kolář byl můj dědeček. Na hřbitově, mohla bych mu za záclonou odpovědět, ostatně pan Míka je tam už taky, zajel ho nákladák, když nedávno jel na kole docela střízlivý ráno do práce.

Kudy jinudy mají táhnout party čundráků své chůze neschopné kamarády než hlavní ulicí, kde jinde vyřvávat své přisprostlé písničky, v jednu či ve dvě v noci se rozložili ve trávě pod okny – co bude zanedlouho parkoviště – a vyndali jídlo a kytary, v tu chvíli jsem zuřivostí slepá rozrazila okno a zařvala: – Zmizte, tady chtějí lidé spát! Z rozčilení jsem mluvila spisovně, děti se probudily a pro tu větu se mi dlouho posmívaly; čundráci se sebrali a odešli, aniž vůbec co promluvili.

Divná parta. Jiná, tělo na tělo, jako vozová hradba v nočním tichu táhla prostředkem silnice, upozornilo mě na ně jen dupání okovaných bot, zabrali vozovku od chodníku k chodníku. Proti nim jel člověk na kole, neměl svítilnu, v jedné ruce držel rozsvícenou baterku, řídil druhou. Ujížděl rychle, bezstarostně, oni z opačné strany postupovali pomaleji, ale nerozestupovali se. Uhnou? byla jsem zvědavá, muž to zřejmě očekával s jistotou. Křach a kolo odlétlo až na chodník, z pevné řady se konečně stali jednotliví kluci a holky, zdvíhali muže s dlažby a stavěli ho na nohy, hledali mu po zemi brýle

a ohleduplně se upozorňovali, aby snad na ně někdo omylem nešlápl. Našli je, rozbité jistě, i baterku, posadili muže na kolo a postřčili, ať si klidně jede dál, ale nesvedl to a spadl. Pak pajdavě táhl kolo jedním a oni opět v řadě jako dřív postupovali druhým směrem.

Anebo jsem si pozdě v noci vzpomněla, že mám prádlo na zahradě a šla si pro něj, od vrat do vedlejší užší ulice slyším fňukání a naříkavé vytí, popojdu – dva přiožralí kluci kolem dvaceti pod lampou podpírají jeden druhého, menší většího, kamarád kamaráda, vyrazili si s batohy a stanem do přírody a skončili v hospodě.

– Kde jsou tu doktoři? volal mrňous na muže jako svíčka, který zřejmě právě konal zdravotní procházku a sekal nohama jako generál na přehlídce. Vojensky se nejen držel, také hned vojensky řízně kluky seřval, ať se vychrápu z opice a neotravujou. Větší se rozplakal jako holka, škytal a vzlykal, menší ho podpíral, nesl sám svůj i jeho náklad. – Kamarád potřebuje doktora, žebronil, ale muž zaváhal jen krátce, mávl rukou a šel dál. Mrňous klesal pod zátěží, přesto popoběhl a chytil muže za rukáv, shodil přitom jeden batoh: – Aspoň ten mi pomozte nést! Aby muže přesvědčil, chrlil na něho svou patálii, nějakéj dacan v hospodě vmáčkkl kamarádovi do oka hořící cigaretu, jen tak, z hecu, jestli se mu trefí do panenky.

Jsou sami, muž odešel, rozdělili si své saky paky, aby mohli o kus dál, velký kluk naříkal, že už nevidí ani na druhé oko a to spálené že ho moc bolí, tak zas všechno ze hřbetu na zem, stan i krosny, malý vytíral poraněnému z oka popel, jenže velký se kácel, nesnesl takovou bolest, řval, že to nevydrží, malému nezbylo než zas na sebe naložit batohy, které si doma balili s tím, jak si pod širákem užijou, než ramenem podpírat kamaráda a táhnout ho dál, ke středisku, kde snad bude noční služba, dvacetiletého kluka, který plakal a sliboval mizerovi, co mu to udělal a teď si někde klidně chrápe:

– Já ho zabiju, čuráka, zejtra ho zabiju...

Po nocích čekám, že se dočkám ticha z jednoho kusu, nerozbitého hlasy lidí ani řevem motorů, ticha tak velkého, až budou praskat

zdi a ušní bubínky, že přijde vánice a metelice, která opanuje všechny silnice, pluhy s traktory ani po hlavní ulici neprojedou, auta se nedostanou z garáží a chodce vrátí domů závěje, na jaké nestačí ani otčův kůň.

Z řezanky nikdo neudělá slámu. Příliš mnoho kousků místo dlouhých rovných stébel, příliš mnoho zvuků, událostí, změn. Míst, kde jsem žila, je víc, než kolik si člověk může zvyknout: devět. Počítám znovu: jedenáct.

Přes matku a babičku jsem byla účastna lecčeho, co jsem sama nezažila, co ale přesto vidím, slyším, hmatám, co držím v paměti, předcházející se s mým narozením; smrkové louče čadící na trámu ve statku č. 4, podlahu z udusané hlíny i jak ji později překryli prkny, jak se ta prkna drhla rejžákem a štouchané brambory nabíraly z mísy dřevěnou lžící, že jich nebylo dosyta a že knížka byla ve stavení jen jedna, modlitební. A už jsem sama viděla, babička byla na světě do mých pětadvaceti let, že žít se dá s minimem věcí, určených k celoživotnímu používání, že se věci mohou dědit z generace na generaci, že až se dřevo rozpadne a zpráchniví, teprve potom doslouží. Že člověk může mít kolem sebe celá desetiletí stejné nádoby, nábytek, nástroje.

Mít dům po staletí stejný, místo kolem, zahradu – možná park – je v některých zemích dodnes zvyklostí. Majitelé asi musejí být bohatí, babiččina chalupa, uklizená a čistá, až na ty šváby, byla jedno-duchost sama. Malíř a profesor v jedné osobě, předseda památkového úřadu z okresního města se o ni něco nabojoval. – Nechají se na střeše šindele, zvenku musí zůstat všechno nachlup tak, jak je, i prkenný plot, vrátka, chlívky, zato vevnitř můžete mít třeba koupelnu. Všechno zařídím, uvidíte. Později přicházel posmutněle, na úřadech se záležitost vlekla, nevedla se, až rezignoval: – Šlo by to, jen kdyby chalupa stála jinde než na hlavní třídě –

Nestáli jsme o to, aby zůstala, dobrovolně jsme ji rozkopali. Pan

Šmíd řezal na své cirkulárce staleté trámy na špalky, které jsme pak ztopili v kamnech, mučil se s každým kusem, znovu a znovu měnil železné pláty a hledal takový, který by se dokázal prokousat dřevem tvrdým jako beton. Z řezu se valil dým, trám vzdoroval železným zubům, nechtěl ze sebe nechat nadělat špalky na otop, pan Šmíd odpojil první uříznutý kus a žasl: obě dřevěné plochy, kudy projel nůž, byly hladké a doblýskava naleštěné, ztmavlé, jako by tudy projel blesk, a ne pila. Nevěřicně hladil prsty dřevo, takové ještě neřezal.

Já jsem v naší rodině zastávala roli průkopníka, pionýra. Nelítostně měnila staré za moderní. Mému mládí odpovídaly rovné plochy a tvary bez ozdob, zdržování. Vyhazovala jsem botičky, v nichž sestra a já jsme udělaly své první kroky, matčiny památky, schovávané v rozích skříní, slintáčky, mušelinové kabátky s vyšíváním. Babiččinu úzkost, s níž poslouchala buldozery, jak za plotem dvora odkrývají a hrnou na hromady ornici z naší zahrady, kam byla babička zvyklá sázet celý dospělý věk, jaro co jaro, brambory do řádek, sít mák, vpichovat zelné sazenice a umačkávat kolem nich hlínu, jsem halasně zaháněla dobrou náladou, optimismem, i já jsem věděla, že babička snad každou hrst té hlíny měla v ruce, vybírala z ní kameny, vytrhávala plevel, uplácávala ji dlaněmi na stozích brambor, aby přilehla ke slámě a nepustila dovnitř mráz. Že její prsty s hlínou zahrady na sobě závišejí jako dva tvorové v symbióze; život jedné znamenal život druhého.

Nelákala nás, dokonce ani babičku, představa koupelny pod šindelovou střechou, těšili jsme se na nový dům. Aby mohlo přijít nové, lepší, musí padnout staré, hlásala jsem babičce. Kopali jsme letitou lepenici, řezali nerozřezatelné trámy.

Teprve po letech jsem se sama sebe začala ptát, proč je v povaze moderních věcí, že k málokteré z nich se dá přilnout, a nejistě si odpovídat opět otázkou, jestli snad věc, která s pozorností a láskou nebyla dělána, může pozornost a zaujetí vzbuzovat, a proč také by měla být dělána se zaujetím, když nemá říkat nic o původci, jen o účelu; přičemž účelem bývá nejčastěji užití kuriózně krátkodobé, ne-li jed-

norázové. Třílitrovou konev na mléko, kterou babička po večerním dojení nalila plnou a jejíž šedavý kov převzal teplotu mléka a stal se příjemným na omak, nesla síni a s opatrným rozhlížením kladla na schod ze dveří na ulici, aby Židé odnaproti, obchodnice paní Parýzková s šestiletou Blaničkou nebo starý pan Parýzek, si ji nenápadně vzali a prázdnou zas na schod za tmy vrátili, s Židy se nesmělo promluvit ani slovo, natož je zásobovat, tahle dneska zprohýbaná konev, s níž chodíme s dětmi do lesa na maliny, má vlastní spletitý životopis; neptám se, co vypráví ráno koupený igelitový pytlík s modrým tiskem a ustřiženým rohem večer popelnici.

Hlínu babiččiny zahrady pak buldozery rozhrnuly do rovné plochy, nákladáky na ni vyklopily hromady škváry, všechno se srovnalo a zplanýrovalo, oranice vespod, vzniklo cvičiště školy a běžecká dráha, kde Jiřík prohrál s dědečkem. Náš nový dům na místě babiččiny chalupy se přifařil k řadě dalších, které sice o svých původcích – staviteli a stavebnících – promlouvají, ale udělaly by líp, kdyby mlčely. Chtěli jsme se chytře vyhnout příliš velkým strážním a obětem a le-dabyle postavený dům se mstí, potíže, kterým jsme se mínili vyhnout při stavbě, si dům schoval do zásoby a působí nám je dodatečně.

Život mých dětí nebude sahat o mnoho dál než k jejich narození. Nevyprávím jim o tom, co bylo, nemám k tomu vlohy. Dobrým vypravěčem může být jen člověk přesvědčený o své ceně a o významu toho, co říká. Já také si sice myslím, že o čem vím, je cenné, ale když se snažím představit si, pro koho kromě mě, žádná konkrétní osoba mě nenapadá, u některých v to jen doufám. Ale i doufání je dost silný motiv, abych se znovu probírala v zašlých příhodách, zašlých jak předměty, které najednou po létech najdeme na půdě, a žasneme nad jejich známými a přece už zapomenutými tvary i nad odlišností od těch současných.

Moje děti stěží budou vědět, čím jsou sukně a záplatované jupky, které schovávám ve skříních, koho představují fotografie v černých vyřezávaných rámečcích. Město k nim promlouvá jinými hlasy než

ke mně, neznám ty hlasy, nerozumím jim. Má dcera a syn slyší, co já neslyším, tak jako já nevidím stromy, které vidí moje matka, i když se díváme obě na tytéž.

Hodinky na mé ruce ukazují půl druhé, dobrý čas. Autobus odjíždí ve tři deset.

Do té doby mě po klidné cestě vozem tam a zpátky pokaždé čeká horečné překotné honění, mám stihnout za hodinu co jindy za půl dne, vypít čaj v přetopené kuchyni, otec vždycky, než odjedeme,

naláduje kamna, co se do nich vejde, aby návrat z mrazu byl dostatečně kontrastní a teplo domova na nás ne pouze dýchlo, ale přímo nás omráčilo, ruce a nohy se fofrem rozmrazily, se stejně urputnou pečlivostí, kterou jsem mu už přestala vymlouvat, mi otec naskládá věci do tašky, dárky od sestry – těch je víc – i od matky, rozvázněji ušředřované, matka se neloučí snadno s věcmi ani s penězi, vždyť co může být důležitějšího, než aby otec, jemuž předpovídá dlouhý věk, byl zajištěn na stáří, až přijde nemoc a nemooucnost, když už nebude platit jeho věčné a bezstarostné – copak já, já se užívím na kameni.

Otcí není nic vzdálenějšího než zadní vrátka, zadní kolečka, co by on tak mohl kdy postrádat, užíví se i na kameni, strká mi do tašky sušené houby, cibuli, balíček mletého kafe pro mého muže, bába ho stejně nepije, kompoty, jablka, co dům dá. A až bude hotov, odněkud ze skryše vytáhne dárek nad dárky, v promaštěném papíře kilo uzeneho nebo vepřového, předem si u vedoucího Masny zamluví pěkně libové, vpašuje mi ho tajně do tašky, abych ho našla až doma. Někdy to ale nevydrží a po cestě k nádraží mi prozradí: – Máš tam něco schovaného, budeš koukat.

Na balení je u nás odjakživa otec, v balení nemá a nesnesl by konkurenta, laxnost a nepořádnost z něj okamžitě spadnou, jakmile veme do ruky papír a krabici, i mně do tašky skládá věci umělecky, vybere každé nejpříhodnější místo, zabezpečí zmačkanými novinami proti posunutí, když mi pošle vejce, ptá se pokaždé nejdřív, nerozbilo se žádné? Chce mít důkaz své dobré práce, spolehlivosti, vždyť přeci ne nadarmo z papíru vytváří pravé úhly, na centimetr přesně odměřuje špagáty, dělá speciální uzly, jak ho to naučili coby mladého příručího němečtí Židé kdesi na severu v obchodě s konfekcí, obchod měl dvacet zaměstnanců, ale ani jeden nesložil košile do krabic jako můj otec, nikdo je tak neproložil cik cak papírem, nenapsal tak úhledné adresy tuší, redisperem, takže starý majitel na penzi, který zacházel do kšeftu už jen obhlídnout, jak si vede syn, pokaždé nad

otcovým výkonem s uznáním opakoval: – Franc, ábr dý adjustýrung ist virklich šén! a strčil mu potají do kapsy desetikorunu.

Otec balí, já lítám a merčím, co honem ještě uklidit, vytrít, vyprášit, aby po mém odchodu matce vynahradil mou nepřítomnost aspoň spokojený pocit, že má kolem sebe pořádek, беру tašku a letím do prodejny zeleniny, dva tři pomeranče vydrží matce na týden, minule je neměli, ale na pultě ležely dva grapefruity v síťce, matka je přijala nedůvěřivě, ještě je nejedla, ale pak mi psala, že jí zachutnaly.

A nakonec letem do knihovny, klidně to stihnu, smím si vypůjčit i deset, dvanáct knih najednou, knihovnice ví, že knížek musí být víc, protože ani ona, ani já si nepamatujeme, kterou matka už četla, dřív si je chodila půjčovat sama. Co vyberu, musí se skládat dílem z osvědčené klasiky, dílem z detektivek – matka je začala číst až ve stáří, kdy už má ke čtení menší trpělivost – a dílem z překvapení, jímž může být třeba knížka o zaniklých civilizacích, nějaký moderní čtivý román nebo od Trumana Capota Chladnokrevně.

Půl druhé a pět minut. Jen co slezu z vozu, začne mě honit čas. Křižovatka u rybníka. Žulová dlažba. Signál konce cesty, jak se vůz rozskáče a rozrachotí, jsme skoro doma.

Kodrcání vozu mi sugeruje náladu dokončené práce, uspokojení našich návratů z polí na korbě plné brambor, na žebříňáku s krmením, otec nemíval trpělivost dlouho sít a jetele a vojtěšky jsme vozili, co by unesla straka na ocase; pokud ovšem s námi nejela matka nebo babička, jejich přítomnost znamenala vůz pěkně plný a fůru se senem tak vysokánskou, že jsem se nahoře držela pavuzy jako klíště, ve strachu, že sletím dolů. Ale na fůře slunce z člověka udělalo málem škvarek, seno zadržovalo horko jak hromada peří, radši jsem chodila vedle vozu po stinné straně a přidržovala seno hráběmi, aby nespádl chomáč na dláždění, nebo se dokonce nesesul roh, byla by to po-

tupa stejná jako rozbité vejce v otcově balíku, znamená, že jsme špatně nakládali.

Naše návraty z polí: špinaví, popíchaní stébly čerstvě posečeného obilí, ruce poseté pálivými červenými rankami až k loktům, doma po umytí levným mýdlem s jelenem, mýdlem na praní, ruce ještě chvíli budou pálit jako čert, ale pak až do druhého dne se na bodance klidně zapomene; pokousání osinami žita, ječmene nebo fousky pšenice, které z šatů nikdo doposledka nevybere, s prachem v plicích, utahání k padnutí jsme táhli k domovu, kde bylo jídlo, voda, mýdlo s jelenem a postel, všechno, co člověk potřeboval, o nic víc nebyl zájem, po ničem jiném nikdo z nás netoužil. Návratové uspokojení tišilo rozbolavělé svaly a dávalo sílu nepadnout, neusnout, ale posloužit ještě dobytku a udělat nezbytné večerní práce.

Pocit z dokončené práce bych chtěla zase cítit v těle, proto lítám barákem jako čarodějnice na koštěti, uklízím, peru, běžím nakoupit a do knihovny, ale nemůže to být tentýž pocit, jaký mi teď připomíná kodrcání vozu, na to bývám příliš málo unavená, poškrábaná, málo zdecimovaná a málo mladá.

A přece něco podobného se mě zmocní, když se posadím do vlaku nebo do autobusu a promítnu si zpátky předchozí dny, ve kterých jsem nebyla matka, hospodyně, manželka, ale dcera, když ve svém vnitřním kině zahlédnu vymytou koupelnu a uklizenou předsíň, knížky naskládané na stolku u matčiny postele, pomeranče ve špajzu na polici a naši společnou cestu tam a zpátky s Rajkou, tou kulhavou mrchou, zas by otec potřeboval nového koně, vyměnit ji za nějakého druhého Bobíka, když ten náš už se prohání kdesi po koňském nebi. Z okna lokálky vídám louky, vesnice a les, dívám se pozorně jako na školním výletě, snad v celém státě nejezdí žádný vlak tak pomalu jako tenhle, dává mi příležitost zaznamenat každou mez, klasnaté trávy a metlice kolem trati, rybníčky v polích s hladinami plnými spadavého listí, jen se musím soustředit a nedívat se na uschlé špinavé kapky a cákance na skle okna, ale na to, co je za nimi. Využila jsem, jak

náleží, čas vyměřený otci a matce, teď za pocákaným sklem už nebojuji, neslyším houkání hrdličky, svět nabývá podoby, jakou měl při návratech z polí, ne docela, spíš jen obdobou nebo připomínkou, ale přece z jeho reálných podob je to ta nejlepší, kterou znám. Snad je to přece jen uspokojení, když ne spokojenost, protože spokojenost to být nemůže, myslí-li se spokojeností jen trochu trvalejší stav.

Éru návratů z polí vystřídala éra návratů do Prahy. Když jsem odjížděla minule, byl listopad.

Jako babička verpánových větví a borových šišek si vážím podzimních polí venku, obory s početní i výškovou převahou borovic, mých nejmilejších stromů; vysoko holé růžové kmeny se mi míhají před očima, vlak brz-

dí a zastavuje na stanici u hnijící lesní tůňky, kam přičinliví venkované natahali hromady odpadků v dobré víře, že louže je bezedná. A vida, i na verpány došlo, žluté modřiny se vypínají nad smetištěm, jako by hodlaly velkoryse přehlédnout, co se jim válí u paty, s jakými pachy se mísí jejich silicový dech, co zasypávají svým opadavým jehličím.

Po nejvzrostlejším modřině se vyšplhalo až do polovičky kmene psí víno, bujelo dál po větvích a viselo dolů v úponcích, jeho provazce rudě propletly odumírající zeleň

verpánových trásní. Ráda bych se co nejdéle sytila silou divokého vína, které hoří plamenem ještě koncem listopadu, kdy všechno kolem šedne a uvadá, jenže vlak se dal do pohybu, jenom okamžik jsem měla pro psí víno

ovinuté kolem modřínu, příště, až tudy pojedu, listy mrazem odervané budou tlít pod stromem, zapadlé mezi smetí, mrazu ani ono neodolá, i slabý mráz je jeho zkáza, hyne plné barvy a života.

Zatímco žulové kostky kladené do půlkruhů nás přibližují horce vytopené kuchyni, listy psího vína už leží zhnědlé a zkroucené pod modřínem, to ale pro mne není rozhodující, obraz jeho bujné, planoucí podoby mi zůstává, ve chvíli, kdy se vlak dal do pohybu, jsem pohled na ně přijímala jako odměnu za nezmařené dva dny, za shodu mezi otcem, matkou a mnou, že jsem svou třetinou přispěla, aby otci, matce a mně chutnala má návštěva jako dobře upečený koláč s dílem makovým, povidlovým a tvarohovým. Ve dnech, kdy jsem zneprátená sama se sebou, marně na mě mluví věci zvenku.

Také při návratech z polí, v pohodlí usazená na voze, jsem se odměňovala za to, čím jsem ten den byla platná, v padajícím šeru jsem očima vyhledavělyma celodenním koukáním do strniště vyhledávala čekanky na pankejtech nebo krajkové hlavice kopru, o několik délek přecházející nízkou otavu. Nikdy se mi koprové palice nezdály průzračnější, jemněji vykrajované, kontrastněji světlezelené na pozadí brčálové trávy.

Bez zásluhy, zadarmo dostávám jiné obrazy. Některé sny se mi vracejí mezi jinými, při všech obměnách stejně jako roční doby.

Voda je namodralá, s provázky trav přirostlých ke dnu, unášenými a nikdy neodnesenými tokem, anebo voda běží v kamenitém potoce hlinitě zakalená, ale vždycky v ní plovou ryby, větší a menší rybí těla, občas v širokém proudu obrovské ryby, napůl žraloci, neznám je jménem. Jen se na ně dívám nebo se je pokouším chytit, táhnu rybu z vody na udici a těší mě, že jsem si zadarmo opatřila něco k jídlu; ale většinou moje radost vyplývá z podívání, ze zážitku, že najednou vidím tvory, kteří se jindy pohybují v mně nepřístupné říši bahnitých den a neviditelných kořenů.

Pocházím z rybníkářského kraje, v dětství jsem musela vídat ryby aspoň v sádkách, můj otec je jako kluk chytal v řece přímo do ruky v tůních. Další sen má víc variant, pokaždé je to ale pohled z okna.

Z baráku, který teď Rajka už jistě větví svým koňským čichem, mají útěšlivější výhled jen okýnka záchoda a koupelny, abych se z nich mohla podívat ven, musela bych si k nim přistavit židli. V Praze pod okny mi jezdí tramvaje a omítku protějščího paneláku znám ve všech proměnách od čerstvého nátěru po deštěm odkrytý zvrásněný beton a zas nový nátěr. Určuji si jiný výhled ve snu, jinde si stavím svůj dům. Na skále, která spadá rovnou stěnou do řeky hluboko dole, její ramena se spojují na písčité planince, vlny i zdálky bodají do očí odrazem slunce. Nebo můj dům stojí pod kopcem a po dešti voda proudí dolů trávou, na některém místě teče přes ni, na jiném se proplétá mezi jednotlivými stébly a otrásá jimi, chvějí se jako ve větru, ale nekloní se; je to stejná voda, nad kterou žasnu po jaru. Voda z poloroztáhlého sněhu ve strouhách a prohlubních luk či polí mě k sobě neodolatelně táhne, i když nevím, co ode mne vlastně chce: abych ji pila? abych se v ní vykoupala nebo se v ní aspoň brodila? Je to voda živá, v pohádkách by vzbudila i mrtvolu, máčím si v ní prsty nebo do ní vlezu v botách, které to vydrží, přesto zůstává nutkání – dál, dál, dál, ale co? Nevím.

Rozpustit se, splynout. Roztát jak sněhová hrouda, kterou prudší vlna odtrhne z břehu a odnese doprostřed březnové louže. Kapka ledové vody s obrazem šedivého nebe. Její síla, čirost. Původně hrstka špinavého sněhu, teď schopná zrcadlit věčně.

Na jaře po dlouhé nemoci jsem se vyhrabala z peřin, plná žádostivosti – po trávě, stromech, po té čisté a ledové vodě, po domu na vysoké skále. Dostrachala jsem se před barák na lavičku. Po pravé ruce ulice s tramvajemi, po levé parkoviště. Za mnou parčík s odrbanými stromy, po kterých rádi lezou kluci. A kousek trávníku přede mnou, nedávno tu zaúřadovala jarní brigáda z našeho domu, byl umetený, tráva teprve lezla. Sem tam zašlapané špačky, sirky, lahvové uzávěry,

tráva prorůstala vším, tři čtyřcentimetrová, ale ukazovala už spodní lístky trsů pampelišek, rybí kostry žebříčku, poupata sedmikrás, trojlaločné jetelíčky. Hodně jsem musela původní toužebnou představu hníst a umačkávat, aby se nakynulá do kaňonů a nových a nových, okem nepřehlédnutelných vrcholných hor, velehor, jimiž kdysi projížděl na koni Mark Twain se svým bratrem, aby se z končin kolem Amazonky, ze zapadlých dřevěných vesnic pskovské gubernie, z pralesů Brazílie ještě vzdorujících člověku, z míst, kde by mohl – a měl – stát můj dům, smrskla do zelených lístků u mých nohou, které se v sousedství brigádou neodmeteného svinstva tlačily ven, neopotřebené, nové, zářící.

Moje babička se, když kvásek zdvíhal těsto na chléb příliš bujně vzhůru, takže hrozilo přetéct z díže, chápala kopisti a pomalými krouživými pohyby vyháněla přebytečné vzduchové bubliny, až těsto kleslo a daly se z něho válet bochníky.

Mísím, hnětu, kroužím kopisti.

Některé sny jsem si splnila. Sen o rybách – o dovolené v červenci jsem stála v zatopeném pískovém lomu v mělké vodě a žluté ryby s červenými ploutvemi připlouvaly, střelhbítě mizely při každém pohybu hladiny a zase se ke mně vracely zpátky. Nesplněné sny kvasí, bují, hrnou se z díže.

Rajka může vjet rovnou do dvora, nezavřeli jsme vrata, zůstala dokořán. Prkýnko bohudík nepadlo. – Pr, Rajka!

Otec mi hodí opratě a vyběhne odemknout předsíňové dveře, matka opatrně jako provazochodec překračuje půlmetrovou vzdálenost z korby na zídku schodů. Na krátkých opratích držím křečovitě Rajku, aby necukla. Od školy se nám smějí kluci.

ANNA BLAŽÍČKOVÁ se narodila 24. 4. 1933 ve Vodňanech. Obecnou a měšťanskou školu vychodila v Bechyni, v letech 1946–1949 navštěvovala gymnázium v Táboře, dokončila je v Týně nad Vltavou roku 1952. Její přihláška ke studiu na Filozofické fakultě v Praze byla zamítnuta z důvodů náboženského založení rodiny a neústupnosti autorčina otce, který odmítal vstoupit do zemědělského družstva. Byla ale přijata k tříletému studiu na Pedagogické fakultě v Českých Budějovicích (absolvovala 1955). Následně směla v letech 1955–1958 pokračovat ve studiu češtiny a ruštiny na Filozofické fakultě v Praze.

V letech 1958–1964 vyučovala na středních školách ve Voticích, Vlašimi a v Praze. Roku 1962 se provdala za literárního vědce Přemysla Blažíčka a dva roky nato odešla na mateřskou dovolenou, poté byla zaměstnávána pouze externě. Spolupracovala s Památníkem národního písemnictví, Maticí slovenskou a Ústavem pro českou a světovou literaturu. Je spoluautorkou hesel v Lexikonu české literatury 1–3 (1985, 1993, 2000), Slovníku české literatury 1970–1981 (1985), Slovníku českých spisovatelů od roku 1945 (1995, 1998) a Slovníku českých spisovatelů (2000).

Z knižně nezveřejněného souboru Čekání v zástupu publikovala povídky *Bud vůle tvá* (Pěší zóna, č. 4/1999), *Babička se vrátila* a *Momentka* (Revolver Revue, č. 56/2004, tamtéž vyšel také rozhovor s autorkou). Knižně vyšly pohádky a novely pro děti a mládež *Směr Červený Újezd* (1986), *Kdo nesází, nevyhraje aneb Dostane se Honza k počítači* (1988), *Zvířecí pohádky* (2007) a *Neomluvené hodiny* (2008).

Vzpomínkovou prózu *Psí víno* autorka dopsala roku 1983, vydala ji v roce 1992. Tato edice přináší její druhé, autorkou přehlédnuté vydání.

PSÍ VÍNO

Anna Blažíčková

Fotografie Věra Koubová
Grafická úprava Václav Sokol
V roce 2010 vydalo nakladatelství Triáda,
Ostrovní 17/132, 110 00 Praha 1,
jako 102. svazek edice Delfín
Redaktorka Lucie Bartoňová
Z písma Baskerville
vysázel Jan Endrýs
Tisk Hermann & spol., Havlíčkův Brod
Druhé vydání (v Triádě první)
Rozsah 112 stran

www.i-triada.net

9 788087 256183